

**KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE KULLANILAN ÖYKÜ
KİTAPLARININ SOSYAL BECERİLERİ İÇERMESİ
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

**Betül MUSLU
Yüksek Lisans Tezi**

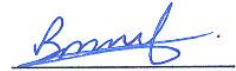
**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ÖZDEN**

Kütahya, 2019

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Dönemde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların “Kaynaklar” bölümünde gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29.11.2019

Betül MUSLU

Kabul ve Onay

Betül MUSLU'nun hazırladığı "Okul Öncesi Dönemde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip *aybirtığı ile* kabul edilmiştir.

29.11.2019

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ÖZDEN (Danışman).....

Dr. Öğr. Üyesi Sevcan YAĞAN GÜDER (Üye).....

Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ (Üye).....

Doç. Dr. Baykal BIÇER

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Önsöz

Yüksek lisans öğrenciliğim boyunca göstermiş olduğu akademik destek ve katkılarının yanı sıra tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren, tez yazım süreci boyunca emeğini ve sabrını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ÖZDEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecinde bana vakit ayırıp yol gösteren Arş. Grv. Hatice Berna TÜRE KÖSE'ye teşekkür ederim.

En zorlu zamanlarımda manevi desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan annem Hesna MUSLU'ya teşekkür ederim.

Bu çalışmayı bugünlere gelmemde büyük emeği olan hayatımda boşluğunu hiçbir zaman dolduramayacağım babam Bilal MUSLU ve dedem Mehmet SERT'e ithaf ediyorum.

Betül MUSLU

İçindekiler

Yemin Metni	i
Kabul ve Onay.....	ii
Önsöz	iii
İçindekiler	iv
Tablolar Dizini	vi
Şekiller Dizini	vii
Özet	viii
Abstract	ix
Birinci Bölüm.....	1
Giriş.....	1
Kuramsal Çerçeve	1
Sosyal gelişim ve önemi	1
Sosyal gelişim kuramları	2
Sosyal öğrenme kuramı.....	2
Psiko-sosyal gelişim kuramı	5
Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri.....	5
Sosyo-kültürel gelişim kuramı	8
Psikanalitik kuram.....	10
Bağlanma kuramı	12
Bilişsel kuramlar	16
Ekolojik sistem kuramı	16
Havighurst kuramı.....	20
Sosyal gelişimle ilgili kavramlar	21
Benlik	21
Sosyalleşme ve sosyal olgunluk.....	24
Sosyal yeterlilik.....	25
Sosyal beceri	28
Sosyal beceri eğitimi ve önemi.....	32
Okulöncesi dönemde sosyal becerilerin gelişimi ve sosyal beceri eğitimi....	35
Sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemler.....	39
Problem Durumu	40
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	42
Problem Cümlesi	43
Alt problemler.....	43
Sınırlılıklar.....	43
Tanımlar	43
İlgili Araştırmalar	44
Ulusal araştırmalar.....	44
Uluslararası araştırmalar	48
İkinci Bölüm	51
Yöntem.....	51
Nicel Aşama	51
Çalışma grubu	51
Veri toplama araçları	52

Verilerin analizi	53
Geçerlilik ve güvenilirlik	53
Nitel Aşama	54
Örnekleme	54
Verilerin toplanması ve analiz	55
Nitel verilerin inanırılığı	58
Üçüncü Bölüm	59
Bulgular.....	59
Nicel Bulgular	59
Okul öncesi öğretmenlerinin sosyal beceri öğretiminde kullandıkları öykü kitapları	59
Okul öncesi öğretmenlerinin eğitimine yer verdikleri sosyal beceriler	60
Nitel Bulgular	61
Sorun durumunun tanımlanması	62
Uygun olmayan davranış sonuçlarının sezdirilmesi	71
Uygun davranışta bulunma	77
Dördüncü Bölüm	87
Sonuç, Tartışma ve Öneriler	87
Sonuç ve Tartışma	87
Öneriler.....	91
Uygulamaya dönük öneriler.....	91
Araştırmacılara dönük öneriler	91
Kaynakça.....	92
Ekler	104
Ek 1: Öykülerde Yer Alan Kodlar.....	104
Ek 2: İncelenecek Öykü Kitaplarını Belirleme Anketi	117
Ek 3: Araştırma İzin Belgesi	121
Ek 4: Etik Kurul İzin Belgesi	123
Özgeçmiş.....	124

Tablolar Dizini

Tablo 1. Öğretmenlerin Kişisel Bilgileri.....	52
Tablo 2. Örneklemeye Giren Tali Serisi Kitapları.....	55
Tablo 3. Sosyal Beceri Eğitiminde Kullanılan Kitaplar.....	59
Tablo 4. Eğitimine Yer Verilen Sosyal Beceriler	60
Tablo 5. Seçilen Öykü Kitaplarında Eğitimine Yer Verilen Sosyal Beceriler.....	61

Şekiller Dizini

Şekil 1. Okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarında sosyal becerilerin öğretimi.....	62
---	----

Özet

Okul Öncesi Dönemde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde kullanılan öykü kitaplarının sosyal becerileri içermesi açısından incelenmesidir. Araştırmada karma yöntem yaklaşımlarından sıralı açıklayıcı desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasında tarama (betimsel araştırma) modeli, nitel aşamasında ise temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu araştırmada önce anketler toplanıp değerlendirilmiş daha sonra çıkan sonuca göre doküman incelemesi yapılmıştır. Örneklemeye alınacak kitapları belirlemek için ölçüt örneklem stratejisi kullanılmıştır. Bu kapsamda, doğrudan araştırma amacıyla ilişkili olan ve zengin veri sağlayacak kitapları seçmek için dört ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütler şunlardır: (i) Seçilen kitaplar araştırmanın nicel aşamasından elde edilen verilere göre öğretmenlerin önerdikleri kitaplar arasından olmalıdır. (ii) Seçilen kitaplar okul öncesi dönem çocuklarının yaş seviyesine uygun olmalıdır. (iii) Seçilen kitaplar bir sosyal becerinin öğretimine dönük olmalıdır. (iv) Seçilen kitaplar seri şeklinde olmalıdır. Söz konusu ölçütleri karşıladığı için Tali Serisi öykü kitapları veri kaynakları olarak belirlenmiştir. Araştırmada Tali serisinde yer alan öykü kitaplarını sosyal beceri öğretimine uygunluğu açısından incelemek amaçlandığı için doküman analizi kullanılmıştır ve Tali Serisinde yer alan 18 öykü kitabı doküman olarak incelenmiştir. Araştırma verilerinin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafından bir kodlama sistemi oluşturulmuş ve oluşturulan kodlar birbirleri ile ilişkilerine göre kümelenecek gruplanmış ve üç kategori oluşturulmuştur. Daha sonra bu kategoriler 'Dıştan Denetimli Öğretim Yöntemi' teması altında birleştirilmiştir. Son olarak elde edilen veriler tema ile tutarlı olacak şekilde ilgili kategorilerin altında yorumlamacı bir yaklaşımla açıklanmıştır. Araştırmada incelenen öykü kitaplarında sosyal beceri öğretiminin sorun durumunun tanımlanması, uygun olmayan davranış sonuçlarının sezdirilmesi ve uygun davranışta bulunma olarak üç aşamalı bir şekilde verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi, öykü kitabı, sosyal beceri, sosyal yeterlilik, sosyalleşme

Abstract

Examination of Story Books Used in Preschool in Terms of Social Skills

The aim of this study is to examine the story books used in preschool period in terms of social skills. Sequential explanatory design, one of the mixed method approaches, was used in the study. Survey (descriptive research) model was used in the quantitative stage of the research and basic qualitative research design was used in the qualitative stage. In this research, questionnaires were first collected and evaluated and then document analysis was conducted according to the results. The criterion sampling strategy was used to determine the books to be sampled. In this context, four criteria were identified to select books that are directly related to research and provide rich data. These criteria are as follows: (i) The selected books should be among the books suggested by the teachers according to the data obtained from the quantitative stage of the research. (ii) Selected books should be appropriate to the age level of preschool children. (iii) Selected books should focus on teaching a social skill. (iv) Selected books must be in series. As it meets these criteria, the Tali Series story books have been identified as data sources. In the research, document analysis was used since it was aimed to examine the story books in the Tali series in terms of their suitability for teaching social skills and 18 story books in the Tali Series were analyzed as documents. Qualitative content analysis technique was used to analyze the research data. In the study, a coding system was created by the researcher and the codes were grouped according to their relations with each other and three categories were formed. These categories were then combined under the theme of 'Direct Teaching Method'. Finally, the data obtained were explained with an interpretive approach under the relevant categories to be consistent with the theme. In the story books examined in the study, it was determined that social skills teaching was given in three stages as defining the problem situation, detecting inappropriate behavior results and acting appropriately.

Keywords: Preschool, story book, social skills, social competence, socialization

Birinci Bölüm

Giriş

Bu bölümde araştırma problemine ilişkin kuramsal çerçeve, problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi ve alt problem, sınırlılıklar ve tanımlar başlıkları altında bilgiler verilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, sosyal gelişim, sosyal gelişim kuramları, sosyal beceri, okul öncesi dönemde sosyal becerilerin gelişimi ve bu becerilerin gelişiminde öykü ve masalların yeri ile ilgili kuramsal bilgilere ve ilgili araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Sosyal gelişim ve önemi

Sosyal gelişim, çocuğun topluma uyum sağlaması, sağlıklı ilişkiler kurması, yaşamını sürdürmesi için toplumsal değerleri, kural, rol ve standartları öğrenme sürecidir (Gülay ve Akman, 2009). Bu süreç bireyin doğumuyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden bir özellik gösterme eğilimindedir. Bebekliğin ilk günlerinde bebeğin anneye bağımlılığı ile sosyal gelişim süreci başlar. Anne, bebek ile kurduğu iletişim sayesinde olumlu sosyal gelişimi başlatmış olur (Selçuk, 2000). Çocuk, yürüme ve öz bakım becerileri gelişip kendine bakan kişiden bağımsızlaştıkça, oyunlar sayesinde diğer çocuklarla da iletişime girerek sosyal etkileşim çevresini genişletir. Böylelikle “olumlu” ve “olumsuz” olarak kabul edilen davranış şekilleri de biçimlenmeye başlar. Geçirilen bu süreç çocuğun sosyal gelişimidir (Atay, 2011).

Sosyal gelişim sürecinde çocukların yaşlara göre bazı gelişim özelliklerini göstermesi beklenir. Örneğin 0-1 yaş döneminde bebek kendi ellerine bakarak ve sesler çıkararak, aynada görüntüsünü fark ettiğinde gülümseyerek, ismi söylendiğinde sesin geldiği yöne bakarak sosyalleşme davranışlarını sergiler. Bu temel davranışlar okulöncesi eğitim dönemine gelindiğinde oldukça karmaşık bir hal alır. 3-5 yaş grubundaki çocuklar kurallara uyma, tanıdığı yetişkinleri selamlama, sırasını bekleme, başkaları için dans etme, şarkı ve tekerleme söyleme

2-3 çocukla uyumlu ve işbirliği yaparak oyun oynama, başkalarının eşyalarını kullanmak için izin isteme, yetişkin rollerini taklit etme, duygularını ifade etme, oyunun ya da etkinliğin kurallarını başkalarına anlatma, kendi arkadaşlarını seçme gibi daha karmaşık davranışları sergiler (Güven, ve diğ., 1994).

Sosyal gelişim kuramları

Çocukların yakın çevresindeki diğer sosyal aktörlerle ilişkilerinin temellerini açıklayan çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Bu kuramlar çocukların akranlarıyla ilişkilerinde farklı temellere dayanan sosyal gelişim kuramlarıdır ve sosyal davranışların nasıl ve ne zaman öğrenildiği ile ilgili bilgi verirler (Günindi, 2011). Her kuram kendi çağının koşulları içerisinde oluşmuş ve bilimsel olarak farklı noktalara odaklandığı için aynı konu ile ilgili farklı noktalara vurgu yapmıştır. Bunun için konuyla ilişkili kuramların incelenmesi önem taşımaktadır (Gülay ve Akman, 2009).

Çocuğun etkili bir sosyal yaşam sürmesi, içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlayıp sosyalleşmesi gerekmektedir. Sosyalleşmenin temelinde de “Sosyal Öğrenme Kuramı” ve “Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı” yer alır (Günindi, 2011). Sosyal gelişimle ilgili diğer kuramlarda; Sosyo-Kültürel Gelişim Kuramı, Psikanalitik Kuram, Bağlanma Kuramı, Bilişsel Kuramlar, Ekolojik Sistem Kuramı, Havighurst Kuramı’dır. Bu kuramlar aşağıda ilgili başlıklar altında açıklanmıştır.

Sosyal öğrenme kuramı

Hayatına tesir eden yaşam deneyimlerini etkileyebilme yeteneğinde olan insan, bilinçli bir varlıktır. Bununla birlikte çevresinde yer alan dış uyarıcılar ve pekiştireçler de onun davranışlarını etkilemektedir (Korkmaz, 2009). Sosyal-bilişsel öğrenme kuramı da davranışların gelişiminde çevrenin ve zihinsel faktörlerin etkili olduğunu savunur (Gülay ve Akman, 2009). İnsanların birbirinden öğrenmesi durumuna ilk dikkat çeken kuramcı John Dewey olmuştur. Şu anda ise sosyal öğrenme kuramı denilince ilk olarak akla Albert Bandura gelmektedir (Korkmaz, 2009).

Bandura ‘gözlem yolu ile öğrenme’ olarak da bilinen sosyal öğrenme kuramını geliştirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı hem davranışçıların üzerinde

durdukları birçok kavramla ilgilenir hem de bilişsel kuramcılarının üzerinde durdukları zihinsel süreçlere önem verir (Çalışkan ve Demir, 2006). Bandura'ya göre, çoğu insan davranışları gözlemleyerek model alma yoluyla öğrenir. Çevresindekilerin davranışları nasıl sergilediklerini gözlemler, bellekte depolar ve zamanı gelince bu durum bireye rehberlik eder. Yani sosyal öğrenme kuramı, özellikle anne- baba, akran grubu, otorite figürleri gibi modellerin, davranış, tutum ve duygusal tepkilerinin gözlenip model alınmasının önemi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda bireyin öğrenme sürecindeki etkin rolüne yaptığı vurguyla eğitim bilimleri açısından da dönüm noktası olarak görülmektedir (Demirtaş Madran, 2014). Bandura bu ünlü kuramını özellikle çocuklar üzerinde yaptığı deneysel çalışmaları temel alarak geliştirmiştir. Bandura'ya göre çocuklar, çevrelerinde gelişen olayları gözlemleyerek, yaşayarak, model alarak öğrenirler. Bu durum bireyin sonraki gelişim sürecinde de devam eder (Topses, 2009). Öğrenme, bireyin geçirdiği yaşantı sonucu davranışlarında meydana gelen nispeten sürekli değişiktir (Kılıç, 2009). Öğrenme, çoğunlukla taklitlerle (öykünme), gözlem ve deney yaşantılarıyla gerçekleşir fakat öğrenme de kişinin etkin katılımı da olması gerektiği için gözlemleyerek öğrenme sadece bir öykünme olarak da adlandırılmaz. Çünkü öğrenme sürecinde kişinin etkin katılımının da olması gerekmektedir, yani birey ve çevre davranışlarıyla karşılıklı olarak birbirlerini etkilemelidirler (Topses, 2009).

İnsanlar toplumda birbirlerini gözlemleyerek bir sürü davranışı öğrenirler. Bundan dolayı sosyal öğrenme “çevreden öğrenme” olarak da ifade edilebilir. İnsanlar bisiklet sürme, yüzme vb. becerileri deneme yanılma ile bazı becerileri de çevrelerindeki insanları gözlemleyerek öğrenirler. Çünkü her zaman deneyerek öğrenmek mümkün olmamaktadır. Örneğin, zehirli bir yılanın tanınmasında deneme yanılma ile öğrenmek mümkün değildir. Ayrıca başkalarını gözlemleyerek öğrenmekle, zaman ve emekten yana tasarruf ederiz. Sonuç olarak insanlar sadece kendi deneyimleriyle değil başkalarını da gözlemleyerek öğrenirler. İşte bu öğrenmeye “model alma”, “gözlem yoluyla öğrenme” ya da “taklit yoluyla öğrenme” denilmektedir (Korkmaz, 2009). Bandura ise gözlemleyerek öğrenmeyi sadece taklitle değil çevredeki olayların bilişsel olarak da işlenmesiyle kazanıldığını savunur. Yani Bandura'ya göre gözlem yolu ile öğrenmeyle taklit yolu ile öğrenme farklı kavramlardır. Bandura, insanların

çevrelerindeki kişilerin davranışlarını gözlemleyip çıkardıkları sonuca göre yararlı buldukları davranışları sergilediklerini söylemiştir. Örneğin önündeki arabanın bir çukura girerek sarsıldığını gören sürücü, arabasına zarar vermemek için bu davranışı sergilemez (Aydın, 2015).

Bandura'ya göre gözlemsel öğrenmenin altında dikkat yöneltme, alıkoyma (kaydetme), davranışsal üretim (taklit etme) ve güdülenme (pekiştirme) davranışları yatar. Bandura'ya göre güdülenme; gözlemlenen tüm davranışların değil, birey tarafından seçilip pekiştirilen davranışların taklit edilmesidir (Demirtaş Madran, 2009).

Kuramın temel ilkeleri ise şunlardır; gözlemsel öğrenme, örnek alınan davranışın sembolik olarak temsil edilip açıkça sergilenmesi yoluyla gerçekleşir ve örnek alınan davranışı kelime, etiket vs. şekillerde kodlamak kaydetme açısından en etkili yoldur. İnsanlar örnek aldıkları davranış istedikleri gibi sonuçlanıyorsa daha kolay uyum sağlarlar ve örnek alınan davranışta model kişinin kendisine benzer özelliklere sahipse, imrenilen bir konumdaysa veya davranışın değeri yüksekse çok daha kolay uyum sağlarlar (Demirtaş Madran, 2009).

Bandura'ya göre davranış, kişisel faktörler ve çevre arasında karşılıklı ilişki vardır. Karşılıklı gerekircilik adını verdiği bu ilişkiler ağında, bu faktörlerin ikili olarak birbirlerini etkilemesi doğrudan etkileşimi ifade ederken, karşılıklı etkileşim ağı bir faktörün diğer faktörü dolaylı olarak etkilemesine de neden olmaktadır. Sonuç olarak bu üç faktör birbirlerinden karşılıklı olarak etkilenmektedir (Gülay ve Akman, 2009). Bandura'nın kuramı, insan davranışını bilişsel, davranışsal ve çevresel etkiler arasındaki aralıksız karşılıklı etkileşim ile açıklayan bütüncül bir yaklaşımdır (Demirtaş Madran, 2009).

Sonuç olarak Bandura kuramında davranışı tek bir yönüyle değil insanın içinde bulunduğu koşullar, sosyal çevresi ve bilişsel yönden bir bütün olarak göz önünde bulundurup açıklamaktadır.

Sosyalleşmenin temelinde yatan bir diğer önemli kuram da Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı'dır.

Psiko-sosyal gelişim kuramı

Erik Erikson, Freud'un kuramından etkilense de ilk çocukluk döneminin kişiliği belirlediği görüşünü reddederek, kişilik gelişimini çekirdek ailenin sınırları dışına çıkarmış ve gelişimi yaşlılığa kadar genişletmiştir (Eldeleklioğlu, 2012). Erik Erikson'un gelişim kuramı, kişisel, duygusal ve sosyal gelişimi bütünleştiren bir kuramdır. Bundan dolayı 'psikososyal kuram' olarak adlandırılır (Demirtaş Madran, 2014). Psikososyal kuram kişilik oluşumunda biyolojik faktörlerin yanında toplumsal faktörlerin de etkili olduğunu savunur. İnsanın doğuştan akılcı bir varlık olduğu görüşünde olan Erikson'a göre insan davranışları sadece biyolojik kökenli dürtülerin etkisi altında değildir. Davranışların şekillenmesinde bireyin içinde yaşadığı kültür önemli bir yere sahip olmakla birlikte davranışlar temelde biyolojik temelli epigenetik ilkeye bağlı olarak oluşur (Can, 2009). Yani Erikson'a göre, bireyin yakın çevresindeki anne, baba, öğretmen, arkadaş vb. diğer insanlar bireyin kişilik gelişiminde çok önemli rol oynarlar. Bununla birlikte bireyin doğuştan getirdiği özellikleri de çok önemlidir (Eldeleklioğlu, 2012).

Erikson kişilik gelişimini belirli gelişim dönemleri içinde incelemiş, insanın yaşamı süresince sekiz gelişim döneminden geçtiğini ve her bir dönemde başa çıkması gereken bir karmaşa ile karşılaştığını söylemiştir (Atay, 2011). Kuramda, yaşamın ilk yıllarının birey üzerinde daha güçlü etkiye sahip olduğu savunulur. Erikson, bireyin psikolojik başkaldırıyla karşı karşıya kaldığı zamanları 'bunalım' olarak adlandırmakta ve bu durumun sosyal ilişkilerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Her evrede, bunalımın başarılı bir şekilde çözülmesi gelişimin olumlu yönde ilerlemesine ve sağlıklı bir benlik algısına, olumsuz bir bunalım çözümlenmesi ise gelişimin aksamasına ve kişiliğin yara almasına yol açmaktadır (Demirtaş Madran, 2014).

Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri

- *Güvene karşı güvensizlik (0- 1,5 yaş)*

Doğumdan 1,5 yaşa kadar olan dönemdir. Çocuk bu dönemde tüm duyu organları ve sindirim sistemiyle dışarıdan gelen uyarıcı ve besinleri içe almaya çalışır. Çocuğun bu ihtiyacını gideren kişi ise dış dünyayı temsil eden annedir (Eldeleklioğlu, 2012). Bu dönemde bebeğin temel ihtiyaçları, zamanında, sevgi ve

huzur dolu bir ortamda karşılanırsa yaşamsal kişiliğin ve kimlik duygusunun temeli olan “temel güven duygusu” oluşur. Eğer olumlu duygular oluşmaz ise, temel güven duygusu gelişmeyecek ve bu olumsuz durum çözüme ulaştırılıncaya kadar etkisi diğer gelişim dönemlerinde de gözlenecektir. Temel güvensizlik ileri yıllarda, uyumsuzluk, davranış ve kişilik problemlerine neden olur (Atay, 2011).

- *Özerkliğe karşı kuşku ve utanç (1,5- 3 yaş)*

Birinci yılın ortalarından üçüncü yılın başına kadar olan bu dönem Freud’un anal dönemine denk gelir. Çocuk bu dönemde yürümeyi, konuşmayı, anüs kaslarını kullanmayı öğrenir ve bağımsız hareket etmeye başlar. Anüs kaslarını denetlemeyi öğrenen çocuk tutmak ve bırakmak davranışlarını da öğrenir. Bu davranış sadece dışkılama değil ileride bazı kişilik özelliklerinin de ortaya çıkmasına neden olur (Eldeleklioğlu, 2012). Çocuğun bu dönemde yürümeye, beslenmeye ve konuşmaya başlamasıyla birlikte “Özerklik Duygusu”da gelişir. Ancak bu duygunun gelişimi çocuğun ana babasının ona sunduğu fırsat ve rehberlikle ilgilidir. Anne-baba tutumlarıyla otorite ve güç savaşına girip çocuğu kendilerine itaat ettirmeye çalışırlarsa çocuk kendinden emin olamaz ve kendini yetersiz hisseder. Bu durumda da çocukta “Kuşku Duyma” ya da “Utanç Duygusu” gelişebilir (Atay, 2011).

- *Girişimciliğe karşı suçluluk (3- 7 yaş)*

Üç ve yedi yaşları arasında kalan bu dönem Freud’un fallik dönemine denk gelir (Eldeleklioğlu, 2012). Bu dönemde çocuklarda çevreyi keşfetme ve kontrol eğilimi vardır. Çevreyi keşfetmek için girişimcilik hakimdir. Anne-baba, öğretmen gibi yakın çevresindeki kişilerce cesaretlendirilen çocuk “girişkenlik duygusu” kazanırken kısıtlayıcı ve denetleyici tutum içinde bulunmak “engellenme” ve “suçluluk duygusu” nun gelişimine sebep olur (Atay, 2011).

- *Başarılı olmaya karşı yetersizlik (7- 12 yaş)*

Yedi ve on bir yaşları arasına denk gelen bu dönem Freud’un latans dönemine karşılık gelir. Bu dönem çocuğun okula başladığı dönemdir ve bu dönemde çocuk Erikson’un başarıma duygusu dediği duyguyu geliştirir (Eldeleklioğlu, 2012). Bu dönemdeki çocuk, yetişkin yerine akran etkileşimine ihtiyaç duyar ve sosyal becerilerinde yeterlilik kazanmaya, çabalarından ve yaptıklarından dolayı başarı duygusu elde etme gereksinimi vardır. Akranları ile işbirliği içerisine girmekten ve birlikte çalışabileceği ortamlarda bulunmaktan

keyif alır. Eğer çocukların çaba ve başarıları övülürse “Çalışkanlık ve Başarı” duygusu; çocuklardan yapabileceklerinden fazlası istenir ve beklenirse de “Aşağılık” duygusu gelişir (Atay, 2011).

- *Kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası (12- 18 yaş)*

Bu dönem çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak görülmektedir. Ergenlik dönemi denilen bu dönemde, gençler açısından temel sorun çocukluktan kurtulup yetişkin kimliği geliştirme sorunudur (Eldeleklioğlu, 2012). Arkadaş grupları çok önemlidir. Bir gruba ait olma, üyesi olduğunu hissettiği grupta kabul görme çok önemli duygulardır. Genellikle akran grubu ve toplum değerleri çatışma yaratan etkileşim ortamlarını oluşturur. Çabuk öfkelenen gençler, bu dönemde duygusal iniş ve çıkışlar yaşar. Kimlik gelişimi, özdeşim kurma ile yoğunlaşırken, özdeşim kuramadığında “Rol Karmaşası” yaşarlar (Atay, 2011).

- *Yakınlığa karşı yalıtılmışlık (18- 30 yaş)*

18- 30 yaşları arasındaki dönemdir. Birey önceki dönemleri sağlıklı şekilde geçirmişse bu dönem rahat geçer. Bu dönem bireyin artık kimlik sorunlarını halledip yakın ilişkiler kurduğu bir dönemdir (Eldeleklioğlu, 2012). Birey, yetişkin özgürlüğü ve sorumluluğu ile yaşamdan hoşlanmaya başlar ve toplumda yer edinir. Kendi değerleri oluşmuştur. Üretkenlik, keyif alma ve güven, iş deneyimlerinde önemlidir. Kişilikte yetersizlik ile çekingenlik oluşturarak, diğer insanlardan daha uzak ve sosyal yaşam açısından daha kısır bir ortamda gelişimine devam eder (Atay, 2011).

- *Üretkenliğe karşı durgunluk (30- 60 yaş)*

Bu dönem yetişkinlik yıllarıdır. Bireyin tüm üretkenliğini kapsayan bir dönemdir. Bu üretkenlikte neslin devamı ve çocuk sahibi olma önemli bir yer tutmaktadır. Doyuma ulaşma duygusu önemlidir. Gelecek ile ilgili kişisel değil; toplumsal duyarlılık gelişir. Toplumsal duyarsızlık bireyi üretkenlikten de uzaklaştırır ve gittikçe yalnızlaşmasına neden olur. Üretken olmayan birey, “durgunluk ve anlamsızlık” duygusu ile yaşar (Can, 2009; Atay, 2011).

- *Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (60 yaş ve üstü)*

Yetişkinliğin ardından gelen olgunluk dönemidir. Bireyin tüm yaşamını değerlendirdiği bir süreçtir. Kişide benlik bütünlüğü duygusu var ise, yaşamı olduğu gibi kabul eder ve ölümden korkmaz. Ancak, benlik bütünlüğüne ilişkin

bir kırılma var ise, geçmiş yaşamından hoşnut olmaz ve ölümden korkar. Eğer önceki dönemlerde anlamlı ve doyumlu bir yaşam sürmüştüğü geçmiş dönemlerdeki problemleri atlatmıştır ve bu dönemi olumlu geçirir. Emeklilik psikolojisi ve ölüm kavramı sebebiyle “Umutsuzluk ve Çaresizlik” duyguları yaşar (Can, 2009; Atay, 2011).

Erikson’a göre erken çocukluk yıllarından itibaren bireyin kişiliği bulunduğu sosyal çevreden sürekli bir biçimde etkilendiğinden okul yılları boyunca bireyin kişilik gelişiminde öğretmen, kolaylaştırma ya da zorlaştırmada çok önemli bir etkidir. Bundan dolayı okul öncesi öğretmenleri, utanç ve suçluluk duyguları yerine çocuğun girişimcilik duygularını geliştirmeye çalışmalı ve çocuğun yakın çevresi olan ana ve babalara da yol gösterici olmalıdır (Can, 2009).

Sonuç olarak Erikson’a göre birey tüm hayatı boyunca içinde bulunduğu sosyal çevreden sürekli biçimde etkilenmektedir bu yüzden Erikson’ un kuramı sosyalleşmeyi en ayrıntılı anlatan kuramlardan birisidir diyebiliriz.

Sosyo-kültürel gelişim kuramı

Sosyo-kültürel gelişim kuramının öncüsü Rus psikolog Lev Vygotsky’dir (Korkmaz, 2009). Vygotsky’nin kuramı, kültürün sonraki kuşaklara nasıl aktarıldığına odaklanır (Berk, 2013). Vygotsky’nin kuramını daha iyi anlamak için kültür kavramının ne anlama geldiğini bilmemiz gerekir. Kültür, bir toplumun sahip olduğu her türlü bilgi, alışkanlık, görüş, düşünce, değer yargısı ve tüm davranış şekillerinin bütünüdür. Yani bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin tamamı kültürü oluşturur (Turhan, 1994). Kültür, bir grubun tutum, değer, davranış ve adetlerini karakterize eder. Çocuğun içinde yetiştiği kültürel ortam, onun yetişkinlere, akranlarına, cinsiyete dair tutumlarını, yaşama bakışını, değerlerini, iletişimini, yemesini, yaşama biçimini, beden dilini algılayış şeklini etkiler. Bütün bunlar, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevresiyle ona aktarılanların ürünüdür (İkiz, 2015).

Çocuğun çevresinde olan ve kültür tarafından etkilenen her şey sosyal bağlamdır. Vygotsky’e göre sosyal bağlam düşüncelerimiz üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Bilişsel süreci şekillendiren ve gelişimsel sürecin de bir parçası olan sosyal bağlam bütün sosyal çevreyi kapsar (Bronfenbrenner, 1977).

Vygotsky öğrenmenin sosyal ortamda, öğrenenin ilgisi doğrultusunda, öğretmenlerin (arkadaş, öğretmen gibi) rehber olmasıyla gerçekleştiğini savunur ve bunu “potansiyel gelişim alanı” kavramıyla açıklar. İnsanlar toplumda iletişimi “psikolojik araç” denen kavramlar olan semboller, işaretler, numaralar ve kelimeler kullanarak sağlarlar. İnsanın kullandığı en etkili psikolojik araçsa “dil” dir (Korkmaz, 2009). Dil çoğu problemi çözmek için kullanılan evrensel ve kültürel bir araçtır ve bütün kültürlerdeki insanlar ortak bir dil geliştirmişlerdir. Vygotsky dilin insanları daha verimli ve etkili problem çözücüler hale getirdiğini ve bu durumun onları hayvanlardan ayırdığını savunmaktadır ve insanlar bir dile sahip oldukları için dile sahip olmayan primatlardan daha karmaşık problemleri çözebilmektedir (Kozulin, 1990).

Vygotsky çocukların çevresi tarafından sunulanların hazır alıcısı olmadığını, kendi öğrenmelerini kendilerinin yapılandığını savunur. Vygotsky’ e göre bilişsel yapılandırma her zaman sosyal araçlar ile gerçekleşir ve geçmişle şu andaki etkileşimlerden etkilenir (Bodrova ve J. Leong, 2013). Vygotsky gelişim kuramında çocuğun sosyal dünyasıyla bilişsel gelişim arasında etkileşim olduğunu öne sürer. Yani Vygotsky gelişim kuramında bilişsel gelişimin sosyal yönüne yoğunlaşır. Sosyalleşmenin çocuğun gelişimini kolaylaştırdığını ve çocuğun sosyal dünyası ile bilişsel gelişimi arasında etkileşim olduğunu savunur. Çocuk sosyal çevresindeki kişilerin de desteğini alarak adım adım zihinsel işlevlerini kullanmayı öğrenir (Gülay ve Akman, 2009). Vygotsky’ e göre çocuğun toplumsal davranış ve düşünceleri kazanması için sosyal etkileşime, toplumun bilgili üyeleriyle yapılan konuşmalara ihtiyacı vardır. Yetişkin veya kendisinden daha bilgili bir akran çocuğa yardım ettiğinde, çocukla arasında geçen iletişimin çocuğun düşüncesi haline geldiğini ifade etmiştir. Çocuklar bu iletişimi içselleştirdikçe yeni beceriler kazanacaklar ve bunun için de düşünce ve davranışlarını şekillendiren dili kullanacaklardır (Berk ve Harris, 2003; Winsler, Fernyhough ve Montero, 2009; Akt: Berk, 2013).

Özetle Vygotsky sisteminin temel ilkeleri şunlardır;

- Çocuk bilgiyi yapılandırır.
- Öğrenme gelişime öncüdür.
- Gelişim sosyal bağlamdan ayrı düşünülemez.
- Dil zihinsel gelişim için önemlidir (Bodrova & J. Leong, 2013).

Genel olarak değerlendirildiğinde Vygotsky'nin kuramına bağlı yapılan araştırmalar, her kültürde çocukların özel gçler geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Fakat Vygotsky'nin sadece sosyal çevre ve kültüre vurgu yapması biyolojik durumları ihmal etmesine neden olmuştur. Kalıtım ve beyin gelişiminin önemini kabul etmekle birlikte onların bilişsel değişimdeki rolüne çok az değinmiştir. Vygotsky'nin bilginin sosyal transferine odaklanması, diğer kuramcılara göre çocuğun kendi gelişimini şekillendirme kapasitesine daha az vurgu yapmasına neden olmuştur (Nelson, 2007; Rogoff, 2003; Akt: Berk, 2013).

Psikanalitik kuram

İnsan davranışını en iyi açıklayan kuramlardan birinin psikanalitik kuram olduğu kabul edilir. Bu yaklaşıma göre Freud sosyalleşmeyi, çocuğun ilk olarak anne babasıyla kurduğu duygusal bağın diğer kişilere uzantısı olarak tanımlamıştır (Çetin ve diğ., 2003).

Freud'a göre kişilik gelişimi, bireyin bebeklik ve çocukluk yıllarına bağlı olarak gelişir. Freud'un bu düşüncelerine psikoanalitik kuram denilmektedir ve bireyde gelişimin normal olarak sürdürülebilmesi için gelişimin her döneminde bireyin ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğini eğer bu ihtiyaçlar giderilmezse bireyin kişilik gelişiminin engellendiğini savunur. Freud'un bu kuramı cinsel gelişim odaklı bir kuramken, Freud bunu sosyalleşme sorunu ile de ilişkilendirmiştir (Atay, 2011). Freud'a göre insanlar doğuştan saldırganlık ve cinsellik eğilimleriyle dünyaya gelirler. Bu duyguları bilinçte tutmak bireyde gerginlik ve rahatsızlık yarattığı için toplum tarafından hoş karşılanmaz ve bilinçaltına itilir. Birey bu dürtülerin farkında olmasa bile bu durum davranışlarını dil sürçmesi, unutmalar, hatalar ve buna benzer davranışlar ile etkilemeye devam eder (Deniz, 2015).

Psikoanalitik kuram  yapı üzerine inşa edilmiştir. Bu yapılar bilinç kategorileri, kişilik yapısı ve psikoseksüel gelişim dönemleridir.

Bilincin kategorileri

Freud çalışmasının ilk dönemlerinde zihinsel süreçler üzerinde durmuş ve bu süreçleri bilinç, bilinç öncesi ve bilinçdışı olarak kategorilere ayırmıştır.

- *Bilinç sistemi*, bedenin içinden ya da dışından gelen açlık duygusu, ağrı gibi tüm uyarıları fark edebilen zihin bölgesidir. Bilinç içerisinde olanları konuşma ve davranışlarla çevreye yansıtır.
- *Bilinç öncesi*, dikkatin etkisiyle bilinç düzeyinde algılanabilen zihinsel olay ve süreçleri içerir.
- *Bilinçdışı*, bilinçli algılamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları içerir (Arı, 2008).

Kişilik yapısı

Freud kişiliği, id, ego, süper ego olarak bölümlere ayırmıştır.

- *İd*, kişiliğin en alt bölümüdür, “zevk ilkesi” ne göre işler ve bu yönüyle kişiliğin en ilkel kısmı olarak görülür. Kişiliğe id egemen olduğu zaman, bastırılmış dürtüler devrede, toplumsal normlar ve değer yargıları ise devre dışındadır.
- *Süperego (üst ben)*, toplum kurallarına tam olarak uyulması için bireyi gözetleyen, uyarıcı, kuralcı bir yapıdır. Mantık ilkesine göre işler, bireysel istekleri görmezden gelip yalnızca olması gerekene göre hareket eder.
- *Ego (ben)*, idle süperego arasında arabulucu görevi görür ve toplumla bireyi uzlaştırır. Bireysel isteklerin toplum kurallarına da uyarak uygun şekilde doyurulması için çalışır (Demirtaş Madran, 2014).

Psikoseksüel gelişim dönemleri

Freud’a göre yaşamın ilk beş yılında kişiliğin temelleri oluşur ve bu dönemin izleri bireyin yetişkinlik dönemindeki kişiliği üzerinde belirleyici etki yapar. Kişilik gelişimini Freud birbirini takip eden beş psikoseksüel dönem içerisinde incelemiştir ve bu dönemleri sırası ile oral dönem, anal dönem, fallik dönem, gizil dönem ve genital dönem olarak bölümlere ayırmıştır. Freud’a göre, oral dönem, anal dönem ve fallik dönem kişiliğin temellerini oluşturan dönemlerdir ve kişilik üzerindeki etkileri diğer dönemlere oranla daha fazladır (Can, 2009).

- *Oral dönem (0- 18 ay)*, bu evrede ağız odak noktadır; emme, yutma, ısırma gibi eylemler yoluyla hem zevk alma hem de yaşama tutunma dönemidir.

- *Anal dönem (18- 42 ay)*, bu evrede verilen tuvalet eğitiminin kişilik üzerinde etkileri olduğu kabul edilir. Bu dönemde çocuğa baskıcı ve katı bir tuvalet eğitimi verilirse çocuğun dışkılamakta zorlanacağı ve bu durumunda yetişkinlik döneminde inatçılık, öfke, dağınıklık gibi etkileri olacağı kabul edilir.
- *Fallik dönem (3- 5 yaş)*, cinsel organların keşfedilmeye başladığı bu dönemde birey cinsellik ve saldırganlığın yoğun etkisi altında kalır. Bu dönemde karşı cinsteki ana babaya duyulan arzunun hemcinsi olan ana babaya öfkeye yol açtığı kabul edilir.
- *Gizil dönem (6- 12 yaş)*, hemcinsi olan ana babayla özdeşleşmenin başladığı bu dönemde cinsellik ve saldırganlık dürtülerinin bastırılması söz konusudur. Bu duyguların denetiminde aşırıya kaçılıp ya da yetersiz denetim sağlandığında kişilik gelişimi olumsuz etkilenir (Demirtaş Madran, 2014).
- *Genital dönem (12- 18 yaş)*, bu dönemde genç cinsel yönden olgunlaşmaya başlar. Bir önceki dönemde örtülü olan cinsel içerikli enerji artık cinsellik üzerine yoğunlaşmıştır. Bu dönemin amacı, gencin ailesinden bağımsızlaşarak, karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurabilmeyi öğrenmesidir (Yavuzer, 2006).

Freud'un kuramı, kişilik gelişimine bilişsel ve psikoseksüel gelişim açısından yaklaşmakla birlikte sosyal gelişime de vurgu yapmaktadır ve kurama göre psikoseksüel evrelerde yaşanan problemler çocuğun sosyal yönlerden topluma uyum sağlamasında sorunlara neden olmaktadır. Gene Freud kişiliği anlatırken de süper ego ile bireyin sosyal yönüne vurgu yapmıştır. Sonuç olarak Freud kuramında, okul öncesi dönemin insan yaşamı üzerindeki önemine, kişilik gelişiminde çevrenin etkisine ve kişilik gelişiminin toplumsal yönüne dikkat çekmektedir (Gülay ve Akman, 2009).

Bağlanma kuramı

Sosyal gelişim kuramlarından bir diğeri Bağlanma Kuramı'dır. Kuram, bebeğin bakım veren kişiyle arasında olan duygusal bağı hayatta kalmaya katkıda bulunan evrimsel bir tepki olarak ele alır. John Bowlby (1969), bu görüşü bebekle bakım veren kişi bağına uygulayan ilk kişidir ve bebekle bakım veren kişi

arasındaki bağı kalitesinin çocuğun temel güven duygusunu ve başkalarıyla güvenli ilişkiler kurmasını derinden etkilediğini savunur (Berk, 2013).

Bağlanma, yaşantımızda yer alan özel insanlarla aramızda hissettiğimiz güçlü duygusal bağıdır ve bu bağı onlarla ilişki içerisindeyken mutlu olmamızı, neşeli hissetmemizi, stresli durumlarda onların yakın davranışları ile rahatlamamızı sağlar (Berk, 2013). Bebeğin dünyaya geldikten sonra kendisine bakım veren kişiyle kurduğu yakın ilişki bağlanma ile ifade edilir ve bağlanma iki bireyi de karşılıklı olarak etkileyen ilişki bir eylemdir. Bakım veren kişi bebekle dış dünya arasında bir köprü görevi görmektedir ve çocuğun bağlanma davranışına bakım sağlayarak karşılık verir (Solmuş, 2008). Bebekler doğumdan sonraki ikinci altı aylık süreçte ihtiyaçlarını karşılayan yakınlarındaki tanıdıkları insanlara bağlanma davranışı gösterirler (Berk, 2013). Bowlby (1973), çocukların dünyaya geldikten sonra yaşamını devam ettirebilmek için bakım veren bir kişiye ihtiyacı olduğunu ve bu kişiyle yakın ilişki kurma isteği içinde olduğunu ifade eder. Bireyin doğuştan getirmiş olduğu bu eğilim onun hayatta kalıp dış dünya ile bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Bağlanma davranışı, bebeğin fiziksel ve duygusal olarak kendini güvende hissetmek için kendisine koruyucu olarak gördüğü özel bir kişiye olan yakınlığını sürdürme eğilimi olarak ifade edilmektedir (Page, 2001). Bağlanma sistemi, bebeğin bakım veren kişiyle fiziksel olarak yakınlık içinde bulunması sayesinde onu çevreden gelebilecek tehlikelere karşı korur hem de ona çevreyi keşfetmesi için gerekli olanakları sağlar. Bebekle bakım veren arasındaki bu yakınlık bebeğe çevreyi keşfederken kullanabileceği “güvenli bir üs” ve tehlike anında onu koruyacak “sağlam bir sığınak” görevi görür (Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanmanın özellikleri, anneye güven duyma, anne ile yakın ilişkiler geliştirme, anneden uzaklaşıldığında ise kaygı duyma ve anne tarafından korunmadır (Wagner, 2009. Akt: Gülay ve Akman, 2009).

Bağlanma Kuramında, bebek ve ona bakan kişi (genellikle anne, annenin yokluğu durumunda da bebeği büyüten kişi) arasındaki ilişkiler çok önemlidir. İlk yıllarda anne ile kurulan yakın ve sıcak iletişim çocuğun annesine ve ilerleyen zamanda da diğer insanlara güven duymasını sağlar. Anneyle bebek arasındaki güvene dayalı ilişki çocuğun ileride dış dünyaya karşı olan genel algısını da şekillendirir. Bağlanma kuramı, bebeğin ilk sosyal ilişkilerinin sosyal, duygusal ve bilişsel açıdan önemini vurgular (Gülay ve Akman, 2009).

Bowlby (1971) bağlanma sürecinin dört aşamadan oluştuğunu ve iki-üç sene içerisinde bu sürecin tamamladığını söyler. İlk aşama yakınlığın sürdürülmesi (0-3 ay) aşamasıdır ve bağlanılan nesneye yakın olma isteği vardır ve bu süreçte bebek herhangi bir bağlanma nesnesi oluşturmamaktadır. İkinci aşama güvenli barınak (3-6 ay) aşamasıdır ve bu aşamada kendini tehdit altında hissettiği anda rahatlamak için bağlanılan kişinin yanında olma isteği vardır ve bu süreçte bebek bir ya da birkaç kişiye bağlanmayı seçebilir. Üçüncü aşama bebeğin “güvenli üs” olarak belirlediği bir nesnenin belirginleştiği ve çocuğun rahat bir şekilde keşif yapabilmesi için bağlantı nesnesinin tutarlılığına olan güven aşamasıdır. Dördüncü aşama ise “amaca yönelik düzeltilmiş ortaklık” aşamasıdır ve bebeğin bakım veren kişi ile arasındaki ilişkiye bağlı olarak bazı davranışların, duyguların ve doyumun ertelenebilmesi, düzenlenebilmesi durumudur. Bowlby yaşamın ilk iki yılı içerisinde bağlanmanın kademeli olarak oluştuğunu ve altı aydan sonra bağlanmanın görüldüğünü belirtir. Altı aylık bebeğin ayrılmaya karşı tepkilerini “protesto ve yeniden birleşme isteği”, “umutsuzluk” ve “ilgisizlik” olarak sınıflamıştır. Protesto ve yeniden birleşme isteği, genellikle ayrılmanın hemen ardından çıkar bazense gecikebilir. Umutsuzluk, çocuk özler ve zaman geçtikçe umutsuzluğa düşer. İlgisizlik, beklenen kişinin gelmemesiyle ortaya çıkan tepkidir (Bowlby, 1969; Hazan ve Shaver, 1994).

Bowlby (1969)’e göre çocuk, sağlıklı duygusal gelişim için yakın ve düzenli bakım almaya gereksinim duyar. Psikanalitik ve etolojik kuramlara göre, sağlıklı bağlanma sonucunda içsel sevgi ve güvenlik hali oluşmakta ve bu durumda çocuğun psikolojik gelişimini bütün olarak desteklemektedir. Annenin bebeğin ihtiyaçlarını zamanında karşılaması, onu sevmesi, ilgi göstermesi, koruması sonucunda anne ile bebek arasında yakınlığa, güvene dayalı bir ilişki oluşacaktır ve çocuk annesinden ayrı kaldığında da ayrılık kaygısıyla baş edebilecektir. Bağlanmanın temelleri bebek doğduktan sonraki dokuz ay içinde atılmakta, 2-3 yaşın sonuna kadar devam etmektedir. Bağlanma biçimi ileriki yıllarda çocuğun sosyal ilişkilerinin de temelini oluşturur (Gülay ve Akman, 2009). Anne babalarına güvenli bağlanma geliştiren çocukların daha sosyal oldukları, ilk kez girdikleri ortamlarda daha girişken ve problem çözücü oldukları bilinmektedir (Atay, 2011). Güvenli bağlanan çocuklar, akranları ve diğer insanlarla güvene, yakınlığa dayalı ilişkiler geliştirerek çevresindekilerle güçlü ilişkiler kurarlar.

Güvensiz bağlanan çocuklar ise diğer insanlarla ilişkilerinde kaygılı ve güvensizdirler, akranları tarafından dışlanırlar ve sosyal problemleri çözmede yetersiz kalırlar (Türköz, 2007). Sroufe ve arkadaşları tarafından okul öncesi öğretmenleri ile yapılan bir araştırmaya göre annelerine güvenli bağlanan çocukların, özsaygı, empati ve sosyal yeterlilik becerilerinin güvensiz bağlanan çocuklardan daha yüksek olduğu öğretmenlerce değerlendirilmiştir (Berk, 2013). Akkapulu (2005)'ya göre anne ile çocuk arasında kurulan bağlanma şekli çocuğun gelecekte akranlarıyla kuracağı ilişkinin kalitesini etkilemektedir. Çocuğun ebeveyni ile güvenli bağlanma temelinde kurduğu ilişki sonraki süreçte sosyal ilişkilerini de olumlu yönde etkilemektedir. Güvenli bağlanan çocuklar güvensiz bağlanmış çocuklara göre ilişkileri daha olumlu, karşılıklı ve destekleyici olarak görür ve işbirliği, empati gibi daha fazla olumlu sosyal davranışlara sahip olurlar (Akgün ve Mellier, 2014). Cohn (1990), 6 yaşındaki çocukların bağlanma biçimleriyle sosyal yeterliliği arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma sonucunda, güvensiz bağlanan erkek çocukların akranlarına karşı daha saldırgan davrandıkları ve daha çok problemleri davranışlara sahip oldukları, akranları ve öğretmenleri tarafından daha az sevildikleri görülmüştür. Arend, Gove ve Sroufe (1979), bağlanma ile ego sağlamlığı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, güvenli bağlanmış 4-5 yaş çocuklarının, stres karşısında dağılmadıklarını, problemleri durumlara kararlı ve esneklik içinde yaklaştıkları görülmüştür.

Hayatın ilk yıllarında birbirleriyle düzenli iletişim içinde bulunan toplumlarda akranların sosyalleşmesi erken başlar (Vandell ve Mueller, 1995; Akt: Berk, 2013). Sınırlı düzeyde de olsa akranlarla sosyalleşme, ilk iki yıl içerisinde gerçekleşir ve bakıcı çocuk yakınlığı ile desteklenir. Bebekler kendilerine duyarlı davranan yetişkinlerle ilişkileri sayesinde akranlarla girecekleri ilk ilişkilerinde nasıl duygusal sinyal göndereceklerini ve yorumlayacaklarını öğrenirler (Trevvarthen, 2003; Akt: Berk, 2013).

Sonuç olarak temeli ilk yıllarda atılmaya başlayan bağlanma insan hayatında çok önemli yer kaplamaktadır. Bağlanma ilk yıllarda güvenli olarak sağlanmadıysa bu durum çocuğu ilerleyen yaşamında da etkilemektedir. Bağlanmanın etkileri ömür boyu sürmektedir ve güvensiz bağlanan çocuk ilerleyen yıllarda güvensiz bağlanan ebeveyn olma olasılığı taşımaktadır. Bağlanma kuramının temel alındığı birçok araştırmaya göre, güvenli bağlanmanın

insanın gelişim yolculuğunda son derece olumlu etki yarattığı görülmüştür. Güvenli bağlanan kişilerin gelişmiş duygusal esneklik, bilişsel beceriler ve sosyal işlevsellik açısından güvensiz bağlanan kişilere göre avantajlı oldukları ve güvensiz bağlanmanın sosyal ilişkilerde zorluk yaşama, başkalarının düşüncelerini anlamada sıkıntılar, dikkatte bozulmalar ve stresli durumlarda risk altında olma gibi sonuçları olduğu görülmüştür (Türköz, 2007). Güvenli bağlanmaya sahip kişiler ilerleyen yaşamlarında da eşleriyle yakın ilişkiler kurup bağlanmanın doyumunu yaşarlar, ilişkilerinde terkedilme ya da yakınlaşmayla ilgili kaygıları olmaz ve bağlanma stilleri içinde en sağlıklı grubu güvenli bağlananlar oluşturur (Solmuş, 2008).

Bilişsel kuramlar

Wertheimer, Koffka, Köhler, Kurt Lewin gibi psikologlar davranışçı yaklaşıma tepki ile ortaya çıkmışlar ve kendilerini Gestalt psikologları olarak adlandırmışlardır. Dünyayı ve insanın çevresindeki olayları anlamaya yönelik olarak yapılan işlemler üzerinde durması dolayısıyla Biliş Kuramcıları olarak da adlandırılırlar. Bilge (2009)'ye göre Gestaltçıların temel görüşleri şunlardır:

- İnsanlar gördüklerini bütün olarak algırlar. Bir parça ya da nesnenin algılanışı onun başka parçalarla ilişkisine bağlıdır.
- İnsanlar, nesnelere iç tepkilerine göre algırlar. Bir resimde ilk dikkat çeken nesne şekil, arka planda kalan kısım ise zemin olarak algılanır.
- İnsanlar, çevrelerini organize bir bütünlük içinde görürler.
- Davranış, kişilerin karşılaştıkları durumları algılaması ve yorumlamasına bağlıdır. Öğrenme ise, bu algı ve yorumlamadaki değişmeye bağlıdır. Bazı Gestalt psikologları, algısal alan, bilişsel alan gibi terimlerle kişinin çevreyi ve dünyayı algılayışını belirtme temayülündedirler.
- Herhangi bir durum ya da konunun öğeleri birbiriyle ilişkilidir. Bunların her biri bütünlük içinde bir anlam kazanır.

Ekolojik sistem kuramı

Bronfenbrenner, çocuk ve çevre arasındaki etkileşimlerle sosyal çevrenin insan davranışı üzerindeki etkilerini incelemiş ve Ekolojik Sistem Kuramını ortaya koymuştur. Bronfenbrenner kuramında, çocuğun çevresine dikkat çekmiş ve gelişime sosyokültürel açıdan yaklaşmıştır (Gülay ve Akman, 2009).

Bronfenbrenner, diğer teorilerden farklı olarak insanın, çevresel faktörlerle farklı etkileşim, ilişki, eylem ve süreçlerde bulunmasına (Bronfenbrenner, 2004) yani çocuğun ve onun yaşamıyla bağlantılı olan insanların yaşadığı çevreyi içine alan sosyal bağlama odaklanmaktadır (Santrock, 2018). Bronfenbrenner (1976)'e göre çocuklar sosyo-kültürel bir ortam içine doğar ve bu ortamda büyür. Ve her bir sosyo-kültürel ortam diğer sosyo-kültürel ortamların da etkisi altındadır. Örneğin bir çocuk kendine ait kültürü, tarihi, değerleri, kural ve normları olan bunun yanında okul, toplum ve başka kurumlarla da ilişki içerisinde bulunan bir aile içine doğar. Ve bu birbiriyle bağlantılı olan tüm ögeler hem çocuk üzerinde hem de aile üzerinde büyük etki yaratır (Özenç ve Doğan, 2014). Özetle çocuk karmaşık bir sistem içine doğar ve doğumuyla getirdiği kalıtsal özellikleriyle içine doğduğu çevrenin özellikleri birleşerek gelişimini şekillendirir. Bronfenbrenner bu durumu bioekolojik kuram olarak isimlendirmiştir (Berk, 2013).

Bronfenbrenner (1979), insan gelişiminin bireyin merkezinde yer aldığı iç içe geçmiş katmanlardan oluşan bir çevrede gerçekleştiğini belirtir ve bu sistemleri de içten dışa doğru mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem şeklinde isimlendirir (Eslek ve Yılmaz Irmak, 2018). Bir diğer ifadeyle kuramında küçük, orta, dış, büyük ve tarihsel sistem olarak beş ekolojik sistem bulunmaktadır. Tüm bu sistemler birbiriyle etkileşim içindedir ve sistem üzerinde yer alan her öge, bireyin davranışları üzerinde büyük etkilere sahiptir (Gülay ve Akman, 2009).

Mikrosistem, çevrenin en içte yer alan katmanıdır ve çocuğun yakın çevresindeki kişilerle etkileşimlerini ele alır (Bronfenbrenner, 2005; Bronfenbrenner ve Morris, 2006'den akt. Berk, 2013). Yani mikrosistem, çocuğun yakın ilişkiler içerisinde olduğu kişi ve grupların yer aldığı sistemdir. Örnek olarak; aile, okul, arkadaşlar bu sistem içerisinde yer almaktadır (Bronfenbrenner, 1979). Bireyler bu sistemlerin içerisinde aile, öğretmen ve arkadaşlarıyla doğrudan ilişki içerisinde bulunurlar (Santrock, 2018) ve aktif bir şekilde bu ortamların yapılandırılmasında görev alırlar (Santrock, 2011). Özetle küçük sistem de denilen mikrosistem, kişisel yaşamı yani bireyin yakın çevresiyle olan etkileşimlerini içermektedir (Gülay ve Akman, 2009). Bronfenbrenner bu düzeydeki ilişkilerin çift yönlü olup birbirini etkilediğini, çocuğun davranışlarını anlamak için de buna dikkat edilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu katmanda

yetişkin davranışları çocuğu, çocuğun özellikleri de yetişkinin ona karşı olan davranışlarını etkiler. Örneğin; sıcakkanlı ve uyumlu çocuk karşılık olarak ailesinden olumlu tepkiler alırken, huysuz çocuk da karşılık olarak cezalandırıcı tepkiler alır. Zamanla bu karşılıklı olan ilişkiler, çocuğun gelişimi üzerinde kalıcı izler bırakır (Collins ve ark., 2000; Crockenberg ve Leerkes, 2003b'den akt. Berk, 2013). Bu sistem içerisinde yer alan üçüncü kişiler, ikili ilişkilerdeki kaliteyi etkiler, üçüncü kişiler destekleyici bir tutum içerisinde olurlarsa ikili ilişkiler güçlenir, tam tersi durumda ise ilişki olumsuz yönde etkilenir (Caldera ve Lindsey, 2006; Davies ve Lindsay, 2004'den akt. Berk, 2013).

Mezosistem, Bronfenbrenner'in modelinde yer alan ikinci katmandır yani ev, okul, sokak gibi mikrosistemler arasındaki bağlantıları kapsar (Gershoff ve Aber, 2006'den akt. Berk 2013). Yani mezosistem, mikrosistemler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu, gelişmekte olan bireyin etkin bir şekilde katıldığı ortamlar arasındaki karşılıklı ilişkidir (Bronfenbrenner, 1979). Örnek olarak aile ile okul yaşantıları arasındaki ilişki, aile ve akranlar arasındaki bağlantılar verilebilir (Santrock, 2018). Özetle orta sistemde denilen mezosistem, küçük sistemle dış sistem arasındaki ilişkileri içerir (Gülay ve Akman, 2009).

Ekzosistem, doğrudan çocukları içine almasa da çocukların çevresiyle ilişkilerini etkileyen sosyal çevresini kapsar (Coulton ve ark., 2007'den akt. Berk, 2013). Yani ekzosistem, çocuğun doğrudan ilişkide olmadığı ancak dolaylı yoldan etkilendiği kurumlar gibi birimleri içeren sistemdir. Bu duruma örnek ebeveynin işi olabilir. Çocuk ebeveyninin işinden doğrudan etkilenmese de bu işin özellikleri (ne kadar çalıştığı, kazancı vb.) çocuğu etkiler (Eslek ve Yılmaz Irmak, 2018). Özetle dış sistem de denilen ekzosistem, sosyal alanlardaki yaşantıların birey üzerindeki etkisini açıklar (Gülay ve Akman, 2009). Ekzosistem aynı zamanda ailenin etkileşimde bulunduğu arkadaşlar, akrabalar gibi onlara destek olan kişileri de kapsar. Araştırmalar, bu sistemde yaşanan sorunların olumsuz sonuçları olduğunu söylemektedir. Örneğin; dışlanan ailelerde istismar ve çatışma oranlarında artış söz konusudur (Coulton ve ark., 2007'den akt. Berk, 2013).

Makrosistem modelin en dış katmanı olup (Berk, 2013), bireyi kuşatan ve böylelikle dolaylı yollarla bireyi etkileyen kültürel normları, ideolojileri, toplumsal inanç sistemlerini yani toplum, halk gibi daha büyük bağlamları içerir (Bronfenbrenner, 1979). Özetle bu sistem kişilerin içinde yaşadıkları kültürdür.

Kültür çocuğun gelişimindeki sosyoekonomik etkiler, etnik köken vb. kapsayan ve öğrencinin ve öğretmenin içinde yaşadığı toplumun değerlerini, gelenek göreneklerini içeren geniş bir bağlamdır (Shiraev ve Levy, 2010'den akt. Santrock, 2018). Makrosistemin iç katmanlardan alacağı destek çocukların ihtiyaçlarına vereceği cevabı etkiler. Örneğin, çocuğun ailesine iyi çalışma koşulları ve imkânlar sunan ülkelerde, çocuklar yakın çevresiyle daha olumlu deneyimler yaşarlar (Berk, 2013). Büyük sistem de denilen makrosistem bireysel davranış ve tutumların kültür içinde nasıl yer aldığını açıklar (Gülay ve Akman, 2009).

Kronosistem, Bronfenbrenner modelindeki geçici boyuttur (Berk, 2013), aile içindeki tüm dinamikleri kapsayan tarihsel bağlamdır (Bronfenbrenner, 1979). Bu boyut sosyo-tarihsel koşulların, yaşamdaki geçişlerin ve çevresel durumların nasıl bir örüntüde gerçekleştiğine odaklanır. Örneğin, boşanma çocuk için bir geçiştir. Yapılan araştırmalar, boşanma sonrasında çocuklar için olumsuz davranışlar ilk yıl zirve noktasındayken (Hetherington, 1993, 2006) iki yıl sonra ilişkilerin daha normalde seyrettiğini bulmuşlardır (Santrock, 2011). Bu sistem içerisinde yer alan ögeler tarihsel bir olay gibi dışsal veya çocuğun yaşıyla ortaya çıkan gelişimsel özelliklerden kaynaklı içsel ögeler olabilir (Paquette ve Ryan, 2011). Bronfenbrenner'e göre çevre, çocukları tekdüze etkileyen durağan bir sistem değil sürekli değişim içerisinde olan bir sistemdir. Örneğin kardeş doğumu, taşınma vb. önemli olaylar çocuğun yakın çevresiyle olan ilişkilerini değiştirir ve bu durumda çocuğun gelişimini etkileyen yeni koşullar ortaya çıkması demektir. Bununla birlikte değişimin meydana geldiği zamanda etkilidir. Kardeş doğumu iki yaşındaki çocukla okula giden okul çağındaki çocuğu aynı şekilde etkilemez (Berk, 2013). Özetle tarihsel sistem de denilen kronosistem, sosyotarihsel durumların ve çevresel olayların yaşam boyunca nasıl dönüşüm geçirdiğini açıklar (Gülay ve Akman, 2009).

Bu kuramda, sistemler toplumu oluşturan ögelere göre şekillenmişler ve hepsi büyük sistemi oluşturmuşlardır. Tüm sistemler birbirleriyle etkileşim halindedir ve bireylerin davranışları da tüm sistemlerin etkisi altındadır (Gülay ve Akman, 2009). Genel olarak değerlendirildiğinde çoğu kuramda sadece belirli ortamların birey üzerindeki etkisine odaklanılırken çocuk ve gençleri etkileyen ve birbiriyle ilişkisi olan aile, okul, arkadaş ortamı gibi bağlamlar göz ardı

edilebilmektedir. Ancak ekolojik sistem kuramında, gelişim psikolojisi ekolojik anlamda geçerli bir duruma taşınarak bireylerin farklı bağlamlarla birlikte bütüncül olarak ele alınmasına odaklanılmıştır (Darling, 2007). Ekolojik sistem kuramına göre her sistem bireye gelişimi için çeşitli seçenek ve kaynaklar sunmakta yani bireyin yaşantısına bağlamsal olarak yaklaşmaktadır. Örneğin, birey bu sistemlere ulaşabilmesi sayesinde daha fazla sosyal bilgi edinerek problem çözme ve kendini keşfetme gibi alanlarda daha fazla olasılığa sahip olabilmektedir (Swick ve Williams, 2006). Bu yaklaşıma göre kişiler bireysel seviyeden başlayıp dışarıya doğru uzanan birçok ortamda (aile, işyeri, toplum vb.) bulunurlar. Yani insan gelişiminin belirli bir izolasyonla değil; aile, ev, okul, toplum gibi yapılarla ilişki içinde olarak gerçekleştiği üzerinde durulur. Bu sürekli değişen çevrelerin birbiriyle etkileşimi gelişim için anahtar görevi yapmaktadır (Bronfenbrenner, 1979).

Havighurst kuramı

Robert Havighurst (1950), gelişimin biyolojik, sosyal ve kültürel değişkenlerinin birbirlerini etkileyerek, gelişim sürecini oluşturduğunu savunur. Yaşam boyu öğrenme sürecini “gelişim” olarak tanımlayan Havighurst, bebeklik ve çocukluk dönemini, fiziksel aktivite, oyun ve harekete dayandırır (Özer ve Özer, 2006).

Havighurst (Atay, 2011)’a göre her gelişim döneminde farklı sosyal istekleri olan çocuk bu isteklerini şu kaynaklardan alır:

- Olgunlaşmaya dayalı görevler (arkadaşlarla iyi ilişkiler içinde olma, yürüme, konuşma vb. etkinlikler)
- Bireyin kendisi için olan görevleri (kişinin kendi değerleri, istek ve arzuları vb.)
- İçinde yaşadığı toplumun kültürel baskısı (sorumlu insan olma, okuma vb. beceriler).

Havighurst, gelişimin görevleri olduğunu ve bu görevlerin başarılmasının bireyde mutluluk yarattığını ve daha sonraki görevlerin başarılmasını sağladığını; başarısızlık olursa da bireyde mutsuzluk ve sonraki görevlerde zorluklar olduğunu ifade eder. Tüm yaş dönemleri için geçerli olan bu görüş, çocuğun hazırbulunuşluk düzeyini de dikkate alan altı gelişim döneminden oluşur;

Bebeklik ve İlk Çocukluk Dönemi (0-5 yaş), yürüme, konuşma, cinsiyet farklılıklarını öğrenme, vicdan geliştirme, bedeni kontrol etmeyi öğrenme gibi gelişimsel özellikleri kapsar. *Orta Çocukluk Dönemi (6-12 yaş)*, olumlu benlik gelişimi, cinsel rol ve kimlik kazanma, matematik- okuma-yazma temel becerileri kazanma, kişisel bağımsızlık kazanma, fiziksel becerilerin gelişimi gibi özellikleri kapsar. *Ergenlik Dönemi (13-18 yaş)*, aile yaşamına hazırlık, meslek edinmeye hazırlık, toplumsal cinsiyet rollerini gerçekleştirme, kendini kabul etme ve bedenini etkili şekilde kullanma, yetişkinlerden bağımsız duygusal özellikler geliştirme gibi özellikleri kapsar. Sonraki evrelerde *İlk Yetişkinlik (19-29 yaş)*, *Orta Yetişkinlik (30-60 yaş)*, *İleri Olgunluk (61 ve üzeri)* olarak dönemlere ayrılır (Atay, 2011).

Genel olarak kuramlara bakıldığında, sosyal gelişim farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte kuramlarda bazı ortak noktalarda vardır; Freud ve Erikson evre kuramcılarıdır, Bandura ve Vygotsky, gözlem yaparak öğrenmeye dikkat çekmişlerdir, Bronfenbrenner de Bandura gibi çevreyle birey arasındaki etkileşimden bahsetmiştir. Bandura, Vygotsky ve Bowlby birbir etkileşimlerin çocuk üzerindeki etkisine odaklanmışlardır. Kuramlar gelişim üzerinde farklı yönler odaklansalar da kuramların sosyal gelişim üzerinde yaptıkları vurgular paralellik göstermektedir. Gelişimin sürekliliği, diğer insanlarla etkileşimle oluşması, yaşamın ilk yıllarının önemi, bilişsel becerilerin sosyal becerileri şekillendirmesi kuramları şekillendiren ortak ilkelere dendir (Gülay ve Akman, 2009).

Sosyal gelişimle ilgili kavramlar

Benlik

İnsanların davranışları kişilikten etkilenir. Kişilik, bireye özgü bir yapı olarak kabul edilir ve bireyi diğerlerinden ayıran farklı özelliklerden oluşur. Kişiliğe şekil veren önemli özelliklerden biri de benliktir (Cevher ve Buluş, 2006). Benlik, bireyin kendini tanıyıp anlaması ve kendisi hakkındaki yargılarıdır yani bireyin kendisine ilişkin inanç ve düşüncelerinin toplamıdır (Yiğit, 2010). Benlik, kişinin çevresiyle sosyal etkileşimleri ile oluşan ve davranışlarına yön veren kendisi hakkındaki değerlendirmeleridir (Kinch, 1963). Kısaca benlik, kişinin kendisini algılayış şeklidir. Kişinin kafasında kendisine dair nasıl görünüm

oluşturduğu, kendisine değer biçme şekli onun benliğini oluşturur. Bu görünüm kalıtsal olmamakla birlikte anne- baba gibi çocuğun yakın çevresinin çocuğa davranışları ile şekillenmeye başlar. Benliğin gelişip özgüvenin oluşması için, anne-baba-çocuk arasında olumlu iletişim kurulması gereklidir (Kasatura, 1998). Bir de benlik saygısı kavramı vardır her ne kadar bazen bu kavram benlik kavramının yerine kullanılsa da benlik saygısı ile benlik kavramı arasında anlamlı bir farklılık vardır. *Benlik saygısı*, benliğin genel değerlendirmesi anlamına gelir; *benlik* kavramı ise benliğin, alana özgü genel değerlendirmelerini içeren bir kavramdır. Benlik saygısına kendilik değeri ya da benlik imajı adı da verilir. Özetle, benlik saygısı genel değerlendirmeleri, benlik kavramıysa belirli alanlardaki değerlendirmeleri kapsar. Örnekle açıklanacak olursa; çocuklar yaşamlarının birçok alanında dış görünüş, akademik vs. öz değerlendirme yapabilirler bu benlik kavramıyla ilgili bir durumdur, bir çocuk da bir kişinin sadece bir insan değil iyi bir insan olduğunun farkına varabilir bu da benlik saygısı ile ilgili bir durumdur (Santrock, 2011).

Bireyin toplum ve çevresiyle olan ilişkilerinin şekillenmesinde bireyin kendisine ilişkin görüşleri yani benlik algısı önemli rol oynamaktadır. Benlik algısı kavramı da psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik etkenlerin karşılıklı etkileşimi ile oluşur (Zembat, Koçyiğit, Akşin Yavuz ve Tunçeli, 2017). Doğumundan itibaren sosyal çevreyle etkileşim içerisinde olan bireyin kendine ilişkin algısı, çevresinde bulunan insanların ona olan yaklaşımı ve kendisinin de bu yaklaşımı algılayış şekline göre değişir (Cevher ve Buluş, 2006). Bebekler doğduktan sonra dış dünya ve kendi bedenlerini bütün olarak algırlar ve ayırt edemezler. Dış dünya onların adeta bedenlerinin bir parçasıdır. Büyüyüp geliştikçe yaşla beraber bedenlerinin sınırlarını ve dış dünyayı, ayrı olarak algılamaya başlarlar. Böylece kendilerini tanıma sürecine girerler. Bu “benlik” le ilgili gelişimin ilk temelleridir. Kendinin farkına varma diğer insanlarla olan sosyal bağları ile bu durum daha da belirginleşir (Atay, 2011). Alan yazın incelendiğinde bebeklerin altı ay itibarıyla benliğini çevreden ayırt etmeye başladığı ve bu süreçte çevresinden edindiği deneyimlerin benlik algısının şekillenmesinde önemli rol oynadığı belirtilmektedir (Demoulin, 1999; Güngör, 2010; Polat ve Akşin, 2015; Akt: Zembat, Koçyiğit, Akşin Yavuz ve Tunçeli, 2017). Benlik algısının çocuğun üç yaşına kadar kendini algılayış şekline

odaklandığı, üç yaşından sonra ise çevrenin çocuğu algılayışı ile şekillendiği görülmüştür (Houck, 1999). Ebeveynin çocuğa davranış şekliyle birlikte çocuğun ebeveynin davranışını algılayış şekli de çocukların benlik algısında önemlidir (Ata ve Yağan Güder, 2018).

Olumlu benlik gelişimi için bebeklik döneminde yetişkinler tarafından, bebeklerin temel fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi, ilgi ve şefkat gösterilmesi çok önemli rol oynar (Atay, 2011). Bu da güvenli bağlanmayla ilgili bir durumdur. Bağlanma kuramcılarına göre, çocuğun kendilik algısını çocuk ile bakım veren kişi arasındaki ilişkinin sıcaklığı ve güvenliği etkilemektedir (Goodman ve Gotlib, 1999). Bağlanma ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye dayalı yapılan çalışmalarda ebeveyne güvenli bağlanmanın çocuğun benlik saygısına olumlu yönde katkı sağladığı görülmüştür (Cassidy, 1988; Goodvin, Meyer, Thompson ve Hayes, 2008). Bunun tersi yönde anne ve babaların olumsuz bağlanma boyutlarının (bağlanma kaygısı ve bağlanma kaçınması) çocukların benlik algısı üzerinde negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca ebeveynlik tutumlarının da çocukların benlik algıları üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Güvenli bağlanan ebeveynler çocuklarına daha yakın ilgi gösteriyor, bu yakın ilgi de çocuğun benlik saygısını olumlu yönde etkiliyor. Bundan dolayı sıcak, destekleyici ve duyarlı ebeveynlerin çocuklarının yüksek benlik saygısı geliştirmeleri daha olasıdır. Kötü davranışlara maruz kalmış çocuklar ise sağlıklı benlik saygısı geliştirme konusunda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır (Ata ve Yağan Güder, 2018). Ailenin ilgisi ile benlik saygısı arasında olumlu yönde bir ilişki vardır. Ailenin ilgisi arttıkça çocuğun benlik saygısı artmakta, ilgi azaldıkça da azalmaktadır (Özkan, 1994). Çocuk 4-5 yaş itibarıyla benlik algısını sadece kendi benliği üzerinden değil çevresindeki kişilerin ona karşı olan tutum ve davranışlarıyla da şekillendirmeye başlar. Bu durum akranları ile daha uyumlu, kurallara uyan, sosyal çevresi içinde kendi rolünü belirleyen, özsaygı ve öz yeterlilik algılarını geliştiren yani sosyal olarak daha uyumlu bir birey haline dönüşmesi ile devam eder (Berk, 2006; Rudasill vd., 2013; Santrock, 2010; Akt: Zembat ve diğ., 2018). Benlik saygısı ile sosyal davranış gelişimi arasında olumlu ilişkiler görülmektedir (Gizir ve Baran, 2003). Benlik saygısı yüksek olan kişiler yüksek ruhsal gelişime sahip olarak topluma katılırlar bu durumda kişinin düşünce

ve davranışlarını da etkilediği için kişinin gelişim ve sosyalleşme sorunlarında ona yardımcı olmaktadır (Yıldız ve Çapar, 2010).

Sosyalleşme ve sosyal olgunluk

Sosyalleşme, bireyin bebeklik çağından yetişkinlik çağına geçme sürecindeki öğrenme ve öğretme deneyimleridir. Bu süreç tam bencillik evresinden bağımsız yaratıcılık evresine geçiş olarak da kabul edilebilir (Yavuzer, 2011). Bir diğer tanıma göre sosyalleşme, başlangıçta anne ve baba ile kurulan ilişkilerin diğer insanlara doğru genişlemesi sürecidir. Bireyin içinde yaşadığı toplumla uyumlu bir şekilde yaşamını sürdürmesi, o toplumun değerler sistemini ve kurallarını öğrenmesi ile yakından ilişkilidir (Gökçe, 2013). Görüldüğü üzere sosyalleşme bireyin üyesi olduğu toplumda kabul edilen değerlere ve kurallara uygun olarak yaşayabilmesi, toplumun kendisinden beklediği davranışları ve becerileri sergileyebilmesi gibi özellikleri barındırmaktır (Atay, 2011).

Canlıların, kalıtsal ya da gizil güçlerinin (potansiyel) donanımına uygun olarak, kendisinden beklenen, kalıtsal yapısında var olan işlevleri başarabilecek yetkin düzeye ulaşabilmesine “olgunlaşma” denir (Topses, 2009). Çocuğun toplumsal kurallara uymasında yaşından beklenen düzeyde gösterdiği olgunluk, anlayış, duygu, beceri gibi özelliklerce yetişkin düzeye gelmesine de “sosyal olgunluk” denir (Durualp ve Aral, 2011). Bireyin sosyalleşebilmesi için sosyal olgunluğa gelmesi gerekir (Atay, 2011). Olgunlaşma, kalıtım ve çevre koşullarının, zaman içinde karşılıklı etkileşimi sonucunda elde edilir. Kalıtım ve çevrenin etkileşimi sonucu, canlılar potansiyellerinde var olan ve kalıtsal olarak kendilerinden beklenen olgunlaşmaya ulaşırlar. Öğrenme için olgunlaşma, gelişim için önkoşuldur. Olgunlaşma olmadan öğrenme gerçekleştirilemez. Olgunlaşma, kalıtsal özelliklerin yanında, çevresel koşullarla, beslenme koşullarıyla, öğrenmeyle ivme ve hız kazanabilir (Topses,2009).

Sosyalleşme, çocuk için bir grubun parçası olmayı öğrenme ve grup bağlılığı için beklenen davranışları sergileme sürecidir. Bu yolla çocuk içinde bulunduğu toplumda kabul görme yollarını ve dostluk kurmayı öğrenir. Kendisinden beklenen rolleri yerine getiren çocuk diğer grup üyelerinin davranışlarını etkileyebilir. Gruptaki diğer üyelerin davranışlarını etkileyebilmesi içinde çocuğun diğerlerini dinleme, görüşlerini alma, karar verme süreçlerine

katma gibi sosyal davranışları kazanması gereklidir. Böylece çocuk kendisinin ve başkalarının yaşamlarını anlama becerisi geliştirmiş olacaktır (Senemoğlu, 1994).

Sosyalleşme sürecinin başarılı şekilde gerçekleşebilmesi için çocuğun yaşlıları ve farklı yaştan çocuklarla birlikte olacağı sosyal yaşantılar geçirmesi sağlanmalıdır. Yine sosyalleşme sürecinde iletişim önemlidir. Bu nedenle çocuğun dil gelişimi desteklenmelidir. Sosyalleşmenin gerçekleşmesinde duyuşsal özellikler de etkilidir. Çocuk sosyalleşme ile ilgili etkinliklerden hoşlanmazsa öğrenme gerçekleşmeyebilir. Çocuğun sosyalleşmesinde rehberlik edilmesi de öğrenmeleri kolaylaştıracaktır. Özellikle taklit yoluyla öğrenmelerin önemi düşünüldüğünde olumlu rol modellere sahip bir çocuğun sosyalleşmesi daha hızlı gelişebilir (Durualp, 2009).

Yukay (2006)'a göre bireyin sosyalleşmesi şu ilkelere dayanır:

- Birey, toplumdaki bireylerle etkileşim sırasında sosyal davranışı öğrenir
- İçinde bulunulan toplum bireyin ne öğreneceğini belirler.
- Bir sosyal organizasyona etkin bir şekilde katıldığında bireyin öğrenme süreci tamamlanmış olur.

Sosyal yeterlilik

Sosyal yeterlilik bazı bilişsel ve davranışsal becerileri de kapsayan geniş bir kavramdır. Sosyal yeterlilik bireylerin sosyal çevresindeki diğer bireylerle nasıl iletişim kurduğu ve devam ettirdiğini, belirli koşullarda nasıl davranması gerektiğini bilmesi ve uygulamasının bir göstergesi olarak açıklanabilir (Çimen, 2009).

Sosyal yeterliğin uyumsal davranış, sosyal beceriler ve akran kabulü olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Uyumsal davranış, bireyin fiziksel ve dil gelişimini, akademik açıdan yeterliliğini ve işlev becerilerini içermektedir (Atay, 2011). Sosyal beceriler ise kişilerarası davranış biçimlerinden, bireyin kendisiyle ilgili davranışlarından ve bireyin görevleriyle ilgili davranışlarından oluşmaktadır. Kişilerarası davranışlar otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği ve oyun davranışlarını; bireyin kendisiyle ilgili davranışlar duygularını ifade etme, ahlaki davranış, kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışları; bireyin görevleriyle ilgili davranışlar ise, uyarılara dikkat etme sorumluluklarını yerine getirme, yönergeleri izleme ve bağımsız olarak çalışma gibi davranışları içine alır.

Son bileşen olan akran kabulü ise hem sosyal yeterliğin hem de yeterli sosyal davranışların bir sonucudur. Yani akran kabulü; sosyal yeterlik altında uyumsal davranış ve sosyal becerilerden ayrı bir boyut fakat aynı zamanda da bu iki parçanın yeterli düzeyde olmasının sonucu olarak görülmektedir (Avcıoğlu, 2007). Merrel (1999) ise uyumsal davranışı daha geniş bir biçimde ele almıştır. Uyumsal davranışın sosyal yeterliliği ve sosyal becerileri kapsadığını, sosyal becerilerinse akran ilişkileriyle ilgili olduğunu söylemiştir. Yani akranlarla ilişkileri uyumsal davranışın değil bireyin sosyal becerilerinin ögesi olarak görmüştür (Önalın Akfırat, 2006).

Çocukların gelişiminde arkadaş ilişkileri önemli yer kaplar. Çocuğun akran ilişkileri, yeterli sosyal uyumu göstermesi ve sosyal açıdan gerekli becerileri kazanması için çocuğa birçok olanak sağlar (Çetin ve ark., 2003). Çocuğun sosyal davranışlarında; ailenin ve akranlarının önemi büyüktür. Çocuğun uygun ve yeterli bir sosyal beceriye sahip olması, akranları tarafından kabul görmesi, sevilmesi ve değer görmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bebeğin, diğer bebeklerin seslerini duyup ağlaması, ilk akran etkileşimi olarak değerlendirilir. Altıncı ay itibariyle bebek, çevresindeki diğer bebekler ile etkileşim içinde olduğunda gülümser. Yaşamın ilk yılında akran ilişkilerinde sosyal farkındalık ve dikkat ortaya çıkmaya başlar; çocuklar birbirlerinin hareketlerine dikkat ederler, birbirlerine dokunurlar, gülümserler. Bu dönemdeki sosyal etkileşimleri gelecekteki akran ilişkilerine temel hazırlar. Akranları arasında tercih edilmenin temeli dört- beş yaştan itibaren şekillenmeye başlar. Akranları tarafından kabul görmeyip reddedilen çocuklar, kendilerine yalnız hissederler. Beş- altı yaş itibariyle yakın akran ilişkileri görülmeye başlar. Beş yaşında çocuklarda çevrelerindeki diğer çocuklarla birlikte olma, iyi ilişkiler kurma isteği olur, altı-yedi yaşında çocuk paylaşma, dostluk, sempati gibi davranışlar sergiler. Öte yandan arkadaşlarıyla rekabet eder, kavga eder, onlarla çatışır (Solmuş, 2016).

Sosyal yeterlik başarılı sosyal etkileşim için gerekli olan sözel ve sözel olmayan bazı becerileri içermektedir. Bu beceriler şu şekilde sıralanabilir (Avcıoğlu, 2007):

- *Göz ilişkisi:* Başkalarını dinlerken ve başkalarıyla konuşurken onlarla göz teması kurabilme ve sürdürülebilme.
- *Mimik:* İletişim sürecinde yüz ifadelerini kullanabilme.

- *Sosyal mesafe:* Bireyin hissettiği yakınlığa göre iletişimde bulunduğu kişiye hangi uzaklıkta mesafede duracağını bilmesi ve dokunma, sarılma gibi fiziksel temasın ne zaman uygulanacağını bilmesi.
- *Sesin özellikleri:* Bireyin sosyalleşme sürecinde sesinin şiddetini, perdesini, konuşma hızını, konuşmasının netliğini ve içeriğini kontrol etmesi.
- *Selamlama:* Sosyal iletişimi başlatmak için başkalarını selamlama, kendisini selamlayana karşılık verme.
- *Konuşma:* Bireyin kendi yaşına uygun konuşma becerileri göstermesi, hissettiklerini açıklaması, soru sorması, dinlemesi, ilgi göstermesi ve sorulan sorulara cevap vermesi.
- *Başkalarıyla oyun oynama ve çalışma:* Kurallara uyma, paylaşma, uzlaşma, yardım etme, sıra alma, başkalarına iltifatta bulunma, teşekkür etme, özür dileme.
- *Dikkat çekme ve/veya yardım isteme:* Başkalarının dikkatini çekecek ve yardım istemeyi sağlayacak uygun yollar kullanabilme.
- *Anlaşmazlığın üstesinden gelme:* Anlaşmazlık durumlarında saldırganlığı kontrol etme, kendine ve başkalarına kızgınlığını kontrol etme, eleştirileri kabul etme, sportmence davranma.
- *Kendine çeki düzen verme ve temiz olma*

Günümüz eğitim anlayışında yetişmekte olan çocuklara akademik becerilerin yanı sıra sosyal becerilerin de kazandırılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal yeterliğe sahip olan çocuklar selamlama, arkadaşlarıyla konuşma, davranışlara olumlu- olumsuz tepki verme, çevresindeki kişilerden övgü ya da eleştiri kabul etme, eleştirilere cevap verebilme ve akranların saldırgan davranışları ile baş edebilme davranışlarını sergileyebilirler (Avcıoğlu, 2007). Bu çerçevede çocukların kendini ifade etme ve kendine güvenme, arkadaşları, aile ve diğer bireyler tarafından kabul görmeleri ve sosyal açıdan bağımsızlık oluşturmaları sağlanmalıdır (Akkök, 2006).

Sosyal yeterlilik sıklıkla sosyal beceri ile benzer kavramlar olarak kullanılmaktadır. Sosyal yeterlilik, sosyal becerileri kapsayan genel bir kavramken (Şahin, 2001), sosyal beceriler sosyal yeterliliğin ölçülebilir ve gözlenebilir bir boyutudur. Yani sosyal yeterlilik sosyal beceriyi de kapsayan

daha geniş bir kavramdır (Erbay, 2008). Bacanlı (1999) sosyal yeterliliği, sosyal becerinin değerlendirilmesi ve bunun sonucunda kişinin sonraki davranışları hakkında ipuçları veren ve davranışlarda tutarlılık sağlayan bir kavram olarak ele almıştır. Mcfall (1982)'a göre sosyal beceriler, kişilerin toplumca yüklenen görevleri yerine getirdiğini göstermesi için gereken davranışlar, sosyal yeterlilik ise kişinin yüklenen görevleri yeterince yaptığını gösteren sonuca dayalı değerlendirmelerdir. Bu yargılar genel olarak aile, arkadaş, öğretmen gibi kişilerin fikirlerine dayanır (Önalın Akfırat, 2006).

Sosyal beceri

İnsan biyolojik, kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler bireyin, kültürün ve toplumun yapısını etkiler. Bundan dolayı bireylerin sosyal yaşamdaki en önemli amaçlarından biri diğer bireylerle olumlu ilişkiler kurmaktır. Nitekim bireyin tüm yaşamı, çevresine uyum sağlama çabası içinde geçmektedir. Birey için başkalarının olumlu tepkiler vermesini sağlayacak ve olası olumsuz tepkileri önleyecek becerilere sahip olmak oldukça önemlidir. İnsan, diğer bireylerle etkileşimini sağlayacak sosyal kabulü olan davranışlara sahip olmak ister. Bu davranışlar da sosyal beceri olarak isimlendirilmektedir (Uçar, 2010).

Sosyal beceri, bireyin doğal çevresinde bulunan diğer bireylerle başarılı etkileşimde bulunma yeteneğidir (Bacanlı, 1999). Bir diğer tanıma göre ise bireyin içinde bulunduğu sosyal alanlarda, olumlu sonuçlar elde etmesini sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2003). Öte yandan sosyal beceriler; sosyal ilişkileri başlatan, devamını sağlayan, bu süreçte yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayan sözel ve sözel olmayan davranışlar olarak da tanımlanır (Taylı, 2012).

Bu tanımlara göre sosyal becerilerin, sosyal ortamlarda yapılması gerektiği düşünülen beceriler olduğu ve insanlar arasında iletişimi geliştirdiği söylenebilir (Kaf, 1999). Bu türdeki beceriler, bireyin insanlarla olumlu etkileşim kurmasını, başkalarını gözlemlemesini ve içinde bulunduğu sosyal durumdaki ihtiyaçlarına göre davranmayı öğrenmesini içerir (Çimen, 2009). Yine sosyal beceriler, bireylerin sosyal gereklilikleri yerine getirmek için başvurduğu, hedefe ulaşmasına yardımcı olan özel yollardır ve insanlar arasındaki olumlu ilişkilerin

temelini oluşturur (Günindi, 2011). Sosyal becerilerin hangi özellikleri içerdiğine ilişkin çeşitli sınıflamalar bulunmaktadır.

Durualp ve Aral (2010) sosyal becerinin iletişim ile atılganlık ve girişkenlik bileşenlerinden oluştuğunu belirtmektedirler. İletişim boyutu, arkadaşça konuşma, kişilerin duygu durumlarını fark etme ve ifade edebilme, yardım isteme ve teklif etme, başkalarını oyuna davet etme, farklı oyun arkadaşlarıyla oynama, grupsal etkinliklere katılma, akranlarla etkileşimde bulunma, göz kontağı kurma ve jest-mimik kullanma gibi davranışları içermektedir. Atılganlık ve girişkenlikse, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeyi, ihtiyaç anında çevreden yardım isteyebilmeyi, etkili iletişim kurabilmeyi, düşüncelere saygı duymayı, hayır diyebilmeyi ve anlamadığı şeyleri sorabilme gibi becerileri kapsamaktadır. Benzer şekilde Özyürek ve Ceylan (2014) öğretmenlerin çocuklarda sosyal beceri olarak liderlik ve iletişim becerilerine odaklandıklarını; velilerin ise iletişim, yardım etme, sorumluluk alma, duygularını ifade etme, bir işle meşgul olma, paylaşma gibi daha fazla sayıda davranışı sosyal beceri olarak belirttiklerini rapor etmişlerdir. Bu çalışmada, yetişkinlerin sosyal becerileri değerlendirmelerinde iletişim becerilerine odaklandıkları görülmüştür.

Bir başka sınıflamada sosyal beceriler kızgınlık davranışlarını kontrol etme, değişikliklere uyum sağlama ve kendini kontrol etme becerileri, kişilerarası beceriler, akran baskısı ile başa çıkma, sözel açıklama ve dinleme becerileri, sonuçları kabul etme becerileri şeklinde listelenmiştir (Gülay Ogelman, Seçer, Alabay ve Uçar, 2012). Arslan ve Zengin (2016) sosyal becerileri yardımlaşma, paylaşma, dayanışma, birlikte hareket etme, dinleme, cesaretlendirme ve motive etme, sorumluluk duygusunun gelişmesi, aktif olma, özgüven olarak sınıflamışlardır. Daha ayrıntılı bir sınıflama yapan Akkök (2006) ise sosyal becerileri altı grupta incelemiştir. Bunlar:

- *İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri*; dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini ve başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, verilen yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme gibi davranışlardan oluşmaktadır.

- *Duygulara yönelik beceriler;* duyguları anlama ve ifade etme, kızgınlık ve korkuyla başa çıkma, sevgi gibi iyi duyguları ifade etme ve kendini ödüllendirme gibi davranışlardan oluşmaktadır.
- *Grupla bir işi yürütme becerileri;* grup içerisinde iş bölümüne uyma, sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma gibi davranışları içermektedir.
- *Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri;* başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma gibi alt becerileri kapsamaktadır.
- *Plan yapma ve problem çözme becerileri;* ne yapacağına karar verme, problemin nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma gibi davranışlarla ilgilidir.
- *Saldırgan davranışlar ile başa çıkmaya yönelik beceriler;* izin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma, savunma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma gibi davranışları içermektedir (Akkök, 2006).

36-48 aylık çocuklara sosyal becerileri kazandırmaya yönelik sosyal beceriler Okulöncesi Çocuklarda Sosyal Beceri Destek Projesi (OSBEP) kapsamında dört temel beceri başlığı altında ele alınmıştır;

1. Başlangıç becerileri; başkalarıyla selamlaşabilme, akranlarına ismiyle hitap edebilme, başkalarına kendini tanıtabilme, anlaşılır bir ses tonuyla konuşabilme, tanıdığı kişileri başkalarına tanıtabilme, konuştuğu kişileri dinleyebilme, kendisine yapılan olumlu davranışlara teşekkür edebilme, gerekli durumlarda izin isteyebilme, yanlış yaptığında özür dileyebilme, zor durumlarında yardım isteyebilme, ayrılması gereken durumlarda vedalaşabilme.
2. Akademik destek becerileri; bilgilenmek istediği konularda soru sorabilme, kendisine sorulan soruya cevap verebilme, verilen bir iş ya da görevle ilgili yönergelere uyabilme, karşılaştığı sorunlara alternatif çözümler üretebilme, başladığı etkinliği sonlandırabilme, bir etkinlikle kendini meşgul edebilme, amaca ulaşmak için çaba gösterebilme, karşılıklı konuşurken uygun zamanda söze girebilme, konuşmak istediği durumda söz alabilme, konu ile ilgili düşüncelerini ifade edebilme, bir konuda karşısındaki kişileri kırmayacak biçimde eleştiri yapabilme, kendisi hakkında yapılan eleştiriye açık olabilme.
3. Arkadaşlık becerileri; arkadaşlarının duygularını anlayabilme, başkalarının haklarını koruyabilme, arkadaşlarının fikirlerine uygun tepki verebilme, bir iş ya da görev için arkadaşlarıyla işbirliği yapabilme, arkadaşlarının yaptıklarını takdir

edebilme, akran gruplarına katılabılme, sırada bekleyen kişilerin olduğu bir ortamda kurallara uygun biçimde sırasını bekleyebilme, kendisinin ya da arkadaşlarının sahip olduğu nesnelere paylaşabilme, ihtiyaç duyan insanlara yardım önerebilme, arkadaşlarını oyuna davet edebilme, bir oyun tamamlandıktan sonra oyunun sonuçlarını kabul edebilme, oyun oynarken oyunun kurallarına uyabilme, arkadaşlarının duygularına uygun tepki verebilme.

4. Duygularını yönetebilme becerileri; sevinç, üzüntü, korku, kızgınlık gibi duygularını ifade edebilme, duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterebilme, istekleri engellendiğinde bu durumla baş edebilme, davranışlarındaki hatalarıyla baş edebilme, başkalarının duygularını anlayabilme, heyecan ve kaygı yaratan baskı durumlarında sakin kalabilme, alay etmeyle baş edebilme, istemediği durumlarda hayır cevabını kullanabilme, isteğinin olamayacağı durumlarda isteğini erteleyebilme, hoşlanmadığı bir duruma tepki vermeden önce düşünebilme, hayır cevabını kabul edebilme, kendisine zarar gelecek bir durumda hakkını koruyabilme, kendiliğinden çözülecek sorunları görmezden gelebilme (Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Beceri Destek Projesi, 2014: 5-6).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 36-66 aylık çocuklar için düzenlenen okul öncesi eğitim programında “duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder, başkalarının duygularını, nedenlerini ve sonuçlarını söyler, duygularını açıklar, kendisinin ve başkalarının haklarını korur, bir işi veya görevi başarmak için kendini güdüler, farklılıklara saygı gösterir, sorumluluklarını yerine getirir, değişik ortamlardaki kurallara uyar” becerileri, sosyal ve duygusal gelişim alanında kazandırılması gereken davranışlar olarak ele alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar paylaşma, işbirliği ve yardımlaşma gibi birçok sosyal beceriyi yapılan etkinlikler sayesinde kazanırlar. Ayrıca okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar aynı yaş grubundaki birçok akranıyla birlikte bulunma fırsatı yakalamış olurlar (Erbay, 2008). Bireyin toplumsal bir varlık olarak gelişimini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli olan becerilerden biri de arkadaşlık ilişkisi becerisidir. Sosyal becerilerin önemli bir halkasını oluşturan kendine güven duygusu da, çocuğun kendi öz kavramlarının gelişiminde, toplumla girdiği ilişkilerin niteliksel yapısını belirlemede belirleyici bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak mutlu, kendisi ile barışık, başarılı, hedeflerini doğru tespit edebilen, kendine güvenen, değişimlere uyum sağlayabilen kısacası sosyal beceriler yönünden gelişmiş bireylerin

yetişmesinde çocukluk döneminde verilecek eğitimin niteliği ve kalitesi önem arz etmektedir (Akgül Barış, 2008).

Görüldüğü gibi sosyal beceri başkalarıyla etkileşim içinde olma, iletişim kurma ve sürdürme, sorunları çözme, karar verme ve uygulama, çatışma çözme, kendini yönetme, güçlüklerin üstesinden gelme, yaşlılarıyla birlikte olma, atılganlık, paylaşma, işbirliği yapma gibi kategoriler içinde tanımlanmaktadır (Atay, 2011). Sosyal becerilerle ilgili tüm sınıflandırmalar incelendiğinde genel olarak kişinin ifade etme becerisi, iletişimi başlatma ve sürdürme becerisi, akranları ile ilişkilerini yönetme becerisi, başkalarının duygularını anlama becerisi, paylaşma becerisi, kurallara uyma becerisi, yardım etme ve isteme becerisi, gruba uygun şekilde katılma becerisi gibi becerilerin yer aldığı görülmektedir. Bireyler bu becerilere sahipse sosyal açıdan yeterli, değilse de sosyal açıdan yetersiz kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, sosyal beceriler kavramının tanımında ortak bir anlayış geliştirilememiştir. Aynı zamanda sosyal becerileri oluşturan değişkenler ile ilgili de ortak bir anlayış yerleşmemiştir. Sosyal beceri tanımlarına bakıldığında iletişim, etkileşim, bireyler arası ilişkileri başlatma, sürdürme ve uygun bir şekilde sonlandırma, kendisine ters gelen istekleri geri çevirebilme gibi ögeler sıkça vurgulanmış, sosyal beceriler bir yetenek ya da kişilik özelliği olarak da ifade edilmiştir. Sosyal becerilerin bir davranış olarak ortaya çıktığı, öğrenilen gözlenebilir, tekrarlanabilir, belli bir niteliğe sahip olduğu belirtilmiş ve toplumsal kurallara, bulunulan ortama, iletişim kurulan kişilere göre farklılık gösterebilmekte olduğu belirtilmiştir (Çimen, 2009).

Yeterince sosyal beceri kazanamayan bireylerin hayatlarının çoğu bölümünde sorun yaşama olasılıkları düşünüldüğünde sosyal becerilerin öğretilmesi ve var olan sosyal becerilerinin arttırılması önem kazanmaktadır. Okullarda, öğrencilerin ihtiyaç duydukları becerilerin belirlenerek bu becerileri geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması öğrencileri hayata hazırlama açısından büyük önem arz etmektedir (Özeke Kocabaş ve Akkök, 2007).

Sosyal beceri eğitimi ve önemi

Sosyal beceri, bireyler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi anlama ve çözümlemenin yanında uygun tepkide bulunma, hedefler doğrultusunda ve sosyal

duruma göre değişen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel, 1999). Sosyal beceriler öğrenmeyle kazanılmakta, sözel ve sözel olmayan davranışlar içermekte, etkili ve uygun iletişim başlatıp ve bu iletişime tepki vermeyi sağlamaktadır (Çiftçi ve Sucuoğlu 2003).

Sosyal becerilerin kazanılmasının temeli birçok davranış ve becerinin kazanılmasında olduğu gibi okul öncesi dönemde atılmaktadır. Bundan dolayı okul öncesi dönemdeki çocuğun hangi sosyal becerileri kazanabileceğinin bilinmesi oldukça önemlidir. Okul öncesi dönemde kazanılabilecek sosyal becerilere bakıldığında, kurallara uyma, paylaşma, gruba uygun şekilde katılma, yardım isteme, selamlaşma, kendi tercihlerini ifade edebilme, başkalarını kabul etme, sırasını bekleme, başkalarının duygularını anlayabilme, başkalarıyla iletişim kurabilme, zorluklarla başa çıkabilme gibi becerileri içermektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuğa bu becerileri kazanması için uygun ortamlar hazırlayarak fırsat verilmeli ve ailelerinde bu konuda bilgilendirilerek çocuğa sosyal beceriler kazandırılmaya çalışılmalıdır (Çimen, 2009).

Sosyal beceriler, gözlem ve model alma yoluyla öğrenilen, içinde bulunulan ortamdan ve farklı değişkenlerden etkilenen, bireyin içinde bulunduğu topluluğa uyum göstermesi için sosyal yönden kabulü olan davranışlardır ve yetersizliğinde akranlarca reddedilme, suça eğilimde artış, akademik açıdan başarısızlık gibi istenilmeyen sonuçlara yol açmaktadır (Erbay, 2008). Sosyal becerilerin eksikliği durumlarında bireyler, sosyal ve duyuşsal alanlarda ilişki kurma ve sürdürmede, ilişkilerde karşılaştıkları güçlüklerle başa çıkmada sorun yaşamaktadırlar. Bundan dolayı kişilerin etkili ve uyumlu bir yaşam sürdürebilmesi için gerekli olan sosyal becerileri kazanması gerekir. Fakat bazı nedenlerden dolayı bireyler, bu becerileri yeterince kazanamayabilirler (Şahin, 2001).

Sosyal beceriler iletişim, problem çözme, karar verme, kendini yönetme ve akran ilişkileri gibi etkileşimde bulunduğu çevreyle olumlu sosyal ilişkileri başlatmaya ve sürdürmeye izin veren becerileri kapsar (Taylı, 2012). Sosyal beceriler, bireyin toplum yaşamı içinde huzurlu olması ve düzenli bir yaşam sürdürmesi için öğrenmesi gereken davranışlardır. Toplum, küçük yaşlarından itibaren kişinin topluma uyumlu olmasını ve sosyalleşmesini bekler (Yaya Kocayörük, 2000).

Toplumdaki fertlerin kazanmaları gereken temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları edinmelerinden sorumlu olan ilköğretimde, öğrencilere kazandırılması gereken becerilerden biri de sosyal becerilerdir. Bireyin çevresiyle olumlu ilişkiler kurmasında, toplumsal kurallara uyum sağlamasında, sorumluluk alabilmesinde, yardım etmesinde ve haklarını kullanabilmesinde sosyal beceriler önemli bir yere sahiptir. Çünkü bireyin içinde yaşadığı toplumca üye olarak kabul edilmesi ve bu durumun bilincine varması, sorumluluklarını yerine getirmesi bireyin gerek duyacağı sosyal becerileri edinmesi ile mümkündür. Öğrencilerde sosyal becerilerin kazandırılıp, pekiştirilmesi ve bu becerilerin gereğince uygulanabilmesi ilköğretimin önemli işlevleri arasındadır. Çocukların kendini ifade edebilmesi, özgüven kazanması, yakın çevresiyle ilişki kurabilmesi, akranlarınca kabul görmesi, sosyal yönden bağımsızlık kazanabilmesi gibi becerilerin geliştirilmesine çalışmanın temelinde öğrencilere sosyal davranışlar kazandırmak, uygun davranışlarında desteklemek ve motive etmek düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin temel eğitimin her bir basamağında, sosyal becerileri kazanmaları, pekiştirmeleri ve geliştirmeleri için çaba gösterilmelidir. Öğretmenler, öğrencilerin gerekli sosyal becerileri kazanmalarını sağlayacak kalitede ne kadar çok etkinliklere yer verirlerse bu becerileri kazandırma olasılıkları da o kadar yükselecektir (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Çocukların sağlıklı ruhsal gelişimleri ve yetişkinlikte karşılaşılabileceği çeşitli bozuklukları önleme açısından sosyal beceri eğitimleri önemli bir role sahiptir. Bu sebeple hazırlanan sosyal beceri eğitim programları, öğrencilerin riskli davranışlarını azaltmakta, böylece sosyal yeterliliklerini ve akademik açıdan başarılarını arttırmaktadır (Tagay, Baydan ve Voltan Acar, 2010). Örneğin Gülay (2011), anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeyi ile okulu sevme, işbirlikli katılım ve kendi kendini yönetme düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunduğunu saptamıştır. Anılan araştırmada sosyal beceri düzeyi arttıkça çocukların okulu sevme, işbirlikli katılım ve kendi kendini yönetme düzeylerinde artış, okuldan kaçınma düzeylerinde de azalma görülmüştür. İlgili araştırmada aynı çalışmanın farklı bir verisine göre, çocukların sosyal beceri düzeyleri arttıkça okula uyum düzeyleri de artmakta, sosyal beceri düzeyleri azaldıkça okula uyum düzeyleri de azalmaktadır. Sözü edilen araştırmanın sonuçları, sosyal becerilerin okula uyum sağlama açısından önemine

işaret etmektedir. Yani sosyal becerilere sahip olan çocuklar kısa sürede başarılı bir biçimde okula uyum sağlamaktadırlar

Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal uyum becerilerinin desteklenerek; çevresiyle başarılı ilişkiler kurması, başkalarının haklarına ve duygularına saygı göstermesi, işbirliği içerisinde çalışabilmesi, kendisi için uygun olmayan istekleri geri çevirebilmesi ve gerektiği durumlarda diğer kişilerden yardım isteyebilmesi sağlanabilir (Günindi, 2011). Sosyal beceriler öğrencilerin kendini ifade etmesini sağlaması, yaşamlarını kolaylaştırması, sosyal çevrelerine uyumlarını sağlaması, öğrencinin sosyal kabulünü sağlaması, bireyin kendini daha iyi tanıması, toplumda mutlu olmasını sağlaması ve böylece sosyalleşmesini sağlaması bakımından öğrencilere kazandırılması gereken önemli beceriler olarak kabul edilmektedir (Sazak Pınar, 2014). Sosyal beceriler yönünden gelişmiş çocuklar; rahat bir şekilde arkadaş edinebilme, haklarını koruyabilme, başkalarının haklarını gözetme ve paylaşmayı öğrenebilme, özgür davranabilme ve rahat bir şekilde oyun arkadaşı bulabilmede başarılıdırlar (Durualp ve Aral, 2010).

Sosyal beceriler yönünden yetersiz olan çocuklar yaşlıları tarafından dışlanmaktadır. Bu durumun temel nedeni ise çocuğun sergilediği davranışların akranların beklediği davranışlarla örtüşmemesi ve sosyal becerilerden yoksun davranışlar sergilemesidir. Ayrıca sosyal beceriler ile akademik başarı arasında da ilişki bulunmaktadır. Gelecekte sağlıklı, mutlu ve başarılı bireyler yetiştirmek amaçlanıyorsa insan yaşamında önemli yer tutan sosyal beceriler çocuklara öğretilmeli ve beceri yönünden yetersiz olan çocuklar için de gerekli önlemler alınmalıdır (Erbay, 2008). Öte yandan çocukların sosyal gelişim ve bilişsel gelişimleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Çocukların bilişsel gelişim puanları yükseldikçe kişiler arası becerileri, kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri, akran baskısı ile başa çıkabilme becerileri, kendini kontrol etme becerileri, sözel açıklama becerileri, sonuçları kabul etme becerileri ve dinleme becerilerinin geliştiği de belirlenmiştir (Ogelman ve diğ., 2012).

Okulöncesi dönemde sosyal becerilerin gelişimi ve sosyal beceri eğitimi

Doğumdan sonraki ilk yıllar çocuğun sosyal gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Bu dönem çocuk için bireysellikten sosyalliğe geçiş sürecidir ve çocuğun

yeni davranış ve becerileri yani sosyal becerileri kazanması beklenmektedir. Kazanılan sosyal becerilerle çocuk hem başarılı ilişkiler kuracak hem de sosyal yönden tatmin duygusuna ulaşip duygusal açıdan önemli ilerlemeler kaydedecektir (Göktaş, 2015). Çocuğun bir bütün olarak gelişimi bakımından yaşama uyum sağlaması çok önemlidir. Çocuğun yaşama uyum sağlayabilmesi sosyal becerileri edinmesiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle gelişimin erken dönemlerinden başlanarak planlı ve programlı etkinliklerle sosyal becerilerin çocuklara kazandırılması önemlidir (Acun Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak, 2006). Okul, çocuk için aileden sonra en önemli sosyal çevredir. Bu bağlamda okulöncesi eğitim kurumları çocuğun sayısız sosyal beceriyi yaparak ve yaşayarak öğrenmesine fırsat veren eşsiz bir eğitim basamağıdır. Bu basamakta akademik yeterliklerin yanı sıra sosyal becerilere ilişkin temel beceri ve davranışlar çocuklara kazandırılmaya çalışılır (Günindi, 2011).

0-6 yaş dönemi edinilen sosyalleşme deneyimleri çocuğun ilerleyen yıllarında sosyal ilişkilerine temel oluşturur. Çocuk bu dönemde içinde yer aldığı toplumda nasıl davranacağını ve insanlar arası ilişkileri anlamaya başlar. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuk ilk sosyal deneyimlerini yaşar bu da çocuğun ileriki toplumsal yaşamı açısından çok önemlidir. Bundan dolayı okul öncesi dönemde çocukların sosyo- duygusal gelişimleri üzerinde durulmalı ve sıklıkla bu alanda çalışmalar yapılmalıdır (Ekinci Vural, 2006). Üç yaş dönemi çocukların sosyal gelişimlerinin aile ortamından yakın çevreye kaymaya başladığı dönem olarak düşünülebilir. 3- 4 yaş grubu çocukları müzikle dans etme, şarkı söyleme, oyun anında çevresindeki çocuklarla konuşma, kendisine hazırlanan ortamda oyun oynama gibi sosyal becerileri sahiptirler. 4- 5 yaş grubu çocuklar yardım isteme ve yetişkinlerin konuşmalarına katılma becerilerini sergileyebilirler. Bununla birlikte gerektiğinde özür dileme ve gerektiğinde izin isteme becerilerinden çoğunlukla yoksundurlar. 5- 6 yaş grubundaki çocuklar ise değişik duyguları anlama ve anlatma, bir amaç doğrultusunda oyun oynama ve sürdürme gibi sosyal becerileri davranış olarak gösterebilirler (Şahin, Baç ve Karaaslan, 2006).

Okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal yaşam için gereksinim duyulan sosyal becerileri edinmesi kendi yaşamlarında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu becerilerin edinilmesi çocuğun erken yaşlarda çevresiyle olumlu ilişkiler kurmasını sağlayarak akranları tarafından kabulüne, ilerleyen dönemlerde daha

uyumlu ve dengeli bir birey olmasına, dolaylı olarak da akademik yönden başarılı bir birey olmasına katkı sağlamaktadır (Öztürk, 2008). Okul öncesi dönemde bulunan çocuklara uygun materyal ve eğitim programlarıyla desteklenen öğrenme ortamları sağlanırsa, çocukların hem sosyal becerilerine katkıda bulunulur hem de çocukların akademik başarıları yüksek bireyler olarak yetişmeleri ve de topluma uyumlu bireyler olarak yetişmeleri sağlanır (Pekdoğan, 2016). Örneğin Durualp ve Aral'ın (2010) oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisini inceledikleri araştırmaları bu duruma örnek olarak verilebilir. Anılan araştırmada 6 yaş grubunda yer alan çocukların sosyal becerileri kazanmalarında akran iletişiminin ve oyun temelli öğretimin önemli olduğu belirlenmiştir

Sosyal beceri eğitimi çocukların ihtiyaçlarını, çevresel koşulları, içinde bulunulan ortamı, çocukların yaş ve gelişim özelliklerini göz önüne almalıdır. Ayrıca çocuğa öğrendiği sosyal becerileri kullanacağı fırsatlar sunularak, bu becerileri içselleştirmesi ve günlük hayatta kullanması sağlanmalıdır. Böylece gelişimin kritik dönemlerinde sosyal gelişimini tamamlamış bireyler yetiştirilerek, kendine yetebilen, topluma yararlı ve sosyal sorumluluk sahibi kişiler yetiştirilmiş olur (Çimen, 2009).

Öğretmen ve veliler, çocukları sosyal yönden geliştirmek için model olma, olayları sebepleriyle açıklama, öğretimde tekrar ve pekiştiricilerden yararlanma yoluna gitmektedirler. Bununla birlikte ebeveynlerin tutarlı davranışlar sergilemeye çaba gösterdikleri; öğretmenlerin ise çocukların sosyal kurallara uymalarını ve çocukların problem çözme becerilerini desteklemeye çalıştıkları bilinmektedir. Yine çocuklarda sosyal davranışların geliştirilmesi için olumlu davranışların ödüllendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kardeşlerle ilişkiler ve şiddet içeren televizyon ve bilgisayar oyunları çocuklarda sosyal becerileri olumsuz etkileyebilmektedir (Özyürek ve Ceylan, 2014). Çocuklara bir sosyal beceri öğretilirken öncelikle hedef davranış hakkında bilgi edinmeleri yani nasıl davranacaklarını bilmeleri sağlanmalıdır. Sonrasında ise gerekli düzeltmeler yapılmalı ve çocuğun beceriyi geliştirmesine yardım edilmelidir. Bu durum çocuğa davranışı düzelterek bilgi vererek, öğrencinin doğru ve olumlu davranışlarını ödüllendirilerek ve son olarak çocuğun kendi davranışlarını değerlendirmesini sağlayarak başarılabılır (Akkök, 2006). Senemoğlu (1994)'na

göre çocuğun çevresinde yer alan yetişkinler çocukların çatışmaları çözme ve işbirliği becerilerini geliştirmek için şu durumları dikkate almalıdır;

- Çocukların davranışları ile ilgili sınırlamaların, düzenlemelerin ve kuralların neden konduğunu anlamalarına yardım etmelidir.
- Çocuklara, çatışmaların nedenlerini tanımalarında yardım edilmeli, alternatif davranışlar ve onların sonuçlarının neler olabileceği gösterilmelidir.
- Çocuğun, işbirliği kavramının içerdiği öğeleri tam olarak anlamasına yardım edilmelidir.
- Çocuklar, başkalarına yardım etmeye, korumaya ve başkalarının yardımını da kabul etmeye teşvik edilmelidir.
- Sonuç olarak çocuklara, işbirliği, yardımlaşma ve paylaşmayı vurgulayan öğrenme ortamları sağlanmalıdır.

Sosyal beceriler, bireyin toplum yaşamı içinde huzurlu olması ve düzenli bir yaşam sürdürmesi için öğrenmesi gereken davranışlardır. Toplum, küçük yaşlarından itibaren kişinin topluma uyumlu olmasını ve sosyalleşmesini bekler. Sosyal beceri eğitimi, yöntemleri ve bu eğitimin gerekliliği davranışçı kuramcılar tarafından ortaya konmuştur. Bu yaklaşımı benimseyenlere göre sosyal beceri eğitimi kişisel etkinlik eğitimi olarak da bilinir. Davranışçı psikoloji kuramına göre en önemli konu, salt davranış ve davranışsal birimlerdir. Ancak bu davranışlar, nesnel yöntemlerle ölçülebilen ve değerlendirilebilen davranışlardır. Davranışçı psikoloji tüm davranışların öğrenme ürünü olduğunu savunur. Birey doğduğunda birtakım davranış eğilimlerine sahiptir ve boş bir levha gibidir, refleksler dışında davranışı yoktur. Kazanılan bütün davranışlar, pekiştirme sonucu meydana gelen sürekli değişikliklerdir, pekiştirme yöntemleri kullanılarak istenilen davranış geliştirilebilir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen araştırmacılar ise sosyal beceri eğitimini sosyal problem çözme ve iletişim çatışmaları yönünden değerlendirmişlerdir (Yaya Kocayörük, 2000). Bu çerçevede aşağıdaki başlıkta bu kuramların doğurguları olan sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemler açıklanmıştır.

Sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemler

Çocukların sosyal beceri yönünden gelişmeleri içinde çeşitli yöntem ve teknikler uygulanıp denenmektedir. Bu yöntemlerden başlıcaları; rol oynama yöntemi, gösteri (demonstrasyon) yöntemi, model olma (modelling) yöntemi, antrenörlük (coaching) yöntemi, bilişsel süreç yaklaşımı, bilişsel sosyal öğrenme yöntemi, akran destekli öğrenme, drama, işbirlikçi öğrenme yöntemi ve doğrudan öğretim yöntemi (Avcıoğlu, 2007) olarak belirtilebilir.

Çocuğun sosyal beceri kazanmasında, çocukluk döneminde kendini rahat bir şekilde ifade edebileceği, arkadaşlık ilişkileri ve işbirliği becerilerini geliştireceği yollardan birisi de müziksel etkinliklerdir. Müzik sayesinde birey duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde açıklar, kendini rahat bir şekilde ifade eder. Sosyalleşme süreci içerisinde yapılacak müziksel etkinliklerle çocuk, grup içerisinde yer edinecek, işbirliği, kurallara uyma gibi alışkanlıklarını geliştirerek çeşitli dostluklar kuracaktır (Akgül Barış, 2008).

Sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemlerden bir diğeri de dramadır. Sosyal beceri eğitiminde drama çocukların ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerini, grupla çalışma ve bilişsel becerilerinin gelişimini destekleyerek temel sosyal becerilerin edinimi kolaylaştırmaktadır (Arbay ve Önalın Akfırat, 2012). Yine drama etkinlikleri çocukların konuşmayı başlatma, sürdürme, bitirme, bitirdikten sonra yeniden başlatma becerilerini, tanıdık kişilerle karşılaşınca gülümseme, selam verme becerilerini, yardım isteme ve yardım teklif etme becerilerini, teşekkür etme, özür dileme ve lütfen kelimesini kullanma becerilerini geliştirmektedir (Önemli, Totan ve Abbasov, 2015). Drama veya yaratıcı drama etkinliklerinin içinde kullanılan ısınma çalışmaları, dramatizasyon, rol oynama, birlikte oyun oynama ve doğaçlama etkinlikleri sosyal becerilerin gelişimine katkı sağlamaktadır (Kaf, 2000).

Sosyal beceri eğitiminde oyunlar da sıklıkla kullanılmaktadır. Oyunlar çocukların gündelik yaşamda karşılaşabilecekleri, saldırgan, atılgan, çekingen gibi tüm davranış biçimlerini deneyebilecekleri ortamlar hazırlamaktadır. Oyun sayesinde çocuklar atılgan ve girişken davranış biçimlerini, saldırgan ve çekingen davranışlardan ayırt edebilmekte ve ilişkilerinde girişken olmayı tercih etmektedirler. Oyun yoluyla çocuklara oyuna katılmak için izin isteme, hakkını

kavga etmeden savunma, gerektiği durumlarda hayır diyebilme, ihtiyacı hissettiğinde yardım isteme, ihtiyacı olan arkadaşlarına yardım etme gibi çocukların çekingenliklerini yenip, girişken ve atılgan olmalarını sağlayacak sosyal beceriler kazandırılabilir (Durualp ve Aral, 2010).

Doğrudan öğretim yaklaşımıyla da sosyal beceri öğretimi yapılabilir. Bu yaklaşım; geliştirilecek sosyal becerilerin tanımlanması ve beceri için gereksinim oluşturulması, öğretilmesi hedeflenen becerinin analizi yapılarak alt basamaklarının oluşturulması, öğretene kişinin model olması, davranışın prova edilmesi, rol oynama ile genelleştirme aşamalarından oluşmaktadır. Beceri için gereksinim oluşturma aşamasında hedeflenen beceriye dikkat çekilerek, bireyin bu beceriye ne zaman gereksinim duyabileceği fark ettirilmektedir. Bu amaçla ya bir öykü anlatılmakta, bir tartışma konusu hazırlanmakta ya da bir film izlettirilebilmektedir (Avcıoğlu, 2007).

Okul öncesi dönemde sosyal becerilerin öğretilmesi için hikâyeler de kullanılabilir. 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin öykü temelli bir eğitim programıyla desteklenmesi çocuğun kişilerarası beceriler edinme, kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama, akran baskısı ile başa çıkma, sözel açıklama geliştirme, kendini kontrol etme, amaç oluşturma, dinleme, görevleri tamamlama, sonuçları kabul etme, empati ve uzlaşma gibi sosyal becerileri edinmesini kolaylaştırmaktadır (Pekdoğan, 2016).

Problem Durumu

Çocuğun bir bütün olarak gelişimi bakımından yaşama uyum sağlaması çok önemlidir. Çocuğun yaşama uyum sağlayabilmesi sosyal becerileri edinmesiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle gelişimin erken dönemlerden başlayarak planlı ve programlı etkinliklerle sosyal becerilerin çocuklara kazandırılması önemlidir (Acun Kapıkıran, Bora İvrendi ve Adak, 2006). Erken çocukluk dönemi, çocukların gerekli sosyal becerileri kazanıp yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamasında en önemli dönemdir (Gülây ve Akman, 2009). 0- 6 yaş dönemi edinilen sosyalleşme deneyimleri çocuğun ilerleyen yıllarında sosyal ilişkilerine temel oluşturur. Çocuk bu dönemde içinde yer aldığı toplumda nasıl davranacağını ve insanlar arası ilişkileri anlamaya başlar (Ekinci Vural, 2006).

Okul öncesi dönemde bulunan çocuklara uygun materyal ve eğitim programlarıyla desteklenen öğrenme ortamları sağlanırsa, çocukların hem sosyal becerilerine katkıda bulunulur hem de çocukların akademik başarısı yüksek, toplumla uyumlu bireyler olarak yetişmeleri sağlanır. Okul öncesi dönemde sosyal becerilerin öğretilmesi için hikâyeler de kullanılabilir. 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin öykü temelli bir eğitim programıyla desteklenmesi çocuğun kişilerarası beceriler edinme, kırgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama, akran baskısı ile başa çıkma, sözel açıklama geliştirme, kendini kontrol etme, amaç oluşturma, dinleme, görevleri tamamlama, sonuçları kabul etme, empati ve uzlaşma gibi sosyal becerileri edinmesini kolaylaştırmaktadır (Pekdoğan, 2016).

Alanyazın incelendiğinde öykülerin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal gelişimleri üzerine etkisini inceleyen çalışma sayısının görece diğer alanlarda yapılan çalışmalara göre az olduğu tespit edilmiştir. Var olan çalışmalarda da öyküler içerik olarak değil farklı açılardan sosyal beceri eğitimine katkı sağlayıp sağlamadıkları incelenmiştir. Öyküler yoluyla sosyal becerinin nasıl verildiğini anlamak bu araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Değerler, toplumsal ve bireysel olarak kabul edilen güzellik, doğruluk, sevgi, dürüstlük ve sadakat gibi şeyleri tanımlar (Hastead ve Taylor 1996). Bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler (doğruluk, bireysellik, yardımlaşma vs.) değerleri oluşturur (Çağlar, 2005). Değerler eğitimi sosyal yaşamı oluşturan, bireyleri birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal ve manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılması ve aktarılması sürecidir (MEB, 2010). Sosyal beceriler ise sosyal ilişkileri başlatan, devamını sağlayan, bu süreçte yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayan sözel ve sözel olmayan davranışlar olarak tanımlanır (Taylı, 2012).

Değerler ile sosyal beceriler arasında belirgin farklar bulunmasına rağmen öğretmenlerce bu iki kavramın karıştırıldığı görülmektedir. Anketlerde öğretmenlerin sosyal beceri eğitimi için önerdikleri öykü kitaplarından bu iki kavramın ayrıştırılarak sosyal beceriyi ele alan öykülerin incelenmesi bu araştırmanın bir diğer problem durumunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitimde kullanılan öykü kitaplarının sosyal becerilere yer vermesi bakımından incelenmesidir. Erken çocukluk dönemi, çocukların gerekli sosyal becerileri kazanıp yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamasında en önemli dönemdir (Gülay ve Akman, 2009). Bu dönemde çocuğun gerekli sosyal becerileri kazanması ve geliştirebilmesi için; içinde yer aldığı sosyal çevresi (anne, baba, öğretmen, arkadaş vb.) tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu desteklenmede oyun, müzik, drama, öykü gibi çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Çocuklar izlediği bir çizgi filmdeki ya da dinlediği öyküdeki karakterle kendini özdeşleştirdiği için çocuklara sosyal becerileri öğretirken örnek alabileceği bir karakterin olması çocuğa hedeflenen sosyal beceriyi daha kalıcı ve etkili bir yolla vermeyi kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple çocuklara öykü yoluyla sosyal becerileri kazandırmanın hem etkili hem de uygulanabilirlik açısından kolay bir yol olabileceği düşünülmektedir.

Sosyal beceriler fark edilebilir ve öğrenilmiş davranışlardan oluştuğu için öykülerin sahip olduğu özellikler dolayısıyla çocuğa sağlayacağı kazanımlar, çocuğun daha sağlıklı bir birey olarak yaşamını sürdürmesine katkı sağlayacaktır (Pekdoğan, 2016). Öykülerle sosyal beceri öğretimi gerçekleştirilirken kullanılan yöntemlerden biri de doğrudan öğretim yöntemidir. Öyküler yoluyla çocuklarda hedeflenen sosyal beceriye çocuğun dikkati çekilerek, çocuğun bu beceriye ne zaman gereksinim duyacağı ve bu beceriyi kullanma ya da kullanmama durumlarında ne gibi sonuçlarla karşılaşacağını fark etmesi sağlanır. Sonrasında çocuk öyküdeki kahramanla kendini özdeşleştirdiği için bu kahramanı rol model olarak gerekli sosyal beceriyi kullanmanın sonuçları hakkında bilgi edinir (Avcıoğlu, 2007).

Alanyazında drama, oyun, müzik vb. yöntemlerin sosyal beceri öğretimine dönük katkısını inceleyen pek çok çalışma (Durualp ve Aral (2010), Önemli, Totan ve Abbasov (2015), Namdar ve Çamadan (2016) vb.) bulunmasına karşın, öykülerin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal gelişimleri üzerine etkisini inceleyen çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Ayrıca bu alanda yapılan çalışmalarda öykülerin çocuklar üzerindeki etkileri, kazandırılması hedeflenen davranışa uygun örnek öyküler anlatılarak çocuğun bu davranışı kazanması sağlanmış fakat bu alanda kullanılan öykü kitapları içerik olarak incelenmemiştir.

Günümüzde piyasada içerik olarak çok uygun olmayan öykü kitaplarının olduğu düşünülürse öykülerin içeriklerinin incelenmesi ve gerekli önlemlerin alınması, gelecek nesillerin sağlıklı ve sosyal açıdan yeterli bireyler olarak yetişmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışmayla çocuklara etkisinin çok fazla olduğu düşünülen öyküler içerik olarak incelenmiştir. Bu sebepten yapılan çalışmanın alan yazındaki söz konusu bu eksikliği gidermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “okul öncesi dönemde kullanılan resimli öykü kitapları sosyal becerilere nasıl yer vermektedir” olarak belirlenmiştir.

Alt problemler

- Okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerine göre sosyal beceri öğretiminde kullanılabilecek öykü kitapları hangileridir?
- Okul öncesi öğretmenleri eğitim sürecinde hangi sosyal becerilere yer vermektedir?
- Seçilen öykü kitaplarında hangi sosyal becerilere yer verilmiştir?
- Seçilen öykü kitaplarında sosyal beceri eğitimi nasıl gerçekleştirilmektedir?

Sınırlılıklar

Bu araştırma ‘Tali Serisi’ öykü kitaplarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Bu çalışmada kullanılan başlıca kavramlar ve açıklamaları aşağıda gösterilmiştir:

Sosyal Beceri: Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrede diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmasını sağlayan davranışların tümüdür.

Sosyal Yeterlilik: Bireyin sosyal becerilerin ne olduğunu, nasıl ve hangi durumlarda kullanması gerektiğini bilmesi ve bunları uygun bir şekilde kullanmasıdır.

Sosyalleşme: Bireyin içinde yaşadığı toplumda kabul edilir davranışlar sergilemesi ve bu sayede sosyal çevresini genişletmesidir.

Sosyal Olgunluk: Çocuğun toplum tarafından kabul edilen davranışları öğrenme ve bunları uygun yer ve zamanda sergilemesine denir.

Benlik: Bireyin kendini, hissettiklerini görme ve algılama şeklidir.

Kültür: Bir grubun tutum, davranış ve adetlerinin tümüdür.

Öykü (Hikaye): Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılmasıdır (TDK Güncel Sözlük, 2019).

İlgili Araştırmalar

Ulusal araştırmalar

Erbay (2008), “Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilere Sahip Olma Düzeyleri” adlı araştırmasında, okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri, anne- baba tutumları ve bazı değişkenler açısından incelemiş ve aralarında fark olup olmadığına bakmıştır. Araştırma sonucunda; okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin okul öncesi eğitim kurumunun türü, cinsiyet, kardeş sahibi olma, babanın eğitim durumu ve annenin çalışma değişkenlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin okul öncesi eğitime başlama yaşı, anne eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaştığı, ailenin çocuk yetiştirme tutumu değişkeni ile ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Duruoalp ve Aral (2010), “Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi” başlıklı araştırmalarında anasınıfına devam eden altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi Programının etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Sonuçta deney ve kontrol grubundaki çocukların sosyal beceri puanları arasında olumlu yönde anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Deney grubundaki çocukların, başkalarını dinleme, arkadaşça konuşma, teşekkür etme, uygun şekilde yardım isteme, yardım etme, yönergeleri takip etme, grup çalışmalarına istekle katılma, oyun oynarken sırasını bekleme, duygu ve düşüncelerini ifade etme, başkalarının duygularını anlama, sevgisini gösterme, problem çözme, hayır diyebilme, oyunda kaybetmeyi kabullenme, alay edilme ile başa çıkabilme gibi sosyal beceriler bakımından daha başarılı oldukları

görülmüştür. Deney grubundaki çocuklara bir ay sonra kalıcılık testi uygulanmış, sontest ile kalıcılık testi puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı ve eğitim programının etkisinin halen devam ettiği görülmüştür.

Gülay (2011), “*Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Okula Uyumlarının Sosyal Beceriler Açısından İncelenmesi*” başlıklı araştırmalarında okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerileri ile okula uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre; 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal becerileri, okula uyum ile ilgili okulu sevme, işbirlikli katılım, okuldan kaçınma ve kendi kendini yönetme değişkenlerini yordayıcı etkiye sahiptir ve çocukların sosyal uyum düzeyleri ile genel okula uyum düzeyleri arasında da olumlu yönde, anlamlı ilişki bulunmuştur.

Aykır ve Çiftçi Tekinarslan (2012), “*Okul Öncesi Dönemdeki Zihinsel Yetersizliği Olan ve Olmayan Çocukların Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının Karşılaştırılması*” adlı araştırmalarında 4- 6 yaş arasındaki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarını karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda; zihinsel yetersizliği olan çocukların zihinsel yetersizliği olmayan çocuklara göre sosyal beceri düzeylerinin düşük, problem davranışlarının ise yüksek olduğu görülmüş ayrıca cinsiyete göre sosyal beceri ve problem davranışların farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Yurtseven ve Kurt (2013), “*Okul Öncesi Eğitimin ve Annelerin Öykü Kitabı Okumasının Çocukların Sosyal Beceri Gelişimine Etkisinin İncelenmesi*” başlıklı araştırmalarında çocuğun önceden okul öncesi eğitimi alıp almama durumu, annenin çocuğuna öykü kitabı okuma sıklığı, annenin öykü kitabı seçimindeki yeterlilik derecesi ile çocuğun sosyal becerileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlarına göre, çocukların önceden okul öncesi eğitim alma durumu, annelerin öykü kitabı okuma sıklığı, öykü kitabı seçimindeki yeterlilik dereceleri ve çocukların bazı sosyal becerileri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Özyürek ve Ceylan (2014), “*Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Becerilerin Desteklenmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi*” isimli çalışmalarında okul öncesi öğretmenlerinin ve okul öncesi yaş grubu çocuğa sahip

ailelerin çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusundaki görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak, okul öncesi öğretmenleri ve veliler çocuklarda gözledikleri istendik sosyal beceriler yanında, çeşitli nedenlerden kaynaklanan sosyal beceri eksikliklerinin de olduğunu, sosyal becerilerin geliştirilmesinde kullandıkları yöntemlerin her zaman etkili olmadığını ve bu konuda eğitim gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmen ve velilerin, sosyal beceriler konusundaki ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik kapsamlı bir çalışmaya gereksinim duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Önemli, Totan ve Abbasov (2015), “*Yaratıcı Drama Eğitiminin Özel Gereksinimi Olan Çocukların Sosyal Beceri Alanlarından Konuşma ve İlişki Kurma Becerileri Gelişimine Katkısı*” isimli çalışmalarında yaratıcı drama eğitiminin özel gereksinimli çocukların konuşma ve ilişki kurma becerilerine olan etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu çalışmada, yaratıcı drama yöntemiyle hazırlanan sosyal beceri eğitim programının temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Namdar ve Çamadan (2016), “*Yaratıcı Drama Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Sosyal Becerilerine Etkisi*” isimli çalışmalarında yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerine etkisini araştırmışlardır. Katılımcılar ile 10 oturum boyunca yaratıcı drama uygulamaları yapılmıştır. Öğretmen adayları ile yapılan yaratıcı drama uygulamalarının onların sosyal becerileri üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiş ancak bu etkinin cinsiyet bakımından anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Pekdoğan (2016) , “*Öykü Temelli Sosyal Beceri Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisinin İncelenmesi*” başlıklı araştırmasında öykü temelli sosyal beceri eğitiminin 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal beceri kazanımlarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Deney grubundaki çocuklara 5 hafta süresince haftada 2 kez Öykü Temelli Sosyal Beceri Eğitim Programı uygulanmış ve araştırmanın verileri Avcıoğlu tarafından geliştirilen Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda sosyal beceri eğitimine katılan deney grubundaki çocukların eğitime katılmayan kontrol grubundaki çocuklardan anlamlı düzeyde yüksek puan aldığı, yapılan deneysel işlemin kalıcı olduğu ve programın etkisinin devam ettiği görülmüştür.

Dereli (2016), “*Öğretmen- Çocuk İlişkisinin Çocukların Sosyal- Yetkinlik Davranışları, Sosyal Problem Çözme Becerilerini Yordaması*” başlıklı araştırmasında öğretmen-çocuk ilişkisinin çocukların sosyal yetkinlik ve sosyal problem çözme becerilerini yordayıp yordamadığını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmen-çocuk ilişkileri alt boyutları ile sosyal yetkinlik ve davranışları, sosyal problem çözme becerileri alt boyutları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca öğretmen- çocuk ilişkisi alt boyutlarının sosyal yetkinlik ve davranışları, sosyal problem çözme becerileri alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur.

Boz, Uludağ ve Tokuç (2018), “*Aile Katımlı Sosyal Beceri Oyunlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi*” isimli araştırmalarında aile katımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada iki deney grubu ve bir kontrol grubu yer almıştır. Çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi amacıyla 24’ü sınıfta oynanan, 24’ü aile katımlı olmak üzere toplam 48 sosyal beceri oyunu araştırmacılar tarafından planlanmıştır. Deney grubu-1 ve deney grubu-2’de sınıf içinde aynı oyunlar, 8 hafta, haftada üç gün ve her gün 45 dakika süreyle uygulanmıştır. Deney grubu-2’de sınıf içi oyunların yanı sıra aile katılımını içeren oyunlar da oynanmıştır. Yapılan analizler sonucunda deney grubu-1, deney grubu-2 ve kontrol grupları arasında aile katımlı sosyal beceri oyunlarının oynandığı deney grubu-2 lehine $p<0.05$ düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur.

Özbey ve Aktemur Gürler (2019), “*Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Motivasyon Düzeyleri ile Sosyal Becerileri ve Problem Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” başlıklı araştırmasında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-72 aylık çocukların motivasyon düzeyleri ile sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların sosyal beceri puanlarıyla motivasyon puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunduğu ve çocukların problem davranış puanlarıyla motivasyon puanları arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Uluslararası araştırmalar

Hawkins (1992), yaptıkları bir araştırmada öğrenciler arası ilişkilerde kaliteyi arttırma amaçlı olarak Sosyal Gelişim Projesi geliştirmiştir. Uygulama sonunda yapılan değerlendirmelerde, programa katılan gruplardaki erkeklerin daha az saldırgan, kızların ise kendine zarar vermeye daha az eğilimli oldukları görülmüştür. Öğrencilerin aileleri ve okulla daha olumlu ilişkiler kurdukları, uyuşturucuya başlama, suç işleme, okuldan uzaklaştırma ve disiplin cezalarında azalma ile standart başarılarında artma olduğu görülmüştür.

Mussun-Miller (1993) yaptığı çalışmada dört- beş yaş grubu çocuklarında sosyal problemleri çözme stratejileri ile akranları tarafından kabul düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çocuklara içinde sosyal problem örnekleri bulunan 12 kısa hikaye okunmuş, hikayelerdeki problem durumlarıyla ilgili hazırlanan formlar her bir çocuk için ayrı ayrı doldurulmuştur. Elde edilen sonuçlarda, yaşlar arasında herhangi bir farklılık olmadığı, cinsiyet açısından genel olarak kızların erkeklere göre sosyal problemlere karşı daha olumlu ve yapıcı çözümler getirdikleri ortaya çıkmıştır. Problem çözme yöntemleriyle akranlar tarafından kabul edilme düzeyi arasında yine cinsiyetler arasında farklılıklar bulunmamış, popüler olan kızların sosyal problemlere, popüler olmayan kızların popüler olmayan erkeklere göre olumsuz davranışlara odaklandıkları, problem durumları karşısında daha sağlıksız çözümler ürettikleri bulunmuştur.

Carson ve Parke (1996) yaptıkları araştırmada okul öncesi dönem çocukları ve ailelerini fiziksel oyun etkinliği sırasında gözlemleyerek, ebeveyn- çocuk etkileşiminin çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; olumsuz tutum ve davranışlara sahip olan babaların, çocuklarına da olumsuz davranışlar sergilediği, kendisine olumsuz davranışlar sergilenen çocukların ise, daha saldırgan olduğu, akranlarından uzak durduğu ve onlarla eşyalarını paylaşmadığı görülmüştür. Ayrıca çocuklarına karşı olumsuz davranışlar sergileyen anne ve babaların çocuklarının da, ebeveynlerine karşı olumsuz davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Buna göre ebeveynlerin sosyal beceri düzeylerinin ve çocuklarına yaklaşımlarının, çocukların sosyal beceri düzeylerini etkilediği görülmektedir.

Powless ve Eliot (2002), yaptıkları bir araştırmada Amerika'da risk altındaki gruplara yönelik olarak hazırlanan ve uygulanan bir program olan Head Start dahilinde toplam 100 anaokulu öğrencisinden oluşan gruba sosyal beceri eğitimi programı uygulamışlardır. Çalışmada yapılan ölçümler sonucunda verilen eğitimin istendik sosyal davranışların görülmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Laible, Carlo, Torguati ve Ontai (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveyn stilleri, okul öncesi dönemdeki çocukların aile ilişkileri algısı ve sosyal davranışları arasındaki ilişkileri ortaya koymuşlardır. Araştırma bulgularına göre; sıcak ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynlerin çocuklarının, 45 olumlu sosyal davranış puanlarının, katı ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, katı ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynlerin çocuklarının daha çok saldırgan davranışta buldukları gözlenmiştir. Ve kız çocukların olumlu sosyal davranış puanları, erkek çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur.

Domitrovich, Cortes ve Greenberg (2007) duygu eğitimi programının (Promoting Alternative Thinking Strategy) etkililiği ile ilgili araştırmalarında 20 okul öncesi eğitim sınıfında dokuz ay süreyle uygulanan program sonucu programın çocukların sosyal becerileri ve duygusal becerilerini geliştirmede etkili bir program olduğunu tespit etmişlerdir.

Alekseeva, Shkolyar ve Savenkova (2016) çalışmalarında, okul öncesi eğitim kurumlarında çocukluk bahçesi yaklaşımını incelemişlerdir. Bu yaklaşımda planlanan sanatsal çalışmalarla çocukların yaratıcılık, problem çözme, psikomotor beceriler ve sosyal duygusal farkındalık düzeylerinde artış görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Carter (2016) araştırmasında, Sosyal Duygusal Çevre Eğitimi Gelişimi (SEED) programını inceleyerek erken çocukluk döneminde sosyal ve duygusal gelişim tabanlı doğa eğitiminin önemini ortaya çıkarmıştır. Bu program sayesinde çocukların güvenli sosyal ilişkiler, iletişim, iş birliğı, tecrübe, okul olgunluğu, doğa okuryazarlığı ve zihinsel performanslarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kişiliğın temellerinin atıldığı okul öncesi dönem çocukların sosyal becerileri edinmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Bu dönem çocuklarının gelişimlerinde öyküler de çok önemli rol oynamaktadır. Yapılan alan yazın

taraması sonucunda öykülerin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal gelişimleri üzerine etkisini inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır. Var olan çalışmalarda da öyküleri sosyal beceriler açısından içerik olarak inceleyen çalışmalara ise rastlanmamıştır.

İkinci Bölüm

Yöntem

Araştırmada karma yöntem yaklaşımlarından sıralı açıklayıcı desen (Şimşek ve Yıldırım, 2013) kullanılmıştır. Bu desen, araştırmacının nicel bir yöntemle başlayıp daha sonra özel sonuçlar aramaya başladığı bir karma yöntem desendir (Creswell, 2014). Bu desenin amacı nicel yöntemle toplanan verilerin nitel yöntemle toplanan verilerle desteklenmesi, açıklanması ya da örneklendirilmesidir yani bu desende önce nicel yöntemlerle veriler toplanır ve sonra bu verilerin analiz sonucundan yola çıkılarak nitel veriler toplanır (Şimşek ve Yıldırım, 2013). Araştırmanın nicel aşamasında tarama (betimsel araştırma) modeli (Sönmez ve G. Alacapınar, 2013), nitel aşamasında ise temel nitel araştırma deseni (Merriam, 2009) kullanılmıştır. Bu araştırmada önce nicel veriler elde edilmiş daha sonra elde edilen sonuçlar nitel verilerle detaylandırılmıştır. Araştırmada önce nicel veri toplanması, ardından nicel verileri desteklemek amacıyla nitel verilerin toplanmış olması nedeniyle araştırma, sıralı açıklayıcı desende bir karma yöntem araştırması olarak belirlenmiştir. Araştırmada nitel yönetime ağırlık verilmiştir.

Nicel Aşama

Çalışma grubu

Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi merkez anaokulu ve anasınıflarında çalışan 54 okul öncesi öğretmeninden 48 kişi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Öğretmenlerin Kişisel Bilgileri

Gruplar		f	%
Cinsiyet	Erkek	4	8.3
	Kadın	44	91.6
Kıdem	0-5 yıl	21	43.75
	6-10 yıl	15	31.25
	11-15 yıl	11	22.91
	16 yıl ve üstü	1	2.08
Eğitim Durumu	Ön lisans	2	4.16
	Lisans	45	93.75
	Yüksek lisans	1	2.08
Mezuniyet	Okul öncesi öğretmenliği	37	77.08
	Çocuk gelişimi ve eğitimi	2	4.16
	Açık öğretim fakültesi	5	10.41
	Diğer	4	8.33
Çalıştığı Yaş Grubu	3-4 yaş grubu	5	10.41
	4-5 yaş grubu	14	29.16
	5-6 yaş grubu	29	60.41
Öğrenci Sayısı	10-20 arası	38	79.16
	20-30 arası	10	20.83

Tablo 1’de de görüldüğü gibi öğretmenlerin %91.6’sı kadın ve %8.4’ü erkektir. Yaşa bakıldığında %47.9’u 22- 29 yaş aralığında, %43.75’i 30- 35 yaş aralığında yer almaktadır. Kıdem durumuna bakıldığında %43.75’i 0- 5 yıl, %31.25’i 6- 10 yıl, %22.91’i de 11- 15 yıl arası sürelerde çalışmaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında %93.75’inin lisans mezunu olduğu görülmektedir. Mezun oldukları bölüme bakıldığında %77.08’inin okul öncesi öğretmenliği mezunu olduğu görülmektedir. Çalıştığı yaş grubu incelendiğinde %60.41’inin 5- 6 yaş grubunda, %29.16’sının 4- 5 yaş grubunda çalıştığı görülmektedir. Öğrenci sayıları incelendiğinde %79.16’sının 10- 20 arası, %20.83’ünün de 20- 30 arası öğrenci mevcudu olduğu görülmektedir.

Veri toplama araçları

Araştırmanın nicel verileri araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Sosyal Beceriler Açısından İncelenmesi Anketi’ (Ek 1) kullanılarak elde edilmiştir. Anket okul öncesi öğretmenlerine yönelik hazırlanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, demografik bilgileri belirlemeye yönelik yedi soru; ikinci bölümde, öğretmenlerin sınıfta eğitimlerini verdikleri sosyal becerileri belirlemeye yönelik üç soru; üçüncü bölümde de sosyal beceri gelişimine faydası olduğu düşünülen öykü kitaplarını belirlemeye yönelik üç soru bulunmaktadır.

Kişisel Bilgi Formunda, katılımcıların cinsiyeti, yaşı, meslekte yıl olarak kıdemi, eğitim durumu, mezun olduğu bölüm, çalıştığı yaş grubu, öğrenci sayısı gibi öğretmenlerin kişisel bilgilerini belirlemeye yönelik yedi soru yer almaktadır.

İkinci bölümde sosyal becerilerle ilgili olduğu düşünülen kimi özellikler listelenmiş ve katılımcılardan eğitimine yer verdikleri sosyal becerileri işaretlemeleri istenmiştir. Yine katılımcılardan belirtilen sosyal becerilerden beş tanesini önem sırasına göre listelemeleri istenmiştir.

Üçüncü bölümde üç tane açık uçlu soru ile öğretmenlerden hangi sosyal becerileri geliştirmeye yönelik resimli öykü kitaplarını kullandıklarını, kullandıkları öykü kitaplarından sosyal beceri eğitimine katkı sağladığını düşündükleri öykü kitaplarının isim ve yayınevi bilgilerini ve sosyal beceri eğitiminde kullanmayı önerdikleri öykü kitaplarını yazmaları istenmiştir.

Anket formları okullar ziyaret edilerek öğretmenlere verilmiş; öğretmenlerle tek tek görüşülerek anketleri doldurmaları sağlanmıştır.

Verilerin analizi

Araştırma verilerinin analizinde betimsel istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Araştırmada toplanan anketler tek tek incelenmiş; öğretmenlerin sınıflarında eğitimine yer verdikleri sosyal beceriler tek tek sayılıp listelenmiş ve tablo olarak oluşturulmuştur. Öğretmenlerin sosyal becerilerle ilgili olduklarını belirttikleri yayınevleri ve öykü kitapları da tek tek yazılarak listelenmiştir. Daha sonra yayınevleri listelenmiş ve kaç öğretmenin o yayınevini belirttiği sayı olarak belirlenmiştir. En çok kullanıldığı ortaya çıkan yayınevinin kitapları incelemeye konu edilmiştir.

Geçerlilik ve güvenilirlik

Veriler anket kullanılarak elde edilmiş ve bir güvenilirlik hesaplamasına gidilmemiştir. Anketin ölçeklerden farklı olarak bireyin çeşitli özelliklerine ilişkin bilgi toplama aracı olduğu için, toplam puandan dolayısıyla da ölçeklerdeki gibi teknik olarak geçerlik ve güvenilirlikten söz etmek doğru değildir (Erkuş, 2011). Geçerlik sağlanmak için ise; ilk olarak araştırmacı tarafından anket soruları hazırlanmış ve sorular bir uzmana gönderilmiştir. Verilen dönütlere göre yedi ayrı başlık altında hazırlanan anket toparlanarak üç bölüm haline getirilmiş ve sorular üzerinde düzeltmeler yapılarak daha anlaşılır şekilde yazılmıştır. Tek tek okullara

gidilmiş ve okul öncesi öğretmenleriyle birebir görüşülerek anket hakkında öğretmenler bilgilendirilmiştir. Daha sonra anketler verilerek doldurmaları istenmiştir. Anket sorularını cevaplamak fazla zamanlarını almadığı için (ortalama cevaplama süresi 15 dk. olarak ayarlanmış) öğretmenler verildiği anda sınıflarında anketleri doldurmuşlardır.

Nitel Aşama

Bu başlık altında, araştırma sürecinde izlenecek yöntemi somutlaştırmak amacıyla örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ile verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Örneklem

Araştırmanın nicel aşamasında belirlenen kitaplardan hangilerinin problem cümlesine yanıt aramak üzere örnekleme alınacağını belirlemek için ölçüt örnekleme (Patton, 2002) stratejisi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemedeki temel anlayış, araştırmacı tarafından oluşturulan ya da önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan tüm durumların çalışılmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu kapsamda, doğrudan araştırma amacıyla ilişkili olan ve zengin veri sağlayacak kitapları seçmek için okul öncesi öğretmenlerinden alınan görüşler doğrultusunda üç ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütler şunlardır:

- Seçilen kitaplar okul öncesi dönem çocuklarının yaş seviyesine uygun olmalıdır.
- Seçilen kitaplar bir sosyal becerinin öğretimine dönük olmalıdır.
- Seçilen kitaplar seri şeklinde olmalıdır.

Söz konusu ölçütleri karşılayan öykü kitaplarının Timaş Çocuk Yayınları ve Nesil Çocuk Yayınlarına ait olduğu belirlenmiştir. Belirtilen yayınların içeriğine yönelik yapılan daha detaylı incelemeler sonucunda Timaş Çocuk Yayınları kitaplarının daha çok değer öğretimiyle ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nesil Çocuk Yayınlarının Tali Serisi öykü kitaplarının sosyal beceri öğretimini hedeflediği ve okul öncesi dönemde sosyal beceri eğitimine yönelik içerik kurgusuna sahip olduğu görülmüştür. Belirlenen ölçütleri karşıladığı için incelemeye konu edilmiştir. İlgili kitaplar Öykülerle Davranış Eğitimi (10 Kitap), Öykülerle Duygusal Zekâ Eğitimi (10 Kitap) ve Öykülerle Sosyal Zekâ Eğitimi (10 Kitap) isimli seri başlıklarından oluşmaktadır. 30 kitaptan oluşan Tali Serisi

Öykü kitaplarının 12'si sosyal becerilerle ilgili olmadığı için kapsam dışı bırakılmış ve örnekleme alınmamıştır. Örnekleme giren Tali serisi öykü kitaplarının bilgileri Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2

Örnekleme Giren Tali Serisi Kitapları

Seri Adı		Kitap Adı
Öykülerle Davranış Eğitimi	1. Kitap:	Tali Odasını Topluyor
	2. Kitap	Tali Yardım Ediyor
	3. Kitap	Tali Doğruyu Söylüyor
	4. Kitap	Tali Erken Yatıyor
	5. Kitap	Tali Eşyalarını Paylaşıyor
	6. Kitap	Tali Söz Dinliyor
Öykülerle Duygusal Zekâ Eğitimi	7. Kitap	Tali Kendine Güveniyor
	8. Kitap	Tali Sırasını Bekliyor
	9. Kitap	Tali Hakkını Arıyor
	10. Kitap	Tali Hatasını Anlıyor
	11. Kitap	Tali Alayla Başa Çıkıyor
	12. Kitap	Tali Sorumluluğunu Öğreniyor
Öykülerle Sosyal Zekâ Eğitimi	13. Kitap	Tali Kardeşi ile Barışıyor
	14. Kitap	Tali Kitap Okumayı Seviyor
	15. Kitap	Tali Babasını Çok Seviyor
	16. Kitap	Tali Okulunu Seviyor
	17. Kitap	Tali Kurallara Uyuyor
	18. Kitap	Tali Arkadaşını Affediyor

Tablo 2'de görüldüğü gibi Tali serisinde yer alan 18 kitap incelemeye konu edilmiştir.

Verilerin toplanması ve analiz

Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve dokümanlardan verileri toplamak üzere yararlanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmada Tali serisinde yer alan öykü kitaplarını sosyal beceri öğretimine uygunluğu açısından incelemek amaçlandığı için doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanlar, kolayca ulaşılabilen hazır kaynaklar olması nedeniyle araştırmacılara kolaylık sağlar ayrıca temel düzeydeki araştırma ve değerlendirmeler için oldukça kullanışlı kaynaklardır (Lincoln & Guba, 1985). Bu kapsamda araştırma sorularına yanıt bulmak için zengin veri sağlayacağı düşünülen Tali Serisi kitapları doküman olarak incelenmiştir.

Araştırma verilerini analiz etmek için nitel içerik analizi (Elo & Kyngäs, 2008) tekniği kullanılmıştır. Nitel içerik analizi yazılı metinlerin içeriğinin, kod belirleme ve tema ya da örüntü oluşturma yoluyla sistematik bir biçimde sınıflandırılarak yorumlanması işlemi olarak tanımlanabilir (Hsieh & Shannon,

2005). Bu bağlamda araştırma verileri şu süreç izlenerek analiz edilmiştir: (1) Açık kodlama, (2) Kodlama Listesinin Oluşturulması, (3) Gruplama ve Kategori Oluşturma, (4) Tema Oluşturma, (5) Bulguların yazılması ve yorumlanması (Elo & Kyngäs, 2008).

Araştırmacı içerik analizinde, alanyazında olan bir kodlama sistemini kullanabilir, bir kodlama sistemi yoksa kendisi geliştirebilir ya da varolan bir kodlama sistemine kodlar ekleyerek analiz sürecine başlayabilir (Smith, 2000). Araştırmada kodlama sürecine rehberlik edecek kodlama çerçevesi oluşturmak üzere alanyazın incelenmiştir. Ancak araştırma sorularına rehberlik edecek bir kodlama çerçevesine ulaşamamıştır. Bu nedenle araştırmacı kendi kodlama çerçevesini oluşturma kararı almıştır ve araştırma verileri şu süreç izlenerek analiz edilmiştir:

1. Açık kodlamayı yapmak üzere araştırmacı veriye dayalı bir kodlama sistemini kullanmıştır. Bu kapsamda her bir öykü kitabı birbirinden bağımsız olarak araştırma soruları kapsamında okunmuş ve öykülerde geçen ilgili anlatılar kodlanmıştır. Oluşturulan kodlara “Kaba davranma”, “Anlaşma zamanı”, “Oyuna devam etmesi” gibi örnekler verilebilir. Araştırmacıdan bağımsız, tez danışmanı da dört öykü kitabını (Tali Odasını Topluyor, Tali Söz Dinliyor, Tali Hakkını Arıyor, Tali Eşyalarını Paylaşıyor) analiz etmiş ve araştırmacının kodları ile tez danışmanı kodları karşılaştırarak görüş birliği sağlamaya çalışılmıştır. Bu aşamada sayısal bir hesaplama yapılmamıştır. Bunun yerine, farklı kodlanan; araştırmacı ya da tez danışmanından birinin kodlamadığı verinin neden ilgili kod ya da kategori altında olması gerektiğine ilişkin kanıtlar sunarak görüş birliği oluşturulmuştur. Örneğin araştırmacının “*koşarken Cancan’a çarpması*”, “*Tali’nin özür dilemesi*”, “*Rafış’ın kuleyi yıkması*” gibi öykü kahramanlarının isimlerini de kullanarak yaptığı analizler tez danışmanı tarafından “*koşarken çarpma*”, “*özür dilemesi*”, “*kuleyi yıkması*” biçiminde kodlanmıştır. Tez danışmanı, öykü kahramanlarının isimleri kullanılarak yapılacak analizin örüntü oluşturmayı güçleştirdiğini belirterek analizin kahraman temelli değil olay temelli olması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmacı ve tez danışmanı sistematik bir yaklaşım izlemek adına ilgili konuda görüş birliği

oluşturmuşlardır. Araştırmacı ve tez danışmanı birbirlerinden farklı yaptıkları kodlamaların hepsinde biraz önce detayları ve işleyişi açıklanan görüş birliği oluşturma çalışmasını yapmışlardır.

2. Açık kodlama sürecinin sonunda 321 kod (EK-1) oluşturulmuştur.
3. Bu aşamada oluşturulan kodlar birbirleri ile ilişkilerine göre kümelenmiştir. Bu doğrultuda veriler birbirilerine benzeyen ve birbirlerinden ayrılan yönlerine göre daha üst düzey başlıklar altında gruplanmışlardır. Bu aşamanın sonunda 3 kategori oluşturulmuştur.

Bunlar:

- *Sorun Durumunun Tanımlanması:* Hedeflenen sosyal beceriye dikkat çekmeyi içermektedir.
 - *Uygun Olmayan Davranış Sonuçlarının Sezdirilmesi:* İlgili sosyal beceri davranışının göz ardı edilmesi durumunda öğrencilerin toplumsal ilişkilerinde yaşayacağı güçlük ve sorunları ifade etmektedir.
 - *Uygun Davranışta Bulunma:* Öğrencinin beklenen sosyal beceriyi sergilemesi durumunda edindiği toplumsal statü, duygu durumu ve ödül gibi özellikleri içermektedir.
4. Bu aşamada ise araştırma sorusuna bir bütün olarak yanıt verebilecek, kolay anlaşılabilir ve kapsayıcı bir tema oluşturulmuştur. Bu kapsamda bir önceki aşamada oluşturulan kategorilerin ortak bir anlam gösterdiği belirlenmiş ve bu kategoriler “*Dıştan Denetimli Öğretim*” teması altında birleştirilmiştir. Bu tema öğretilmek istenen hedef beceriye dikkat çekmeyi, çocuğun bu beceriye ne zaman gereksinim duyabileceğini fark ettirmeyi, çocuğun ilgili becerinin önemini kavramasını ve beceriyi kullanma ya da kullanmamanın olumlu ve olumsuz sonuçlarını fark edebilmeyi açıklamaktadır.
 5. Son aşama olan bulguların yazılması ve yorumlanması aşamasında ise elde edilen veriler tema ile tutarlı olacak şekilde ilgili kategorilerin altında yorumlamacı bir yaklaşımla açıklanmıştır. Tema ve kategoriler arasındaki ilişkiler Şekil 1’de sunulmuştur.

Nitel verilerin inanrlığı

Daha önce örneklem seçiminde de bahsedildiği gibi öğretmenlerin tavsiye ettiği kitaplar arasında en çok sosyal beceriyi içeren kitaplar Tali serisi olduğu için bu seri incelemeye konu edinilmiştir.

OSBEP (2014) sosyal becerileri ayrıntılı bir şekilde inceleyip 4 başlık altında (başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri, duygularını yönetebilme becerileri) kategorilere ayırmıştır. Tali serisi de bu kategorilerde yer alan becerilere göre öykülerden oluştuğu için bu seri incelemeye konu edinilmiştir.

Veriye dayalı bir kodlama yapılmış; bu kodlama da danışmanda rol alarak kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması yapıp ortak bir şekilde görüş birliği oluşturularak kodlar belirlenmiştir. Kodlar birbirleri ile ilişkilerine göre gruplanıp kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma sorusuna bir bütün olarak yanıt verebilecek, kolay anlaşılabilir ve kapsayıcı bir tema olan (Dıştan Denetimli Öğretim) teması oluşturulmuştur.

Veri analiz sürecinde nitel araştırmalarda deneyimi olan tez danışmanı da çalışmaya katılarak görüş bildirmiştir. Ayrıca çalışmayı yapan araştırmacının da uzun yıllar okul öncesi öğretmeni olarak anasınıfı ve anaokullarda çalışmış olması da çalışmayı yaparken belli noktalarda fayda sağlamıştır.

Üçüncü Bölüm

Bulgular

Bu bölümde öncelikle okulöncesi çocuk kitaplarının sosyal beceriler açısından incelenmesi anketinden elde edilen bulgular daha sonra doküman incelemelerinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

Nicel Bulgular

Okul öncesi öğretmenlerinin sosyal beceri eğitiminde kullandıkları öykü kitapları

Öğretmenlerin sosyal beceri eğitimine dönük kullandıkları kitaplar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Sosyal Beceri Eğitiminde Kullanılan Kitaplar

Yayınevi Adı	Tavsiye Eden Öğretmen Sayısı
Dörtgöz Yayınları	5
Erdem Yayınları	9
Morpa Yayınları	7
Nesil Çocuk Yayınları	12
Timaş Yayınları	12
Yapa Yayınları	6
Tanışır Yayınları, Gönül Yayıncılık 1001 Çiçek Yayınları	2
Bulut Yayınları, Altın Kitaplar Kalemtraş Yayıncılık	1

Tablo 3'te görüldüğü gibi okul öncesi öğretmenlerin sosyal beceri eğitimine yönelik en çok Timaş Çocuk Yayınları ve Nesil Çocuk Yayınlarını kullanmaktadırlar. Öte yandan Bulut Yayınları, Altın Kitaplar, Kalemtraş Yayıncılık (1'er kişi); Tanışır Yayınları, 1001 Çiçek Yayınları, Gönül Yayıncılık (2'şer kişi) sosyal beceri eğitimine dönük en az kullanılan yayınlardır. Bununla

birlikte her ne kadar öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine dönük en çok kullandıkları yayınlardan biri Timaş Çocuk Yayınları olsa da ilgili serideki kitapların değer eğitimine yönelik içerik kurgusuna sahip olduğu görülmüştür.

Okul öncesi öğretmenlerinin eğitimine yer verdikleri sosyal beceriler

Okul öncesi öğretmenlerin eğitimine yer verdikleri sosyal beceriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4

Eğitimine Yer Verilen Sosyal Beceriler

Sosyal beceriler	f	%
Arkadaşlık kurma	11	22.91
Atılganlık	2	4.16
Başkalarını incitmeden hakkını arayabilme	3	6.25
Değişikliklere uyum sağlayabilme	2	4.16
Duygularını ifade edebilme	18	37.5
Eleştiriye açık olma	1	2.08
Empati yapabilme	13	27.08
Grup etkinliklerine katılma	2	4.16
İletişim kurma	23	47.91
İsteklerini erteleyebilme	2	4.16
İşbirliği yapma	12	25
Kendine güvenme	29	60.41
Kendi sorumluluklarını yerine getirme	16	33.3
Kızgınlık davranışını kontrol etme	6	12.5
Kişilerarası problem çözme	2	4.16
Kurallara uyma	15	31.25
Liderlik yapabilme	1	2.08
Otokontrol sağlama	5	10.41
Paylaşımçı olma	24	50
Saygılı olma	26	54.16
Sırasını bekleme	6	12.5
Sonuçları kabul etme	4	8.33
Sorumluluklarını yerine getirme	15	31.25
Uzlaşma	1	2.08
Yardım isteme ve yardım etme	5	10.41
Diğer sosyal beceriler	2	4.16

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerin sınıflarında eğitimine yer verdikleri 27 farklı sosyal beceri bulunmaktadır. Bu becerilerden kendine güven (%60.41), saygılı olma (%54.16), paylaşımçı olma (%50), iletişim kurma (%47.91), duygularını ifade edebilme (%37.5) becerilerine sınıf içi eğitsel etkinliklerde daha çok yer verildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte liderlik yapabilme, uzlaşma ve eleştiriye açık olma gibi becerilere görece daha az yer verildiği söylenebilir.

Nitel Bulgular

Seçilen öykü kitaplarının hangi sosyal becerilere yer verdiği Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5

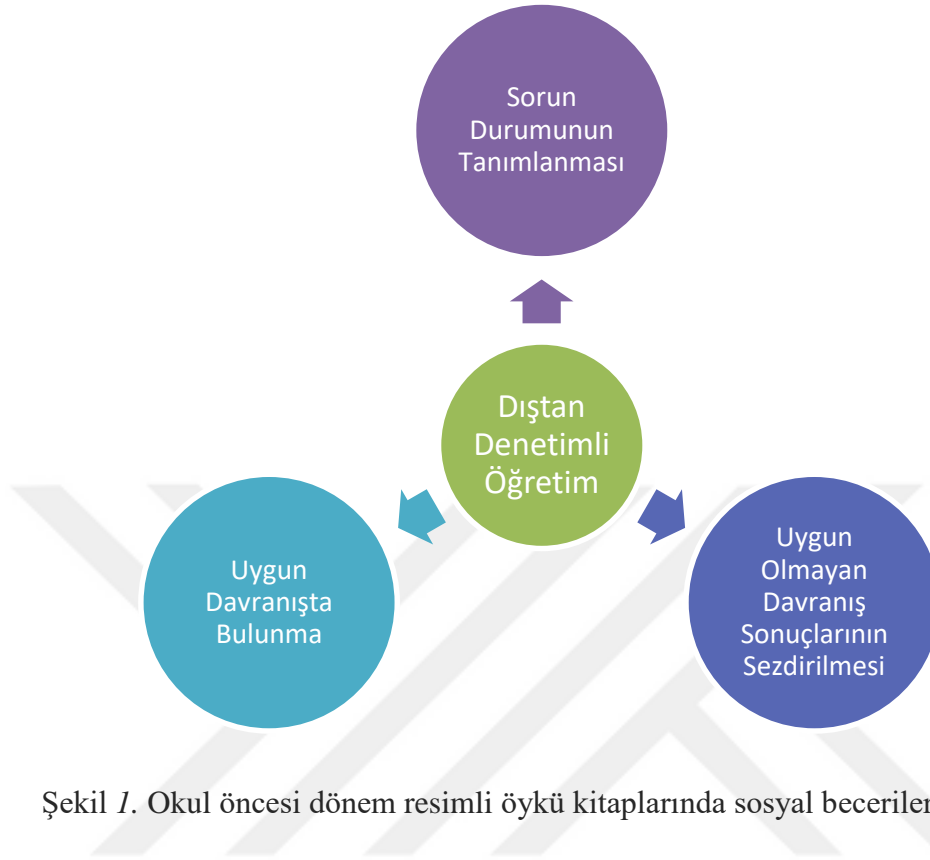
Seçilen Öykü Kitaplarında Eğitime Yer Verilen Sosyal Beceriler

Seri Adı	Kitap Adı	İşlenen Sosyal Beceri
Öykülerle Davranış Eğitimi	1. Kitap: Tali Odasını Topluyor	Sorumluluklarını yerine getirme
	2. Kitap Tali Yardım Ediyor	Yardım etme ve Arkadaşlık
	3. Kitap Tali Doğruyu Söylüyor	Hatasını kabul etme
	4. Kitap Tali Erken Yatıyor	Otokontrol sağlama
	5. Kitap Tali Eşyalarını Paylaşıyor	Paylaşma
	6. Kitap Tali Söz Dinliyor	Kurallara uyma
Öykülerle Duygusal Zekâ Eğitimi	7. Kitap Tali Kendine Güveniyor	Kendine güvenme
	8. Kitap Tali Sırasını Bekliyor	Sırasını bekleme
	9. Kitap Tali Hakkını Arıyor	Kızgınlık davranışını kontrol etme
	10. Kitap Tali Hatasını Anlıyor	Hatasını anlama ve telafi etme
	11. Kitap Tali Alayla Başa Çıkıyor	Akran baskısı ile başa çıkabilme
12. Kitap Tali Sorumluluğunu Öğreniyor	Sorumluluğunu yerine getirme	
Öykülerle Sosyal Zekâ Eğitimi	13. Kitap Tali Kardeşi ile Barışıyor	Uzlaşma
	14. Kitap Tali Kitap Okumayı Seviyor	Özsaygı
	15. Kitap Tali Babasını Çok Seviyor	Azim
	16. Kitap Tali Okulunu Seviyor	Empati
	17. Kitap Tali Kurallara Uyuyor	Nezaket
	18. Kitap Tali Arkadaşını Affediyor	Hoşgörü

Tablo 5'te görüldüğü gibi Tali serisinde yer alan 18 kitap incelemeye konu edilmiştir. Bu kitaplarda “sorumluluklarını yerine getirme, yardım etme, arkadaşlık, hatasını kabul etme, otokontrol sağlama, paylaşma, kurallara uyma, kendine güvenme, sırasını bekleme, kızgınlık davranışını kontrol etme, hatasını anlama ve telafi etme, akran baskısı ile başa çıkabilme, sorumluluğunu yerine getirme, uzlaşma, özsaygı, azim, empati, nezaketli olma ve hoşgörü” sosyal becerileri konu edinilmiştir. Her bir kitap 16 sayfadan oluşmaktadır.

Sosyal beceri öğretimine dönük incelenen Tali serisi öykü kitaplarının analizi sonucunda dıştan denetimli öğretim teması oluşturulmuştur. Bu tema öğretilmek istenen hedef beceriye dikkat çekmeyi, çocuğun bu beceriye ne zaman gereksinim duyabileceğini fark ettirmeyi, çocuğun ilgili becerinin önemini kavramasını ve beceriyi kullanma ya da kullanmamanın olumlu ve olumsuz sonuçlarını fark edebilmeyi açıklamaktadır. Bu temanın ilişkili olduğu

kategorilerin özellikleri aşağıda açıklanmıştır. Tema ve kategoriler arasında ilişki Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarında sosyal becerilerin öğretimi.

Sorun durumunun tanımlanması

Sorun durumunun tanımlanması kategorisinde sosyal becerinin kazanılması için gereksinim oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bir diğer ifadeyle çocuğun dikkati hedef sosyal beceriye yöneltilmektedir. Bu doğrultuda ilgili öykü kitaplarında sorun durumunun ele alınmasına ilişkin örneklerden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

‘*Sorumluluklarını yerine getirme*’ sosyal becerisinin öğretimine dönük 1 numaralı öyküde Tavşan Tali karakterinin kendi sorumluluğunda olan odasını toplamaması şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“(…) O sırada yanına gelen annesi:

-Arkadaşın Cici gelmek üzere. Lütfen odanı toplar mısın, dedi.

Tali yere baktı. Okuduğu kitapları yerine kaldırmamıştı. Üstelik oyuncaklarını da toplamamıştı. Odası gerçekten çok dağınıktı.

-Peki anneciğim. Sen merak etme. Ben hepsini toplarım, diyerek annesine cevap verdi.

Tam odasını toplamaya başlamıştı ki resmini bitirmediği aklına geldi. Sonbahar resmini tamamlamayı çok istiyordu. “Odamı biraz sonra toplasam da olur” diye düşünerek masasına oturdu. Pastel bovalarıyla resmini boyamaya devam etti.

Tali zilin sesini duyunca yerinden fırladı. Annesi kapıyı çoktan açmıştı. Arkadaşına:

-Hoş geldin, derken Cici'nin getirdiği kocaman hediye paketini gördü. Teşekkür ederek arkadaşını kucakladı.”

Öyküde sorumluluğumuzdaki işleri ertelememizin sonucunun onları vaktinde yetiştirememekle sonuçlandığı Tali karakterinin işlerini yapmadan arkadaşının gelmesi durumuyla çocuklara hissettirilmiştir.

‘Yardımlaşma’ ve ‘arkadaşlık’ sosyal becerisinin öğretimine dönük 2 numaralı öyküde kahraman yoluyla öğrenciler ikilem içeren bir durum ile karşı karşıya bırakılmakta ve aynı duruma ilişkin iki farklı kahramanın davranış özellikleri şu şekilde sunulmaktadır:

“Yarış için tüm hazırlıklar yapıldı. Yarışma başlamıştı. Tüm hayvanlar merak içinde yarışı seyreliyorlardı. Yarışta Tali önde gidiyordu. Kanguru hemen arkasından onu takip ediyordu. En sonda koşan ise tilkiydi. Yarışın sonlarına doğru hiç beklenmedik bir şey oldu. Ayağı yerdeki kütüğe takılan kanguru yuvarlanmaya başladı. Küçük kanguru uçuşunun kenarına gelmişti. Ağlayarak:

-İmdat! Düşmek üzereyim, yardım edin, diye bağıyordu.

Tilki kanguruyu gördüğü halde umursamaz bir tavırla:

-Yarışı ben kazanmalıyım, diye koşmaya devam etti.

Tali bitiş çizgisine yaklaşmıştı. Birinci olmak üzereydi. O sırada kangurunun çığlıklarını duydu. Arkasına baktı. Tilki yaklaşmıştı. Kangurunun yanına giderse yarışı kaybedecekti. İşte o an annesinin söyledikleri aklına geldi. Arkadaşlık, yarışmadan ve birinci olmaktan daha önemliydi. Kanguruya yardım etmeliydi.”

Görüldüğü gibi öyküde çocuklara arkadaşlarımızla sosyal ilişkilerimizde nelere önem vermemiz gerektiği Tali karakterinin annesinin sözleriyle hissettirilmeye çalışılmıştır.

‘Hatasını kabul etme’ sosyal becerisinin öğretimine dönük 3 numaralı öyküde Tavşan Tali karakterinin suluboya ile resim yaparken suyu dökmesi ve hatasını kabullenmeyip kuzeninin döktüğünü söylemesi söz konusu kitapta şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“İki tavşan da suluboya yapmaya bayılıyordu. Büyük bir resim kâğıdına deniz, balıklar ve yüzen çocuklar çizdiler. Kumdan kuleleri deniz kabuklarıyla süslediler. Resimleri tam bitmek üzereyken, o anda olanlar oldu. Tali'nin kolunun bardağa değmesiyle, boyalı su aniden halının üzerine döküldü. Odaya gelen annesi şaşkınlık içinde:

-Boyalı suyu halıya kim döktü, diye sordu. Tali:

-Zıpzıp döktü, dedi. Kuzeni ise:

-Hayır, ben dökmedim. Tali döktü, diyordu.

Anne tavşan sinirlenerek.”

Görüldüğü gibi öyküde hatasını kabullenmeyip suçu başkalarının üzerine atmanın olumsuz sonucunun ‘yakınlarımızı sinirlendirme’ gibi bir duruma neden olabileceği çocuklara hissettirilmeye çalışılmıştır.

‘Otokontrol sağlama’ becerisinin öğretimine dönük 4 numaralı öyküde Tavşan Tali karakterinin annesinin uyarılarına rağmen gece geç vakte kadar televizyon izlemesi ve geç yatması söz konusu kitapta şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Akşam yemeğinden sonra annesi Tali 'ye çizgi film seyretmesi için izin vermişti. Tali yarış arabalarının macerasını anlatan çizgi filmi çok seviyordu. Vakit bir hayli ilerlemişti. Anne Tavşan, saati göstererek:

-Bak artık yatma zamanın geldi, dedi. Tali annesine:

-Birazcık daha izleyebilir miyim, diye sordu. Annesi:

-Uyumalısın artık. Yoksa sabahleyin erken kalkamazsın, diyerek Tali'yi birkaç kez daha uyardı.

Tali televizyonu kapatmak için yerinden kalktı. Film en heyecanlı yerine gelmişti. Yarışın sonunu çok merak ediyordu:

-Birazcık daha seyretsem ne olur ki, diyerek filmi sonuna kadar izlemeye karar verdi.”

Öyküde kendimizi kontrol edememe durumunun sonucu olarak uymamız gereken kuralları uygulayamadığımız Tali'nin uyku saatini geciktirmesi durumu üzerinden çocuklara hissettirilmeye çalışılmıştır.

‘Paylaşma’ sosyal becerisinin öğretimine dönük 5 numaralı öyküde Tavşan Tali karakterinin babası tarafından hediye edilen bisikletini arkadaşlarıyla paylaşmama sorunu ve bu sorun durumunun yol açabileceği olumsuz sonuçlar

çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu durum söz konusu kitapta şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Tali heyecanla kırmızı bisikletini sürmeye başladı. O sırada birinin:

- Talii, diye seslendiğini duydu.

Bu Cici'nin sesine benziyordu. Aniden frene bastı. Çok şaşırmişti. En iyi arkadaşları olan Cici ile Yavuz ve ailesi de pikniğe gelmişlerdi.

-Bisikletin ne kadar da güzelmiş. Biraz binebilir miyiz, diye sordular. Tali:

-Hayır, bu benim bisikletim. Ben kendi başıma binmek istiyorum, dedi. Cici:

-Dikkatli olacağımıza söz veriyoruz. Hem sonra sen de bizim topumuzla oynarsın, dediği halde Tali kafasını çevirdi. Tali kendi başına bisiklete binmeye devam etti. Ancak bir süre sonra tek başına canı sıkıldı.”

Öyküde çocuğa kendi eşyalarını arkadaşlarıyla paylaşmamanın olumsuz sonuçlarının ‘tek başına canı sıkılmak’ gibi bir davranışla sonuçlanacağı hissettirilmiştir.

‘Kurallara uyma’ sosyal becerisinin öğretimine dönük 6 numaralı öyküde Tavşan Tali karakterinin öğretmeninin uyarılarını dinlemeyip arkadaşına çarpması ve bu durumun yol açabileceği olumsuz sonuçlar çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu durum söz konusu kitapta şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Tali ve arkadaşları kardan adam yapmak için can atıyordu. Kardan adam için gerekli tüm malzemeleri hazırladılar. Kardan adamın şapkasını simli boncuk ve renkli düğmelerle süslediler. Dışarı çıkmadan önce öğretmenleri:

-Bahçe kaygan olabilir. Dikkatli davranın ve koşmayın, diyerek çocukları uyardı.

Soğukta hastalanmamak için herkes lahana gibi kat kat giyinmişti. Bahçenin tam ortasına, zeytin gözlü ve havuç burunlu bir kardan adam yaptılar. Canı sıkılmasın diye bir eline bebek, bir eline de araba verdiler. Üşümesin diye başına süsledikleri şapkayı taktılar. Tam atkıyı bağlamak üzereyken “Vuuuv vuuuv!” diye esen rüzgâr atkıyı alıp uçuruverdi. Atkı çam ağacının dalında takılı kaldı. Daldaki atkıyı alan Tali kardan adama doğru hızlıca koşarken arkadaşı Cancan’a çarptı. İşte o anda olanlar oldu.”

Öyküde kurallara uymamanın sonucunun ‘istemeden de olsa birilerine zarar vermek’ olabileceği çocuklara hissettirilmiştir.

‘Kendine güven’ sosyal becerisini ele alan 7 numaralı öyküde Tali karakterinin okulda arkadaşlarıyla futbol oynarken gol atamaması sonucu kendini

yetersiz hissetmesi ve üzülmüşlüğü durumu ele alınmıştır. Söz konusu yetersizlik durumu öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Dikkatli olmak şartıyla, öğretmenleri futbol oynamalarına izin vermişti. İki takım kurdular. Maç çok heyecanlı ilerliyordu. Bahçede sürekli “gool” sesleri yankulanıyordu. Ancak Tali, çok uğraşmasına rağmen bir türlü kaleye gol atamıyordu. Maç bitmişti. Sınıfa girdiklerinde Tali’nin canı çok sıkındı. Hatta çok sevdiği havuçlu keki bile canı yemek istemiyordu. O sırada arkadaşları maç hakkında sohbet ediyordu. Tali ise hiç konuşmadan sessizce oturuyordu. İçinden, “Futbolu çok iyi oynayamıyorum, gol de atamıyorum. Ooof of, başaramıyorum” diye geçirdi.”

Görüldüğü gibi Tali oyunda gol atamayınca kendini yetersiz hissedip başarısız olduğunu düşünmüş ve üzülmüştür.

‘Sirasını bekleme’ sosyal becerisini ele alan 8 numaralı öyküde Tali karakterinin okulda uçurtma şenliğine giderken sırasını beklememesi durumu öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Okulda herkes birbirine uçurtmasını gösteriyordu. Tali çok telaşlıydı. Bir an önce şenliğe gidip uçurtmasını uçurmak istiyordu. Uçurtma şenliğine otobüsle gidilecekti. Öğretmenleri:

-Sırayla ve yavaşça merdivenlerden ineceğiz. Sonra otobüse bineceğiz, dedi.

Çocuklar uçurtmalarını ellerine alıp sıraya girmişti. Fakat Tali bir türlü yerinde duramıyordu. “Otobüse ilk binen çocuk ben olmalıyım” diye içinden geçiriyordu. ”

Öyküde sabırsızlık gösterip sırasını beklememe olumsuz sosyal davranışı çocuklara Tali adlı karakterin “Otobüse ilk binen çocuk ben olmalıyım” gibi düşünceye sahip olmasının sonucu gösterdiği vurgulanmıştır.

‘Kızgınlık davranışını kontrol etme’ sosyal becerisini ele alan 9 numaralı öyküde Tali karakterinin arkadaşı Rafiş’le oynarken yaşadığı bir çatışma durumu ele alınmıştır. Söz konusu çatışma durumu öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Tali inşaat ustası olmak istiyordu. Hemen başına inşaat şapkasını taktı. Büyük kuleler yapacaktı. Rafiş’e:

-Haydi, usta iş başına, diyerek Legoları üst üste koymaya başladı.

O sırada Rafiş de acaba en güzel ve en yüksek kuleyi kim yapacak diye düşünüyordu.

Tali kulesini yapmıştı. Çok yorulmuştu ve ter içindeydi. Rafiş, Tali'nin kulesine baktı. "Benimki hiç güzel olmadı. Hem Tali'ninki daha yüksek!" diye aklından geçirirken, içini bir kıskançlık kapladı. İşte o an olanlar oldu. Rafiş kimsenin görmediği bir anda, arkadaşının kulesini yıkıverdi. Tali şaşkına dönmüştü. Onca emek harcayarak yaptığı kule paramparça olmuştu. Arkadaşının bunu yapacağı aklının ucundan bile geçmezdi. Hayretler içinde yıkılan kulesine bakıyordu. Rafiş ise umursamaz bir tavırla olanları izliyordu."

Görüldüğü gibi Rafiş adlı karakter hatalı bir davranışta bulunmuş ve arkadaşı Tali'nin kulesini sebepsiz yere yıkmıştır. Bu davranıştan sonra Tali öfkelenmiştir.

'Hatasını anlama' ve 'telafi etme' sosyal becerilerini ele alan 10 numaralı öyküde Tali karakterinin kuzeniyle bahçede oynarken yaptıkları hatalı davranış ele alınmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

"Tali ve kuzeni bahçeye çıktı. Bahçede oynarlarken Zıpzip:

-Bak Tali, şu ağacın altındaki kedinin canı sıkılmış gibi görünüyor. Haydi, onunla oyun oynayalım, dedi.

Ardından Tali ve Zıpzip kedinin peşinden koşmaya başladılar.

Yavru kedi ne yapacağını şaşırılmıştı. Yanında annesi de yoktu. Bir an kalbi duracak gibi oldu.

"Eyyah, ya bana zarar verirlerse" diyerek, korku içinde kaçmaya başladı. Yavru kedi bir ağacın tepesine çıkmış, ağlıyordu. Tali şaşkınlık içindeydi. Kovalamaca oyununun böyle sonuçlanacağını düşünememişti".

Öyküde Tali ve kuzeni hatalı bir davranışta bulunmuş ve yavru kedinin korkmasına sebep olmuşlar. Tali de olaya anlam verememiş ve şaşırmıştır.

'Akran baskısı ile başa çıkabilme' sosyal becerisini ele alan 11 numaralı öyküde Tali karakterinin gözlük kullanmaya başlayınca okulda arkadaşı Tintin'in onunla alay etmesi ve Tali'nin bu durumda kendisini nasıl hissettiği çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

"Anne ve baba tavşan, Tali'yi hemen bir göz doktoruna götürdü. Doktor, Tali'nin gözlerini muayene etti.:

-Bir gözün az görüyor. Zayıf gözünün güçlenmesi için gözlük takman ve diğer gözünü de bir bantla kapatman gerekecek, dedi.

Tali nu habere çok üzölmüştü.(...).Ertesi gün annesi Tali'nin bir gözünü bantla kapattı. Tali yeni gözlüklerini de takarak okul servisine bindi. Yolda giderken arkadaşı Tintin gülererek:

-Yarım gözü kapalı, korsan Tali yaralı, diye Tali'yle alay etmeye başladı.

Tali kendini çok kötü hissetmişti. Tintin'e, "Bunu söylemeyi bırak" denesine rağmen, arkadaşı ısrarla alay etmeye devam etmişti."

Göröldüğü gibi Tintin adlı karakter Tali ile alay etmiş ve Tali bu duruma çok üzölmüşdür.

'Sorumluluğunu yerine getirme' sosyal becerisini ele alan 12 numaralı öyküde Tali karakterinin gösteride okumakla sorumlu olduğı şiirini ezberlememesi sonucu yaşadığı utandırıcı durum ele alınmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

"Tatile az bir zaman kalmıştı. Okulun son günü çocuklar ailelerine bir gösteri sunacaktı.(...). Gösteri gününde herkes ezberlediğı şiiri okuyacaktı. Öğretmenleri şiirlerin yazılı olduğı kâğıtları dağıtırken:

-Eve gidince annenizin de yardımıyla şiirinizi ezberleyin. Çalışırsanız başarılırsınız, dedi. (...).

O sabah annesi şiirini ezberlemesine yardım etmek için Tali'yi yanına çağırıldı. Tali bilgisayarda heyecanlı bir oyun oynuyordu. Annesine:

-Biraz sonra gelirim, diye cevap verdi.

Annesi birkaç kez daha Tali'ye seslendi. Ama Tali her seferinde "biraz sonra" demeye devam etti. Gösteri zamanı yaklaşıyordu. Tali şiirine çok az çalışmıştı. Annesi bu duruma üzölüyordu.

-Haydi, şiirini çalışalım, diyerek son kez Tali'nin yanına gitti.

Annesi şiiri okuyor, Tali tekrar ediyordu. Ama Tali'nin akli bilgisayardaki oyundaydı."

Göröldüğü gibi Tali şiirini ezberlemesi gerektiğı halde sorumluluğunu yerine getirmemiş ve şiirine gerektiğı kadar vakit ayırıp çalışmamıştır.

'Uzlaşma' sosyal becerisini ele alan 13 numaralı öyküde Tali karakterinin kardeşi Lali ile oynarken yaşadığı çatışma durumu ele alınmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

"O gün, iki kardeş odalarında, "Acaba ne yapsak?" diye konuşuyorlardı. Sonunda, hayvanlarla oynamaya karar verdiler. O kadar çok oyuncak vardı ki, oda

hayvanat bahçesine benzemişti. Bir süre sonra Lali, ağabeyinin oyuncaklarını almaya başladı. Bu Tali'nin hiç hoşuna gitmemişti. Kendisini uyardığı halde, Lali ağabeyinin elindekileri almaya devam ediyordu. Tali de vermek istemiyordu. Aralarındaki tartışma gitgide büyüyordu. Tali, her ne kadar öfkelense de, bu sorunu iyilikle halletmek istiyordu.”

Görüldüğü gibi öyküde Lali adlı karakter Tali'nin oyuncaklarını izinsiz bir şekilde alıyor, bu durum da Tali'yi öfkelen diriyordu.

‘Özsaygı’ sosyal becerisini ele alan 14 numaralı öyküde Tali karakterinin rüyasında gördüğü kirpi masalıyla bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır.

“Bir zamanlar, ormanda küçük bir kirpi yaşardı. Siyah dikenlerini hiç beğenmezdi. Kelebeklerin görüntüsüne hayrandı. Onlar gibi renkli kanatları olsun isterdi. Bu yüzden hep kelebeklerle arkadaşlık ederdi. Hatta yanına gelen kirpi arkadaşlarının yüzüne bile bakmaz onları hep üzerdi. Kirpi, bir gün kelebeklere onlar gibi olmak istediğini söyledi. Kelebekler de kirpinin siyah dikenlerini, kalın ve pembe bir kumaşla sımsıkı kapatarak gizlediler. Kumaşın üzerini de renkli kuş tüyleriyle süslediler. Aslında kirpinin bu hali, çok komikti. Ne kelebeğe ne de kirpiye benziyordu. Ama kirpi, halinden son derece memnundu. Hâlbuki kirpiyi tehlikelerden koruyan, sivri dikenleriydi. Birisi ona zarar vermek isterse dikenlerini ok gibi fırlatabilirdi.”

Görüldüğü gibi kirpi kendini beğenmiyor ve kelebeklere benzemeye çalışırken hem kendini komik bir duruma düşürüyor hem de kendini koruyan özelliğini kullanamayacak duruma getiriyor.

‘Azimli olma’ sosyal becerisini ele alan 15 numaralı öyküde Tali karakterinin yüzmeyi öğrenememe endişesi yaşaması çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Tali ile babası pat-pat diye ceviz kırdılar. Sonra ceviz kabuklarından tekneler yaptılar. Üffff, diye üfleyip yüzdürdüler.

-Tali, keşke ben de onlar gibi yüzebilsem, diye mırıldanıyordu.

“Tali, “Ya yüzmeyi hiç öğrenemezsem!” diye endişeliydi.”

Görüldüğü gibi Tali yüzmeyi çok istiyor fakat öğrenememekten korkuyor.

‘Empati’ sosyal becerisini ele alan 16 numaralı öyküde Ömer isimli karakterin okula yeni başlaması ve Tali adlı karakterin ona alışması için nasıl yardımcı olduğu çocuklara hissettirilmeye çalışılmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“O gün sınıfa girer girmez Tali'nin gözü pencere önündeki çocuğa takıldı. Onu, daha önce hiç görmemişti. Sapsarı saçları ve masmavi gözleri dikkatini çekti. İsmi Ömer'di. Öğretmenin anlatıklarına göre şehre yeni taşınmışlardı. O an Tali'nin aklına, okula ilk başladığı günler geldi. Kimseyi tanımadığı günler... Zamanla okulunu çok sevmiştir. Şimdi alışma sırası Ömer'deydi.”

Öyküde Ömer isimli karakter okula yeni başlıyor, Tali kendi okula yeni başladığında neler hissettiğini anımsıyor ve Ömer'in de alışma sürecinde olduğunu düşünüyor.

'Nezaketli olma' sosyal becerisini ele alan 17 numaralı öyküde Tali karakterinin babasıyla tiyatrodaki gösteri izlerken arkasında oturan çocuklarla yaşadığı olay ele alınmıştır. Söz konusu durum öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Tali, babası ile baş başa Karagöz ve Hacivat gösterisini izleyecekti. “Gölge oyunumuz başlıyor!” anonsunu duyan Tali, çok meraklandı. Bakalım neler olacaktı? Sahne açıldı. Hacivat her zamanki nezaketiyle izleyicileri selamladı:

-Efendim ne iyi ettiniz de geldiniz. Sabah şerifleriniz hayrolsun. (...). Tali, babasının omzuna yaslanmış, kahkahalarla güliyordu. Ancak Tali, Karagöz'ün bir sonraki cümlesini duyamadı. Çünkü arkasında oturan iki çocuk sohbete dalmıştı. Kendi aralarında konuşup gülişüyorlardı.”

Görüldüğü gibi Tali gösteri seyredirken arkasında duran çocukların kendi aralarında konuşmalarından dolayı Karagöz'ün sözlerini duyamamış ve bu durumdan rahatsız olmuştur.

'Hoşgörü' sosyal becerisini ele alan 18 numaralı öyküde Tali karakterinin arkadaşı Ahmet'le oynarken yaşadığı bir çatışma durumu ele alınmıştır. Söz konusu çatışma durumu öykü kitabında şu şekilde ele alınmıştır:

“Ne yazık ki Ahmet, kendini bir türlü oyuna veremiyordu. Dalgındı. Sanki aklı başka bir yerdeydi. Pamukları yanlış yerlere üflüyordu. Ahmet buna rağmen:

-Tali pamukları doğru yere üflesene! Biraz dikkat et, gibi şeyler söylüyordu.

O sırada Tali tam köşeden güzel bir şut çekti ve “Gooool! Top ağlarda!” diyerek sevinç çığlığı attı. Ancak Ahmet aniden arkasını döndü. Tali, “Arkadaşım niçin böyle yapıyor?” diye düşünürken; Ahmet, pipetleri ve pamukları aldığı gibi:

-Artık bu oyunun tadı kaçtı. Ben eve gidiyorum, dedi.

Tali olanlara bir türlü anlam veremiyordu. Ahmet kibar bir çocuktü. Böyle kaba davranmazdı.

Öyküde Ahmet isimli karakter Tali'nin anlayamadığı bir şekilde tepki gösterip oyunu sonlandırmıştır. Bu davranıştan sonra Tali üzülmüştür.

Uygun olmayan davranış sonuçlarının sezdirilmesi

Bu kategori altında öykülerde uygun sosyal beceriye sahip olmamanın ne gibi sonuçlarının olabileceği çocuklara açık bir şekilde yani karakterler arasındaki konuşmalarla ve yanlış davranışta bulunan karakterin hatası açıkça söylenerek çocuklara gösterilmiştir.

'Sorumluluklarını yerine getirme' sosyal becerisinin öğretimine dönük 1 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur.

"Anne tavşan yemek için sofrayı hazırlarken iki arkadaş da kovalamaca oynamaya başladı. Tali, Cici'yi yakalamak üzereydi ki Cici kitap yığına takılıp düştü.

Gürültüyü duyan annesi koşarak geldi. Cici kitapların üstünde, ayağını tutarak ağlıyordu. Cici bir türlü ayağa kalkamıyordu. Annesi öfkeli bakışlarla:

-Tali sana odanı toplaman gerektiğini söylemiştim. Cici'nin bacağı kırılmış olabilir, deyince Tali utancından ve korkusundan kıpkırmızı oldu."

Görüldüğü gibi öyküde sorumluluklarını yerine getirmemenin 'arkadaşlarına zarar verme' gibi olumsuz bir duruma yol açabileceği ve 'utanma' ve 'korkma' durumuyla sonuçlanmasına sebep olabileceği çocuğa hissettirilmiştir.

'Yardımlaşma' sosyal becerisinin öğretimine dönük 2 numaralı öyküde Tavşan Tali ve tilki karakterlerinin yardıma ihtiyacı olan kanguruya yardımda bulunup bulunmama durumları sonucunda çevrelerinden gördükleri tepkiler öyküde şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Herkes yarışın birincisi olan tilkiye kızgınlıkla bakıyordu. Bu bakışlardan korkan tilki hızla oradan uzaklaştı. O günden sonra hiç kimse tilkiyle arkadaşlık yapmadı."

'Yardımlaşma' sosyal becerisine sahip olmamanın 'yalnız kalma' gibi olumsuz bir durumla sonuçlanabileceği çocuğa hissettirilmiştir.

'Hatasını kabul etme' sosyal becerisinin öğretimine dönük 3 numaralı öyküde bu durum çocuklara şu şekilde sunulmuştur:

"-Anlaşıldı. Biriniz doğruyu söylemiyor. Bu yüzden ikiniz de bugün yüzmeye gidemeyeceksiniz, dedi.

Zıpızıp, Tali'yle konuşmuyordu. Kızgın bakışlarla Tali'ye bakarken, denize gidemeyecekleri için ağlıyordu.

Tali yaptıklarını düşünmeye başladı. Kuzenini üzmişti. Boyalı suyu döken kendisiydi. Doğruyu söylememişti. Birden içini bir pişmanlık kapladı”

‘Hatasını kabul etme’ sosyal becerisine sahip olmamanın ‘sevdiklerimizi üzme’ gibi bir sonuca sebep olacağı çocuğa hissettirilmiştir.

‘Otokontrol sağlama’ becerisinin öğretimine dönük 4 numaralı öyküde bu durum çocuklara şu şekilde hissettirilmiştir:

“Sabah annesi Tali’yi uyandırmak için odasına geldi. Tali bir türlü gözlerini açamıyordu. Televizyon seyredip geç yattığından dolayı çok uykusu vardı. Annesi defalarca seslendiği halde uyanamadı.

Tali uyanır uyanmaz annesinin yanına gitti. Saate bakarak:

-Eyyah! Anne yoksa geziyi kaçırdım mı? diye sordu.

Annesi telefonla öğretmenini aradı. Okul servisinin Karlıdağ’a varmak üzere olduğunu öğrendiler.

Tali’nin gözlerinden sicim gibi yaşlar süzülüyordu. Annesinin tüm ikazlarına rağmen fazla televizyon seyredip geç bir saatte yatmıştı.”

‘Otokontrol sağlama’ sosyal becerisine sahip olmamanın ‘istediğimiz şeylerden mahrum olmak’ gibi bir sonuca sebep olabileceği çocuğa hissettirilmiştir.

‘Paylaşma’ konulu ‘5’ numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Cici ve Yavuz babalarıyla birlikte istop oynuyorlardı. Onları izlemeye başladı. Eğlenceli bir oyuna benliyordu. İsimlerini söyleyerek topu havaya atıp yakalamaya çalışıyorlardı. Yakalamayan ise ebe oluyordu. Yanlarına gitti:

- Ben de top oyununuza katılabilir miyim, diye sordu. Cici:

-Ama sen bisikletine binmemize izin vermedin ki, diye cevapladı. Tali başını eğerek:

-Haklısınız. Bisikletimi sizinle paylaşmalıydım. Siz benim en iyi arkadaşlarımsınız. Özür dilerim, dedi.”

‘Paylaşma’ sosyal becerisine sahip olmamanın ‘yalnız kalma’ durumuyla sonuçlanmasına sebep olduğu çocuğa hissettirilmiştir.

'Kurallara uyma' sosyal becerisini ele alan 6 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Cancan yere düşerken başını yerdeki taşa çarptı. Başını tutan Cancan hıçkırarak ağlıyordu. Herkes merakla Cancan'ın başına toplandı. Alnı şişmeye başladı. Tali korkuyla ve merakla olanları izliyordu.

Öğretmeni Tali'yi yanına çağırdı:

-Ne yaptığının farkında mısın, diye sordu. Tali başını öne eğerek:

-Ben koşarken arkadaşım da önüme çıkmasaydı. Hem ben isteyerek arkadaşıma çarpmadım ki, dedi. Öğretmeni:

-Ama ben koşturmanız ve dikkatli olmanız konusunda sizi uyarmamış mıydım? Ya taş Cancan'ın gözüne gelseydi... O zaman özür dilemen de hiçbir işe yaramazdı.

Tali'nin gözleri doldu. Öğretmenin sözünü dinlemediği için çok pişmandı."

'Kurallara uyma' sosyal becerisine sahip olmamanın 'sevdiklerimize zarar verme' durumuna sebep olabileceği çocuğa hissettirilmiştir.

'Kendine güven' sosyal becerisini ele alan 7 numaralı öyküde Tali karakterinin kendini başarısız hissetme durumunu annesiyle konuşması ve anne karakterinin:

"Daha iyi futbol oynaman için babandan seni çalıştırmasını isteyelim. Ama şunu da unutma! Hepimiz farklı konularda başarılıyız. Her konuda en iyi olamayız. Mesela ben güzel şarkı söylerim ama çok güzel resim yapamam.

Tali aniden söze girdi:

-Ama ben de güzel resimler yapabiliyorum, deyince annesi:

-Aferin çok iyi anladın, dedi."

cümleleriyle herkesin farklı alanlarda yetenekleri olduğu, herkesin her konuda aynı derecede başarılı olamayacağı çocuklara açıkça anlatılmıştır. Böylece çocukların herkesin kendine göre farklı başarılı oldukları alanlar olabileceği, bir alanda başarısız olunca kendimizi yetersiz hissetmememiz gerektiği çocuklara anlatılmaya çalışılmıştır.

'Sirasını bekleme' sosyal becerisini ele alan 8 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Merdivenlerden inerken, Tali bir anda sırayı bozdu. Aceleyle arkadaşı Yavuz'un önüne geçmeye çalıştı. O sırada bir gürültü koptu. Tali elindeki uçurtmasıyla

tangır tungur merdivenlerden düştü. “Çok acıyor, uuy çok fena acıyor” diye kolunu tutarak kıvranıyordu.

Ayağa kalkmaya çalışırken birden aklına uçurtması geldi. Özenle yaptığı uçurtmasına baktı. “Olamaz, uçurtmam kırılmış!” diye ağlamaya başladı.

Öğretmeni, Tali'nin yanına geldi.

-Biliyorum Tali, uçurtman için üzülüyorsun. Ama sıranı beklemedin. Bu yüzden düştün ve uçurtman kırıldı. İyi ki kolun kırılmadı. İyi ki arkadaşın Yavuz da düşüp bir yerini kırmadı.”

‘Sırasını bekleme’ sosyal becerisine sahip olmamanın sonucunun ‘çevremizdekilere ve kendimize zarar verme’ gibi bir durumla sonuçlanabileceği çocuklara hissettirilmiştir.

‘Kızgınlık davranışını kontrol etme’ sosyal becerisini ele alan 9 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Tali'nin gözlerinden birkaç damla yaş aktı. Çok sinirlenmişti. İçinden, “Ben de Rafiş'in kulesini yıkayım da, görsün bakalım” diye geçiriyordu. Tali haklıydı, ama arkadaşı gibi hatalı ve yanlış davranmak istemiyordu. O an öğretmenin bir sözünü hatırladı: “Güçlü ve akıllı çocuklar, sorunlarını kavga ederek çözmez; konuşarak çözer.”

Tali bir süre ne yapması gerektiğini düşündü. Arkadaşına bir şans daha vermeye karar verdi. Kim bilir, belki Rafiş hatasını anlardı. Arkadaşının yüzüne sertçe bakarak:

-Biri senin kuleni yıksa hoşuna gider mi? Sana çok kızgınum. Bir daha böyle yaparsan arkadaş olmam. Olanları da öğretmenime anlatırım, dedi.”

Birisine öfkelendiğimizde saldırgan davranışlar göstermek yerine açıkça onlarla konuşmamızın daha doğru olacağı Tali karakterinin arkadaşı Rafiş’le yaptığı konuşma üzerinden açıkça çocuklara gösterilmiştir.

‘Hatasını anlama ve telafi etme’ sosyal becerisini ele alan 10 numaralı öyküde bu durum şöyle açıklanmıştır:

“O sırada anne tavşanın sesini duydular. Onları çağırıyordu. Zıpzip eve doğru yürürken Tali şöyle dedi:

-Zıpzip dur! Yavru kediyi böyle bırakamayız. Baksana bizim yüzümüzden korktu. Hem ağaçtan inemiyor hem de ağlıyor.”

Bir hata yaptığımızda onu telafi etmeye çalışmamız gerektiği Tali karakterinin davranışları üzerinden çocuklara anlatılmaya çalışılmıştır.

'Akran baskısı ile başa çıkabilme' sosyal becerisini ele alan 11 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"O akşam Tali:

-Bir daha okula gitmeyeceğim. Gözümü açın, diye ağlayarak eve geldi.

Annesi:

-Haklısın canım, zor bir durumdasın, diyerek yavrusunun sakinleşmesini bekledi.

Tali'yi dinledikten sonra iki tane kukla getirdi. Kuklalardan biri Tali, biri de Tintin oldu. Tali bu oyunu çok sevmiştir. Kuklaları izlerken bir daha gözüyle alay edilirse ne yapması gerektiğini de öğrenmiştir."

Arkadaşlarımızla alay etmenin onları nasıl kötü etkilediği Tali karakterinin verdiği tepkiyle çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Sorumluluğunu yerine getirme' sosyal becerisini ele alan 12 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Gösteri günü geldi. Tali kıyafetleriyle tam bir askere benzemiştir. Görev sırası kendisine gelince sahneye çıktı. Tali'nin annesi, babası, anneannesi ve dedesi de onu izliyordu. Müzik başladı. Tüm gözler Tali'nin üzerindedir. Merak içinde Tali'nin ne diyeceğini bekliyorlardı. Ama şiirini çok az çalışmış Tali, hiçbir şey söyleyemiyordu. Tali utancından kıpkırmızı olmuştu"

Sorumluluklarımızı yerine getirmemenin bizi utanılacak duruma düşürebileceği Tali karakterinin yaşadığı durumla çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Uzlaşma' sosyal becerisini ele alan 13 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"İki kardeş, renkli minderlere oturdular. Ve başladılar konuşmaya..."

Tali önce biraz düşündü. Dürüstçe söze başladı:

-Lali, elimden oyuncakları almaya kızıyorum."

cümleleriyle Tali açık bir şekilde kardeşi Lali' ye duygu durumunu ifade etmiştir. Böylece sosyal ilişkilerde istemediğimiz davranışlarla karşılaştığımızda nasıl doğru tepkide bulunacağımız çocuklara Tali karakterinin tutumuyla sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Özsaygı' sosyal becerisini ele alan 14 numaralı öyküde Tali karakterinin rüyasında gördüğü kirpi masalıyla bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır:

“Bir gün, ormanda yalnızken karşısına bir aslan çıktı. Kirpiye doğru yaklaşıyordu. Kirpi, ok gibi dikenleriyle kendisini korumak istedi. Ama dikenleri kumaşla kaplı olduğu için fırlatamadı. Neyse ki oradan geçen yaşlı bir kirpi ona yardım etti. Hemen dikenlerini bir ok gibi aslanın üzerine doğru fırlattı. Aslan oradan çabucak kaçtı. Küçük kirpi de kurtuldu.”

Kendi özelliklerimizi beğenmeyip başkalarına benzemeye çalışırsak kendimiz için faydalı olan özelliklerimizi de kullanamayacağımızı bu durum da bizi tehlikelere açık hale getirebileceği kirpinin yaşadığı durumla çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Azimli olma’ sosyal becerisini ele alan 15 numaralı öyküde Tali karakterinin babasının anlattığı masal üzerinden bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır:

“Babası, ona bir masal anlatmaya başladı:

-Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde iki kurbağa yaşarmış. Bir gün, süt içmek isterlerken süt kabının içine düşmüşler. Karamsar olan kurbağa bir süre çırpınmış, sıçramış. Başaramayacağını düşünmüş ve sonunda pes etmiş.”

Bir şeyi yapabilmemiz için çalışıp çabalamamız gerektiği pes edersek başaramayacağımız anlatılan kurbağa masalı üzerinden çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Empati’ sosyal becerisini ele alan 16 numaralı öyküde sosyal açıdan uygun olmayan bir davranış gerçekleştirilmemiştir.

‘Nezaketli olma’ sosyal becerisini ele alan 17 numaralı öyküde Tali karakterinin babasıyla tiyatrodaki gösteri izlerken arkasında oturan çocuklarla yaşadığı diyalogla bu durum ele alınmıştır:

“Tali onları Hacivat gibi kibarca uyardı:

-Arkadaşlar lütfen biraz daha sessiz olur musunuz?

Çocuklar tiyatrodaki sessiz olmaları gerektiğini unutmuştu. Etrafa bakındılar. Sadece Tali’nin değil diğer izleyicilerin de gürültüden rahatsız olduğunu fark ettiler.”

Sosyal ilişkilerde rahatsız olduğumuz davranışlarla karşılaştığımızda nasıl doğru tepkide bulunacağımız çocuklara Tali karakterinin tutumuyla sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Hoşgörü' sosyal becerisini ele alan 18 numaralı öyküde Tali karakterinin arkadaşı Ahmet'le oynarken yaşadığı bir çatışma durumunu babaannesine anlatma durumu ele alınmış ve babaanne karakterinin:

"Haklısın, arkadaşının yaptığı doğru bir davranış değil! Ama dün Ahmet'in annesinin hasta olduğunu söylediler. Şu an tedavi görüyormuş. Belki de Ahmet'in aklı annesinde olduğu için böyle yapmış olabilir, dedi."

cümleleriyle arkadaşının oynarken yaptığı kaba davranışın nedeni açıklığa kavuşturulmuştur. Böylece sosyal ilişkilerde uygun olmayan davranışlar ile karşılaşıldığında bunun başka nedenleri olabileceği çocuklara hissettirilmeye çalışılmıştır.

Uygun davranışta bulunma

Bu kategori altında çocuğun sosyal beceriyi kullanmasının olumlu sonuçlarına ilişkin bilgi verilmektedir.

'Sorumluluklarını yerine getirme' sosyal becerisinin öğretimine dönük 1 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur.

"(...) Tali, "Arkadaşıma kendimi affettirmeliyim" diye düşünerek Cici'ye yaklaştı.

-Böyle olabileceğini hiç düşünemedim. Özür dilerim, dedi.

Tali'nin çok üzüldüğünü fark eden Cici:

-Sorun değil Tali. Biraz canım acıdı sadece o kadar, diyerek arkadaşına gülümsedi.

Tali bundan böyle dağınık eşyaları yüzünden kimsenin düşmesini istemiyordu. Hemen odasını toplamaya başladı. Oyuncaklarını çekmecesine kaldırdı.

"Düzenli bir çocuk olmak için gayret edeceğim" düşüncesiyle kitaplarını da kitaplığa yerleştirdi."

Alıntıda da görüldüğü gibi çocuklara sosyal açıdan hatalı bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve olumsuz sosyal davranışlarını telafi etme çabaları uygun sosyal beceri davranışları olarak sezdirilmiştir.

'Yardımlaşma' sosyal becerisinin öğretimine dönük 2 numaralı öyküde bu durum çocuklara şu şekilde sunulmuştur:

"Tali hızla koşarak kangurunun yanına gitti. Elinden tutup kanguruyu yukarıya doğru çekti. Kanguru:

-Yarışı benim yüzümden kaybettiğin için çok üzgünüm. Ama yardımın sayesinde uçuruma düşmekten kurtuldum. Teşekkür ediyorum. Seni çok seviyorum, dedi.

Tali yardım etmenin mutluluğuyla gülümsedi. (...) Ormandaki tüm hayvanlar örnek davranışından dolayı Tali'yi ayakta alkışladı. Orman kurulu birinci olmasa da örnek davranışından dolayı Tali'yi pilot okuluna göndermeye karar verdi."

Alıntıda da görüldüğü gibi yardımlaşmanın o sosyal gruptaki bireylerin mutlu olmasını sağladığı, ilişkileri güçlendirdiği, isteklerimize sonuçlar istenilen şekilde olmasa da ulaşabileceğimiz hissettirilmiştir.

'Hatasını kabul etme' sosyal becerisinin öğretimine dönük 3 numaralı öyküde bu durum çocuklara şu şekilde sunulmuştur:

"Tali annesinin yanına gitti. Başını öne eğerek:

-Zıpızp'tan da, senden de özür dilerim. Boyalı suyu halıya ben döktüm. Bu yüzden halıyı temizlemek istiyorum, dedi. Bunun üzerine annesi:

-Herkes hata yapabilir. Yaptığın hatalı bir davranışı fark edip doğruyu söylediğin için seninle gurur duyuyorum. Baban gelince hep birlikte denize gidebiliriz, diyerek Tali'ye sarıldı. Anne Tavşan ve Zıpızp, halıyı silerken, Tali'ye yardım ettiler. Tali kendi kendine o günden sonra ne olursa olsun hep doğru söyleyeceğine söz verdi."

Alıntıda da görüldüğü gibi çocuklara sosyal açıdan kabul edilemeyecek bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve olumsuz sosyal davranışlarını telafi etme çabaları uygun sosyal beceri davranışları olarak sezdirilmiştir.

'Otokontrol sağlama' becerisinin öğretimine dönük 4 numaralı öyküde bu durum çocuklara şu şekilde sunulmuştur:

"Bu durum Tali için çok önemli bir ders oldu. Tali gözyaşlarını silerken:

-Bundan böyle erkenden yatacağım, diye mırıldandı."

Alıntıda da görüldüğü gibi yaptığımız hatalı davranışlardan ders çıkarmamız ve ona göre kararlar almamız Tali karakterinin "Bundan böyle erkenden yatacağım" biçiminde kendine söz vermesiyle çocuklara sezdirilmiştir.

'Paylaşma' konulu '5' numaralı öykü kitabında bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Tali:

“-Artık binebilirsiniz, diyerek bisikletini gösterdi. Cici ile Yavuz sırayla ve dikkatlice Tali'nin bisikletine bindiler. Tali arkadaşlarını izlerken, bisikletini paylaştığı için çok mutlu olmuştu. Hep beraber neşeyle istop oynamaya başladılar. Tali topu havaya atarken bağıyordu:

-Yaşasın arkadaşlık! Yaşasın paylaşmak!”

Alıntıda görüldüğü gibi paylaşmanın faydasının o sosyal gruptaki bireylerin mutlu olmasını sağladığı, ilişkileri güçlendirdiği, arkadaşlık kurma sürecini desteklediği ‘bisikletini paylaştığı için çok mutlu olmuştu’, “Yaşasın arkadaşlık” biçimindeki anlatım vurgularla desteklenmiştir.

‘Kurallara uyma’ sosyal becerisini ele alan 6 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Aynı şekilde arkadaşım bana çarpsaydı hiç hoşuma gitmezdi. İnşallah Cancan beni affeder” diye düşünerek arkadaşının yanına gitti. Cancan'ın alni kocaman bir yumurta gibi şişmişti. Tali:

-Seni yere düşürdüğüm için çok özür dilerim Cancan. Hala arkadaş mıyız, diye sorarak arkadaşına kalkması için yardım etti. Cancan:

-Beni isteyerek düşürmediğini biliyorum. Merak etme! Biz hala iki iyi arkadaşız, dedi.

Tali büyüklerin sözlerini dinlemenin ne kadar önemli olduğunu anlamıştı. İki arkadaş sevgiyle birbirlerine sarıldılar.”

Öyküde çocuklara hatalı bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve olumsuz sosyal davranışlarını telafi etme çabaları uygun sosyal beceri davranışları olarak sezdirilmiştir.

‘Kendine güven’ sosyal becerisini ele alan 7 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“O günlerde, tüm çocuklar arasında bir resim yarışması düzenlenmişti. Öğretmenleri bu yarışmaya herkesin bir resim yaparak katılmasını istedi. Tali yunus balıkları çizmişti.(...). Tali resim yarışmasının sonucunu sabırsızlıkla bekliyordu. Sonunda öğretmeni kazananı açıkladı. Bütün okullar arasında yapılan resim yarışmasının birincisi Tali olmuştu. Arkadaşları Tali'yi alkışlarken, Tali sevinçten ne yapacağını şaşırılmıştı. O an, “Annem haklı. Futbolu çok iyi oynayamasam da çok güzel resim yapabiliyorum” diye düşündü.”

Alıntıda da görüldüğü gibi herkesin farklı yetenekleri olabileceği, bir konuda başarısız olunca kendimizi kötü hissetmememiz gerektiği ve başarılı

olduğumuz konularda yeteneklerimizi sergileyebileceğimiz Tali karakterinin sözleriyle çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

'*Sırasını bekleme*' sosyal becerisini ele alan 8 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

" Tali:

-Özür dilerim, derken yaptığı bu davranıştan dolayı çok üzgündü."

Alıntıda da görüldüğü gibi çocuklara sosyal açıdan kabul edilemeyecek ya da kaba bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve özür dilemeleri gerektiği sezdirilmiştir.

'*Kızgınlık davranışını kontrol etme*' sosyal becerisini ele alan 9 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

"Ashında Rafiş, Tali'yi çok seviyordu. Tali, onun en sevdiği arkadaşıydı. Ama kiskançlıkla Tali'yi çok üzmüştü. Başını utançla öne eğdi.

-Söz veriyorum. Bir daha böyle şeyler yapmayacağım, dedi. Tali de Rafiş'i bağışlamaya karar verdi. Rafiş hala kendini affettirmeye çalışıyordu. Önce yıktığı kulenin parçalarını topladı. Sonra kendi kulesinin bütün parçalarını Tali'ye verdi. Tali ve Rafiş birlikte çok daha büyük ve güzel kuleler yaptılar."

Öyküde çocuklara sosyal açıdan kabul edilemeyecek ya da kaba bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve özür dilemeleri gerektiği, arkadaşlarımız da bize karşı hatalı davranışlarda bulduklarında özür dileyip kendilerini affettirmeye çalışırlarsa onlara şans tanıyıp affedici olmamız gerektiği Tali karakterinin davranışlarıyla hissettirilmeye çalışılmıştır.

'*Hatasını anlama ve telafi etme*' sosyal becerisini ele alan 10 numaralı öyküde bu durum şöyle açıklanmıştır:

"Tali annesine ve babasına her şeyi anlattı. Sonra hep birlikte kediyi nasıl kurtarabileceklerini düşünmeye başladılar. Ağacın dalları o kadar yüksekti ki... O an Tali'nin aklına bir fikir geldi:

-Belki itfaiyeciler bize yardım edebilir, deyince annesi hemen itfaiyeye haber verdi. İtfaiyeciler gelir gelmez merdivenlerini kurdular. Tali bir köşede ağlıyor, bir yandan da yavru kedinin kurtulması için dua ediyordu. Çok üzgündü yaptıklarına pişman olmuştu. Gözlerini silerken, "Bir daha hiçbir kedinin peşinden koşmayacağım" diye kendi kendine söz verdi. Saat ilerlemişti. Akşam oluyordu. Uzun süre uğraştıktan

sonra nihayet yavru kedi kurtuldu. Tali özür dileyen bakışlarla getirdiği sütü, yavru kediye uzattı.”

Alıntıda da görüldüğü gibi çocuklara hatalı bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve hatalarını telafi etmeye çabalamalarının sosyal açıdan kabul edilir davranışlar olduğu Tali karakterinin davranışlarıyla sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Akran baskısı ile başa çıkabilme’ sosyal becerisini ele alan 11 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Yine bir gün bahçedeyken Tintin, Tali’yle alay etmeye başladı. Tali o an kukla oyununda annesinin anlattıklarını hatırladı. Şimdi ne yapması gerektiğini çok iyi biliyordu. Hızla başını öteki yana çevirdi. Sanki kulakları duymuyormuş gibi davranmaya başladı. Hatta hiçbir şey olmamış gibi oyununa devam ediyordu. Tintin şaşırmişti. “Aaaa.. Tüh! Bu sefer Tali’yi kızdıramadım” diye düşündü ve alay etmeyi bıraktı.

O sırada yanlarına öğretmenleri geldi. Her şeyi pencereden duymuştu. Önce akıllıca ve kibar davranışından dolayı Tali’yi kutladı. Sonra Tintin’e:

-Okula başladığın günlerde saçlarınla “Kıvırcık kuzu meee!” diye alay edilmişti. Sen de çok ağlamıştın, hatırlıyor musun? Seninle alay edilmesi hoşuna gitmiş miydi, deyince Tintin çok mahcup oldu.”

Öyküde alayla karşılaştığımızda nasıl tepki vermemiz gerektiği Tali karakterinin davranışlarıyla çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Sorumluluğunu yerine getirme’ sosyal becerisini ele alan 12 numaralı öyküde Tali karakterinin hatasını anlaması:

“Hâlbuki şiirini çalışsaydı bu duruma düşmeyecekti” “Keşke, şiirimi güzelce ezberlemiş olsaydım” diye düşünürken sessizce sahneden indi.”

cümleleriyle ifade edilmiştir. Alıntıda da görüldüğü gibi sorumluluklarımız olduğunda onları vaktinde düzgün bir şekilde yerine getirmemiz gerektiği Tali karakterinin sözleriyle çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Uzlaşma’ sosyal becerisini ele alan 13 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Tali’nin konuşması bitince Lali de biraz düşündü. Şöyle devam etti:

-Yaptığım doğru değildi. Öyleyse mavi halı senin, pembe halı da benim alanım olsun. Sen vahşi hayvanlarla oyna. Ben de evcil hayvanlardan çiftlik kurayım. Anlaştık mı?

Konuşmaları bir süre daha devam etti. Her ne kadar Tali ile Lali, zaman zaman tartışsa da, birbirlerini çok seviyorlardı. Ayağa kalktılar. El sıkıştılar. Tali, kardeşine bakarak:

-Anlaşmak ne güzel! Yaşasın kardeşlik, dedi.”

Alıntıda da görüldüğü gibi hatalı bir davranışta bulunduğumuzda nasıl hareket etmemiz gerektiği, nasıl uzlaşabileceğimiz Lali karakterinin davranışlarıyla çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

‘Özsaygı’ sosyal becerisini ele alan 14 numaralı öyküde Tali karakterinin rüyasında gördüğü kirpi masalıyla bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır:

“Bu olaydan sonra küçük kirpi, ona çirkin gelen dikenlerini sevmeye başladı. Üstündeki kalın kumaşı çıkardı. Ve bir daha kelebek gibi olmayı hayal bile etmedi. () Meğer hepsi bir rüyaymış. Heyecan içinde rüyasını annesine anlattı. Annesi:

-Herkesin kendine has, güzel bir özelliği vardır. Aslında, kimseye özenmeye gerek yok, dedi”

Alıntıda da görüldüğü gibi herkesin kendine özel güzel özelliklerinin olduğu çocuklara kirpinin başından geçenlerle sezdirilmeye çalışılmış, bu durum Tali karakterinin annesinin de “Herkesin kendine has, güzel bir özelliği vardır. Aslında, kimseye özenmeye gerek yok” sözleriyle desteklenerek anlatılmıştır.

‘Azimli olma’ sosyal becerisini ele alan 15 numaralı öyküde bu durum şu şekilde çocuklara sunulmuştur:

“Çalışkan olan kurbağa ise kurtulacağına inanıyormuş. Ön ayakları ile sıkıca kabın kenarına tutunmuş. Arka ayakları ile de sütü tekmelemiş. Bu sayede tereyağı kulesi oluşmuş. O an kurbağa tüm gücünü toplamış. Kulenin üstüne basıp bir hamlede dışarı çıkmış. Sonra da arkadaşını kurtarmış.

Tali de deneyecekti, gayret edecekti ve pes etmeyecekti. Masalın ardından havuza gitmeye karar verdiler.(...).

Babası:

-Yüzmeyi öğrenmek için hazır mısın, diye sorunca Tali'nin sevinçten gözleri parladı. Kollukları çıkarıp havuz kenarına koydu.

Önce nefes alıyor, sonra nefesini suyun içinde üflüyordu. Sanki bir mum üfler gibi... (...) Tali'nin pes etmeye niyeti yoktu. Çalışkan kurbağayı düşündü.

“Başaracağım!” dedi kendi kendine. Yeniden, iki eliyle havuz kenarına tutundu. Ayaklarını çırpmaya başladı. Suyu öyle hızlı vuruyordu ki, sanki vapur geçmiş gibi köpükler çıkıyordu. Tali'nin keyfine diyecek yoktu.(...) Aferin, çok gayretlisin, dedi babası. Tali, yüzme tahtasına tutunarak ayaklarını çırptıyordu. Suyun üstünde kolluksuz durabildiğine kendisi bile inanamıyordu. (...) Sonunda, Tali'nin rüyası gerçek oldu. Artık balıklar gibi yüzebiliyordu.”

Alıntıda da görüldüğü gibi pes etmeyip azimli bir şekilde çalışırsak istediğimiz her şeyi başarabileceğimiz Tali karakterinin yüzmeyi öğrenmesiyle çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Empati' sosyal becerisini ele alan 16 numaralı öyküde Tali karakterinin okula yeni başlayan Ömer karakteriyle kendini özdeşleştirme ve ona gösterdiği yakın davranışlarla bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır:

“Ve Tali, Ömer'e yardımcı olacaktı. Avcı oyunu için bahçeye çıktılar. Bir kişi dağ aslanı olacaktı. Ama hem Tali hem de Ömer, aslan olmak istiyordu. Tali, Ömer'e göz kırparak:

-Ömer, dağ aslanı olabilir. Çünkü onun sınıfımızdaki ilk günü! Ne de olsa misafir sayılır, deyince Ömer sevinçten havalara uçtu. (...) Tali, Ömer'in sevincine ortak olduğu için çok mutluydu. Günler günleri kovaladı. Ömer okuluna alıştı ve arkadaş canlısı Tali'yi, ömür boyu unutmadı.”

Öyküde sosyal beceri kullanmanın faydasının o sosyal gruptaki bireylerin mutlu olmasını sağladığı, ilişkileri güçlendirdiği, arkadaşlık kurma sürecini desteklediği *“Ömer sevinçten havalara uçtu.”* *“Tali, Ömer'in sevincine ortak olduğu için çok mutluydu. Ömer okuluna alıştı ve arkadaş canlısı Tali'yi, ömür boyu unutmadı.”* ifadeleriyle vurgulanarak anlatılmıştır.

'Nezaketli olma' sosyal becerisini ele alan 17 numaralı öyküde Tali karakterinin babasıyla tiyatrodaki gösteri izlerken arkasında oturan çocuklarla yaşadığı diyalogla bu durum çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır:

“Mahcup oldular. Özür dileyip dikkatle gösteriyi izlediler.”

Alıntıda da görüldüğü gibi sosyal açıdan hatalı bir davranışta bulunduğumuzda hatamızı kabul etmeli ve sonrasında da uygun davranışta bulunmamız gerektiği öyküdeki çocukların uyarıldıktan sonra gösterdiği davranışla çocuklara sezdirilmeye çalışılmıştır.

'Hoşgörü' sosyal becerisini ele alan 18 numaralı öyküde Tali karakterinin arkadaşı Ahmet'in davranışının sebebini öğrendikten sonra babaannesiyle arkadaşının ailesini ziyarete gitmesi ve ziyaret sırasında Ahmet karakterinin hatasını anlaması:

"Ahmet yaptıklarına çok üzülmüştü. Bir daha arkadaşının kalbini kırmayacaktı. (...). Artık herkes mutluydu."

cümleleriyle ifade edilmiştir. Alıntıda da görüldüğü gibi çocuklara sosyal açıdan kabul edilemeyecek ya da kaba bir davranışta bulduklarında üzgün olduklarını belirtmeleri ve olumsuz sosyal davranışlarını telafi etme çabaları uygun sosyal beceri davranışları olarak sezdirilmiştir.

Kitaplar sosyal beceriler yönünden OSBEP (2014)'e göre sınıflandırılmış ve buna göre; kitapların 2 tanesi (%11)'i başlangıç becerileri, 3 tanesi (%17)'si akademik destek becerileri, 6 tanesi (%33)'ü arkadaşlık becerileri ve 7 tanesi (%39)'u duygularını yönetebilme becerileriyle ilgili olduğu görülmüştür.

OSBEP' in;

- Başlangıç becerilerinden hatasını kabul etme ve kendine güven becerilerine yer verilmiştir. 'Hatasını kabul etme' becerisine 3 numaralı 'Tali Doğruyu Söylüyor', 'kendine güven' becerisine 7 numaralı 'Tali Kendine Güveniyor' öykülerinde yer verilmiştir.
- Akademik destek becerilerinden sorumluluklarını yerine getirme ve azimli olma becerilerine yer verilmiştir. 'Sorumluluklarını yerine getirme' becerisine 1 numaralı 'Tali Odasını Topluyor' ve 12 numaralı 'Tali Sorumluluğunu Öğreniyor' öykülerinde, 'azimli olma' becerisine 15 numaralı 'Tali Babasını Çok Seviyor' öykülerinde yer verilmiştir.
- Arkadaşlık becerilerinden yardım etme ve arkadaşlık, paylaşma, kurallara uyma, sırasını bekleme, uzlaşma, nezaketli olma becerilerine yer verilmiştir. 'Yardım etme ve arkadaşlık' becerilerine 2 numaralı 'Tali Yardım Ediyor', 'paylaşma' becerisine 5 numaralı 'Tali Eşyalarını Paylaşıyor', 'kurallara uyma' becerisine 6 numaralı 'Tali Söz Dinliyor', 'sırasını bekleme' becerisine 8 numaralı 'Tali Sırasını Bekliyor', 'uzlaşma' becerisine 13 numaralı 'Tali Kardeşi ile Barışıyor', 'nezaketli

olma' becerisine 17 numaralı 'Tali Kurallara Uyuyor' öykülerinde yer verilmiştir.

- Duygularını yönetebilme becerilerinden otokontrol sağlama, kırgınlık davranışını kontrol etme, hatasını anlama ve telafi etme, akran baskısı ile başa çıkabilme, özsaygı, empati, hoşgörü becerilerine yer verilmiştir. 'Otokontrol sağlama' becerisine 4 numaralı 'Tali Erken Yatıyor', 'kırgınlık davranışını kontrol etme' becerisine 9 numaralı 'Tali Hakkını Arıyor', 'hatasını anlama ve telafi etme' becerisine 10 numaralı 'Tali Hatasını Anlıyor', 'akran baskısı ile başa çıkabilme' becerisine 11 numaralı 'Tali Alayla Başa Çıkıyor', 'özsaygı' becerisine '14 numaralı 'Tali Kitap Okumayı Seviyor', 'empati' becerisine 16 numaralı 'Tali Okulunu Seviyor', 'hoşgörü' sosyal becerisine 18 numaralı 'Tali Arkadaşını Affediyor' öykülerinde yer verilmiştir.

Öyküler içerik olarak daha ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde;

- Bazı öykülerin anlatım olarak vermek istediği mesajı yaş grubuna uygun anlatamadığı görülmektedir; bazı öykülerde çocuklardan çıkarım yapma becerisi isteniyor oysa okul öncesi dönem yaş grubundaki çocuklar henüz gelişim olarak bunu yapabilecek özelliklere sahip değiller.
- Bazı öykülerde de verilmek istenen mesaj doğru bir yolla anlatılmamaktadır; örneğin "paylaşma" sosyal becerisini ele alan öyküde Tali karakterinin bisikletini arkadaşlarıyla paylaşmaması sonucunda arkadaşları da onu oyunlarına almıyor bunun üzerine Tali bisikletini arkadaşlarıyla onların oyununa katılmak için paylaşıyor (Kohlberg'in saf çıkarıcı evresi). Burada çocuklara "paylaşmazsan yalnız kalırsın" mesajı veriliyor bu paylaşmayı da gene kendisi için yapması gerektiği vurgulanıyor. Yani bazı öykülerde fark etmeden olumsuz telkinler veriliyor diyebiliriz.
- Genel olarak öykülerde olumsuz davranışa odaklanılıp onun üzerinden çocuğa doğru davranış kazandırılmaya çalışılmış bunun yerine olumlu davranışlar üzerinde durularak eğitim vermek bu yaş grubu çocukların davranışı kazanması için daha uygun bir yol olurdu.

- Öykülerde dıştan denetimli sosyal beceri öğretimi yapılmaktadır; yani çocuklar tam olarak sosyal beceriyi içselleştirip kazanması sağlanmıyor dış koşullara bağlı olarak o sosyal beceriyi sergiliyor.
- Öyküler incelendiğinde genel olarak her şey hazır olarak kurgulanıp verilmiş, çocukları aktif olarak işin içine katacak öğelere pek yer verilmemiş diyebiliriz.

Anketlerden çıkan sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde ise öğretmenlerin sosyal beceriler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve sosyal beceriler ile değerleri birbirinden ayıramadıkları görülmektedir.

Dördüncü Bölüm

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sonuç ve Tartışma

Okul öncesi dönemde kullanılan öykü kitaplarını sosyal beceriler açısından incelemeyi amaçlayan bu araştırmada alan yazına katkı getireceği düşünülen önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bölümde, araştırma verilerinin analizine dayalı olarak elde edilen bulgulara göre ulaşılan sonuçlara ve sonuçların ilgili alan yazındaki araştırmalar doğrultusunda tartışılmasına yer verilmiştir.

Araştırmada öğretmenlerin sosyal beceri eğitimi ve değer eğitimi konularını eş değer tuttukları saptanmıştır. Öğretmenlerin sosyal beceriler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve sosyal beceriler ile değerleri birbirinden ayıramadıkları görülmektedir. Bunun sebebinin okul öncesi öğretmenlerinin lisans ders içeriklerinde değer eğitimi ve sosyal becerilere dönük zorunlu derslerin olmaması düşünülmektedir. Öte yandan öğretmenlerin hiçbirinin akran baskısı ile başa çıkabilme ve gruptaki çatışmaları çözümleme becerilerine yer vermediği görülmektedir. Bunun sebebinin okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerilerinde eksiklikler olması olabilir. Bununla ilgili alanyazın incelendiğinde bu durumu destekleyen araştırma sonuçları görülmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin somut sınıf yönetimi stratejileri oluşturmaktan uzak oldukları, daha çok anlık çözümler sunan, o anki kriz durumunu atlarmaya yönelik uygulamalar yaptıkları görülmektedir (Öztürk ve Gangal, 2016). Öğretmenlerin sınıflarındaki çocukların profiline veya sorun davranışları ele alarak sınıf yönetim stratejileri belirlemeyip genelde geleneksel yöntemleri kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür (Kapucuoğlu ve Tolunay, 2008). Öğretmenlerin problem davranışın çözümüyle ilgili görüşleri incelendiğinde, çoğunlukla geçici çözümler üretip sorunlara anlık ve tepkisel yaklaştıkları, genellikle çocuğun problemleri davranış göstermesinin nedenine inmedikleri söylenebilir (Yağan Güder, Alabay ve Güner, 2018). Uzlaşma, liderlik yapabilme, eleştiriye açık olma gibi becerilere öğretmenlerden çok azı (1'er kişi) yer verdiklerini söylemişlerdir. Bunun sebebinin çalıştıkları yaş grubuyla alakalı olduğu düşünülmektedir.

Öğretmenlerin çoğunun sınıflarında eğitime yer verdiklerini söyledikleri sosyal becerilere bakılacak olursa kendine güven, saygılı olma, paylaşımcı olma iletişim kurma ve duygularını ifade edebilme becerileri olduğu görülmektedir.

Araştırmada incelenen öykü kitaplarında dıştan denetimli öğretim yaklaşımına göre sosyal beceri öğretimine yer verildiği görülmüştür. Bunun sebebinin çocuğun çevresinde örnek alabilecek yetişkinler bulamaması olabilir. Kazandırmak istediğimiz davranışların kalıcı olmasını istiyorsak içten denetimli öğretim yaklaşımını benimsememiz daha doğru bir yol olabilir. Alanyazında sosyal beceri öğretiminde çeşitli yöntemlerin etkili olduğunu söyleyen araştırmalar bulunmaktadır. Çocukların sosyal beceri yönünden gelişmeleri için rol oynama, gösteri, model olma, antrenörlük, bilişsel süreç yaklaşımı, bilişsel sosyal öğrenme, akran destekli öğrenme, drama, işbirlikçi öğrenme, doğrudan öğretim yöntemi gibi çeşitli yöntemler kullanıldığı belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2007). Aynı şekilde sosyal öykülerle öğretim (Norris ve Dattilo, 1999) ve akran destekli öğretim (Goldstein, Kaczmarek, Pennington ve Shafer, 1992) gibi başkaca yöntemlerin de sosyal beceri öğretimine dönük olarak kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmada incelenen öykü kitaplarında sosyal beceri öğretiminin sorun durumunun tanımlanması, uygun olmayan davranış sonuçlarının sezdirilmesi ve uygun davranışta bulunma olarak üç aşamalı bir şekilde verildiği gözlenmektedir. Benzer şekilde Akkök (2006), okul öncesi dönemde etkili sosyal beceri öğretiminin hedef davranış hakkında bilgi verme, çocuğun davranışına göre gerekli düzeltmeleri yapma ve çocuğun beceriyi geliştirmesine yardım etme biçiminde sıralamaktadır. Böylece çocuğa davranışı düzelterek bilgi verilmekte, sonrasında çocuğun doğru ve istedik davranışlarını ödülleriyle pekiştirilmekte ve son olarak da çocuğun kendi davranışlarını değerlendirmesi sağlanmaktadır. Aslında bu durumda okul öncesi çocuklara eğitim verirken doğru bir yöntem olmamaktadır çünkü çocukların aklında ilk verilen mesaj kalıyor bunun için önce olumlu davranışın verilmesi daha doğru bir yol olabilir.

Bu araştırmada sosyal beceri öğretimini hedefleyen öyküler içerik olarak incelenmiştir. Alanyazında bu araştırmada olduğu gibi sosyal beceri öğretimine dönük öyküleri içerik olarak inceleyen araştırmalar bulunmamakla beraber sosyal beceri öğretimine dönük olarak öykü kitaplarının etkililiğini sınavan bazı

araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Pekdoğan (2016), yaptığı araştırmada öykü temelli sosyal beceri eğitim programının deney grubundaki çocukların sosyal beceri edinimlerinde istatikselsel olarak anlamlı farklılık yarattığını, çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu yönde etkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Yurtseven ve Kurt (2013)'un araştırmasında kendilerine anneleri tarafından öykü kitabı okunan çocukların sözel açıklama ve görevleri tamamlama becerileri arasında olumlu yönde farklılık olduğu belirlenmiştir. Öte yandan Özyürek ve Ceylan (2014), yaptıkları araştırmalarında öğretmen ve velilerin, sosyal becerilerin geliştirilmesinde kullandıkları yöntemlerin her zaman etkili olmadığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda öğretmenlerin öykü kitaplarını kullanma süreçlerinde çocukların doğrudan öğretim yaklaşımının sınırlılığını giderici çalışmalar yapması da eğitimin etkili ve kalıcı olması açısından önem arz etmektedir. Belki uygulamada çeşitli zorluklar olsa da öğretmenler her aşamanın sonunda çocuklara sorular sorarak, drama, oyun ve müzik gibi yöntemleri de kullanarak çocukları tüm duyularıyla işin içine katacak çalışmaları birleştirebilirler ve böylece daha etkili ve kalıcı öğrenmeler gerçekteştirebilirler.

Araştırmamızda incelenen öykü kitaplarında genel olarak her şeyin hazır olarak kurgulanıp verildiği, çocukları aktif olarak işin içine katacak ögelere pek yer verilmediği bulunmuştur. Alanyazında sosyal beceri öğretimine dönük farklı yöntemlerin sosyal beceri öğretiminde etkili olduğu rapor edilmiştir. Durualp ve Aral'ın (2010) yaptıkları bir araştırmalarında 6 yaş grubu çocukların sosyal beceri kazanmalarında akran etkileşimi ve oyun temelli öğretimin etkili olduğu belirlemişlerdir. Önemli, Totan ve Abbasov (2015) yaratıcı drama yöntemiyle hazırlanan sosyal beceri eğitim programının temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri ve ilişkiyi sürdürme becerilerinde etkili olduğunu saptamışlardır. Yine aynı şekilde Namdar ve Çamadan (2016) yaratıcı drama uygulamalarının sosyal beceriler üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Durualp ve Aral (2010) oyun temelli sosyal beceri programının çocukların sosyal becerilerini geliştirdiğini, oyunlarla çocukların girişken ve atılgan olma sosyal becerilerini kazanabileceklerini belirtmişlerdir. Akgül Barış (2008), müziksel etkinliklerin çocukların sosyal beceri kazanmalarında etkili olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde sosyal beceri öğretimine dönük drama yöntemiyle çok çalışma

bulunmasına rağmen diğer yöntemlerin sosyal becerilere etkisini inceleyen daha az çalışma bulunmaktadır. Bunun sebebi dramının etkisinin daha kolay ve kısa sürede gözlemlenebilmesi olabilir. Bu doğrultuda sosyal beceri eğitimine dönük öyküler hazırlanırken drama, oyun ve müzik gibi yöntemlerinde öykülerin içeriğiyle birleştirilip ona göre öykü kitapları hazırlanması okul öncesi çocuklarında daha etkili ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirilmesine olanak sağlayabilir.

Öyküler sosyal beceriler yönünden OSBEP (2014)'e göre sınıflandırılmış ve buna göre; kitapların %11'i başlangıç becerileri, %17'si akademik destek becerileri, %33'ü arkadaşlık becerileri ve %39'u duygularını yönetebilme becerileriyle ilgili olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulguları bu dört başlık altında incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir;

- Başlangıç becerilerinden hatasını kabul etme ve kendine güven becerilerine yer verilmiş ama başkalarıyla selamlaşabilme, akranlarına ismiyle hitap edebilme, kendisine yapılan olumlu davranışlara teşekkür edebilme, zor durumlarda yardım isteyebilme vb. becerilere yer verilmemiştir.
- Akademik destek becerilerinden sorumluluklarını yerine getirme, azim becerilerine yer verilmiş ama soru sorabilme, kendisine sorulan sorulara cevap verebilme, karşılaştığı sorunlara alternatif çözümler üretme, eleştirilere açık olma, verilen bir işle ilgili yönergelere uyabilme vb. becerilere yer verilmemiştir.
- Arkadaşlık becerilerinden kurallara uyma, paylaşma, yardım etme, sırasını bekleme, uzlaşma, nezaket becerilerine yer verilmiş ama işbirliği yapma, akran gruplarına katılabilme, arkadaşlarını oyuna davet etme vb. becerilere yer verilmemiştir.
- Duygularını yönetebilme becerilerinden otokontrol sağlama, kızgınlık davranışını kontrol etme, hatasını anlama ve telafi etme, akran baskısı ile başa çıkabilme, özsaygı, empati, hoşgörü becerilerine yer verilmiş ama kendisine zarar gelecek bir durumda hakkını koruyabilme, heyecan ve kaygı yaratan durumlarda sakin kalabilme, duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterebilme vb. becerilere yer verilmemiştir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, uygulamaya ve araştırmacılara yönelik şu önerilerde bulunulmuştur:

Uygulamaya dönük öneriler

- Öğretmenlere sosyal beceri eğitimi ve değer eğitimi konularında eğitim verilmelidir.
- Okunan öykülerin devamında çocuklara drama, resim yaptırma gibi yöntemler de uygulanarak çalışmanın kalıcılığı sağlanabilir.
- Öykü okunurken her aşamanın sonunda çocuklara sorular sorarak çocuklar daha etkin işin içine katılabilir böylelikle daha kalıcı öğrenmeler sağlanabilir.
- Çocukların etrafındaki yetişkinlerin rol model olacak şekilde davranışlar içerisinde bulunmaları konusunda yetişkinlere farkındalık oluşturacak eğitimler verilebilir.

Araştırmacılara dönük öneriler

- Okul öncesi dönemde sosyal beceri öğretimini amaçlayan farklı öykü kitapları da incelenerek öykülerle sosyal beceri öğretiminde başka hangi yöntemlerin kullanıldığı incelenebilir.
- Öyküler daha derinlemesine incelenerek çocukların seviyelerine, yaş gruplarına uygun sosyal beceri eğitimi sağlayıp sağlamadıkları daha ayrıntılı çalışmalarla incelenebilir.
- İncelenen öyküler okul öncesi dönemdeki belli sayıdaki çocuklara uygulanarak sosyal beceri öğretimine dönük deneysel bir çalışma yapılabilir.
- Değerler eğitimi kavramlarıyla sosyal beceri eğitimi arasındaki farkı inceleyen çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acun Kapıkıran, N., Bora İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27.
- Akgül Barış, D. (2008). Sosyal beceri gelişiminde çocuk ve müzik. *Milli Eğitim*, 36(177), 28-36.
- Akgün, E., & Mellier D. (2014). Okul öncesi dönem çocukların öykülerinin bağlanma kuramına göre niteliksel değerlendirmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34(1), 23-43.
- Akkapulu, E. (2005). *Ergenin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan bazı değişkenler* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi öğretmen el kitabı*. Ankara: Özgür Yayınları.
- Alakuş, A. O. (2004). Kültür kavramı tanımlarına ilişkin bir analiz. *Elektronik Milli Eğitim Dergisi*, 164, 60-70.
- Alekseeva, L., Shkolyar, L., & Savenkova, L. (2016). Garden of childhood as an innovative approach to training and education of children at preschool institutions. *International Journal of Environmental Science Education*, 11(10), 3345-3351.
- Arbay, B. ve Önalın Akfırat, F. (2012). Yaratıcı drama yöntemi ile işitme engelli çocuklarda sosyal beceri geliştirme. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 7(14), 48-62.
- Arend, R., Gove, F. L., & Sroufe, L. A. (1979). Continuity of individual adaptation from infancy to kindergarten: A predictive study of ego-resiliency and curiosity in preschoolers. *Child Development*, 50, 950-959.
- Arı, R. (2008). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Arslan, A. ve Zengin, R. (2016). İşbirlikli öğrenme yönteminin bilimsel ve sosyal beceriler üzerindeki etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 23-45.
- Ata, S. ve Yağan Güder, S. (2018). 60-72 ay çocuğu olan ebeveynlerin bağlanma boyutları ve çocuklarına yönelik ilgi düzeyleri ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişki. *Early Child Development and Care*, 2(2), 1-14.
- Atay, M. (2011). *Erken çocukluk döneminde gelişim 2*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H., (2007). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Aydın, D. (2015). Sosyal öğrenme kuramı. İçinde M. E. Deniz (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (s. 317-335). Ankara: Maya Akademi.
- Aykır, T. ve Çiftçi Tekinarslan, İ. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 627-648.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Berk, L.E. (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İçinde B. Onur (Ed.), (Çev. A. Dönmez) (s.115). Ankara: İmge Kitabevi.
- Berk, L.E. (2013). *Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa*. (Çev. N. Işıkoğlu Erdoğan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bilge, F. (2009). Gestalt ve insancıl yaklaşımda öğrenme. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.) *Eğitim Psikolojisi* (s.243-274). Ankara: Pegem Akademi.
- Bodrova, E., & J. Leong, D. (2013). *Zihnin araçları: Erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı*. (Çev. G. Haktanır). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol.I. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.

- Boz, M., Uludağ, G. ve Tokuç, H. (2018). Aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 137-158.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (2004). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. USA: SAGE Publications, Inc.
- Can, G. (2009). Kişilik gelişimi. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 117-151). Ankara: Pegem Akademi.
- Carson, J. L., & Parke, R. D. (1996). Reciprocal negative affect in parentchild interactions and children's peer competency. *Child Development*, 67, 2217-2226.
- Carter, D. (2016). A nature based social emotional Approach to supporting young children's holistic development in classrooms with and without walls: The social- 60 emotional and environmental education development (SEED) framework. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 4(1), 9-24.
- Cevher, F. N. ve Buluş, M. (2006). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocuklarında akademik benlik saygısı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 28-39.
- Cohn, D. A. (1990). Childmother attachment of sixyear olds and social competence at school. *Child Development*, 61, 152162.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2014). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Çev. Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetin, F., Alpa B. A. ve Albayrak K. D. (2003). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler grup eğitimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2003). *Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çimen, N. (2009). *Okul öncesi eğitimi programında altı yaş grubu çocukların sosyal becerilerinin gerçekleşme düzeyi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Biliş- Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 155-174.
- Darling, N. (2007). Ecological systems theory: The person in the center of the circles. *Research in Human Development*, 4(3-4), 203–217.
- Demirtaş Madran, H. A. (2014). Eğitimin psikolojik temelleri. İçinde A. Ç. Sağlam (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 107-131). Ankara: Maya Akademi.
- Deniz, M. E. (2015). Eğitim psikolojisinin içeriği. İçinde M. E. Deniz (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 1-23). Ankara: Maya Akademi.
- Dereli, E. (2016). Öğretmen- çocuk ilişkisinin çocukların sosyal- yetkinlik davranışları, sosyal problem çözme becerilerini yordaması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 70-87.
- Domitrovich, C. E., Cortes, R., & Greenberg, M. T. (2007). Improving young children's social and emotional competence: a randomized trial of the preschool "paths" curriculum. *The Journal of Primary Prevention*, 28(2), 67-91.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2011). *Oyun temelli sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Durualp, E. (2009). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ekinci Vural, D. (2006). *Okulöncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Eldeleklioğlu, J. (2012). Kişilik gelişimi. İçinde M. E. Deniz (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 121-144). Ankara: Maya Akademi.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62(1), 107-115.
- Erbay, E. (2008). *Okulöncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Erkuş, A. (2011). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eslek, D. ve Yılmaz Irmak, T. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde göçmen çocuklar ve oyunları üzerine bir derleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 347-362.
- Gizir, Z. ve Baran, G. (2003). Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 118.
- Goldstein, H., Kaczmarek, L., Pennington, R., & Shafer, K. (1992). Peer-mediated intervention: Attending to, commenting on, and acknowledging the behavior of preschoolers with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 25, 289-305.
- Goodman, S.H., & Gotlib, I.H. (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: A developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Review*, 106, 458-490.
- Goodvin, R., Meyer, S., Thompson, R. A., & Hayes, R. (2008). Self-understanding in early childhood: associations with child attachment security and maternal negative affect. *Attachment & Human Development*, 10(4), 433-450.

- Gökçe, F. (2013). *5-6 Yaş çocukların sosyal-duygusal uyumları ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Göktaş, İ. (2015). *Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gülay Ogelman, H., Seçer, Z., Alabay, E. ve Uçar, F. (2012). Okul öncesi 5-6 yaş grubu çocukların bilişsel gelişimleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 391-402.
- Gülay, H. (2011). Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların okula uyumlarının sosyal beceriler açısından incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 139-146.
- Günindi, Y. (2011). Bağımsız anaokullarına ve anasınıflarına devam eden çocukların sosyal becerilerinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 133-144.
- Güven, N., Bal, S., Metin, N., Şahin, S., Bilir, Ş. ve Mağden, D. (1994). *Okulöncesi çağındaki normal gelişim gösteren çocukların gelişimlerinin eğitsel tanılama amacı ile Portage erken çocukluk dönemi eğitim programı kontrol listeleri kullanılarak değerlendirilmesi*. Ankara: Polat Yayınları.
- Hawkins, J.D. (1992). *The Seattle social development project. The prevention of antisocial behavior in children*. NewYork: Guilford.
- Hazan, C., & Shaver, P.R. (1994). Bağlanma: Yakın ilişkilerle ilgili araştırmalar için bir çerçeve (Çev. Ali Dönmez). *Türk Psikoloji Bülteni*, 1(31), 1-48.
- Hestead J.M. ve Taylor M.J. (1996). *Values in education and education in values*. Bristol: USA The Falmer Press, Taylor & Francis Inc.

- Hsieh, H., & Shannon, S.E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Houck, G. M. (1999). The measurement of child characteristics from infancy to toddlerhood: temperament, developmental competence, self concept and social competence. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 22(2-3), 101-127.
- İKiz, E. (2015). Öğrenmenin kapsamı ve etkileyen faktörler. İçinde M. E. Deniz (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 177-232). Ankara: Maya Akademi.
- Kaf, Ö. (1999). *Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kaf, Ö. (2000). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 173-184.
- Kapucuoğlu Tolunay, A. (2008). *Sınıf öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları ve bu davranışlara karşı kullandıkları baş etme yöntemleri* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kasatura, İ. (1998). *Özgüven ve kişilik*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kaya, A. (Ed.). (2012). *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, M. (2009). Öğrenmenin doğası. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 153-180). Ankara: Pegem Akademi.
- Kinch, J.W. (1963). A formalized theory of the self concept. *American Journal of Sociology*, 68, 481-486.
- Korkmaz, İ. (2009). Sosyal öğrenme kuramı. B. Yeşilyaprak (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (s. 217-242). Ankara: Pegem Akademi.
- Kozulin, A. (1990). *Vygotsky's psychology: A bibliography of ideas*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Küçükkaragöz, H. (2009). Bilişsel gelişim ve dil. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (s. 81-115). Ankara: Pegem Akademi.
- Laible, D., Carlo, G., Torquati, J. & Ontai, L. (2004). Children's perceptions of family relationships as assessed in a doll story completion task: Links to parenting, social competence, and externalizing behavior. *Social Development, 13*(4), 551-569.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.
- Merriam, S. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Merriam, S. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mussun-Miller, L. (1993). Social acceptance and social problem solving in preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology, 14*, 59-70.
- Namdar, A. O. ve Çamadan, F. (2016). Yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36*(3), 557-575.
- Norris, C. & Datillo, J. (1999). Evaluating effects of a social story intervention on a young girl with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 14*(3), 180-186.
- Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi Programı. (2014). *Okulöncesi sosyal beceri projesi eğitimcilerin eğitimi kitabı*. Ankara: Fikriala Görsel İletişim Hizmetleri.
- Önalın, A. F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi, 1*(1), 39-59.
- Önemli, M., Totan, T. ve Abbasov, A. (2015). Yaratıcı drama eğitiminin özel gereksinimi olan çocukların sosyal beceri alanlarından konuşma ve ilişki kurma becerileri gelişimine katkısı. *Asya Öğretim Dergisi, 3*(1), 50-65.

- Özbey, S. ve Aktemur, G. S. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların motivasyon düzeyleri ile sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 587-602.
- Özeke Kocabaş, E. ve Akkök, F. (2007). Uluslararası bakalorya (IB) ve normal lise programına devam eden öğrencilerin aile içi iletişimleri ve sosyal beceriler açısından karşılaştırılmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27, 157-164.
- Özer, M. K. ve Özer, D. S. (2006). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özenç, E. ve Doğan, C. (2014). Ekolojik kurama dayalı işlevsel okuryazarlık yaşantısı ölçeğinin (EKDİÖYÖ) geliştirilmesi ve geçerlik güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(6), 2239-2258.
- Özkan, İ. (1994). Benlik saygısını etkileyen etmenler. *Düşünen Adam Dergisi*, 7(3), 4-9.
- Öztürk, A. (2008). *Okulöncesi eğitimin ilköğretim 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, Y. ve Gangal, M. (2016). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin disiplin, sınıf yönetimi ve istenmeyen davranışlar hakkındaki inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 593-608.
- Özyürek, A. ve Ceylan, A. (2014). Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 99-114.
- Page, T.F. (2001). Attachment and personality disorders: Exploring maladaptive developmental pathways. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 18(5), 313-334.
- Paquette, D., & Ryan, J. (2011). *Bronfenbrenner's ecological systems theory*. Retrieved from <http://pt3.nl.edu/paquetteryanwebquest.pdf>.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd Ed.). Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc.

- Pekdoğan, S. (2016). Öykü temelli sosyal beceri eğitim programının 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Derneği*, 41(183), 305-318.
- Powless, L. D. & Eliot, N. S. (2002). Assignment of social skills of native American preschoolers: Teachers and parent rating. University of Wisconsin-Madison. *Journal of School Psychology*, 31(2), 293-307.
- Sağlam, M. (2014). Eğitimle ilgili temel kavramlar. İçinde A. Ç. Sağlam (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 1-17). Ankara: Maya Akademi.
- Santrock, J.W. (2011). *Yaşam boyu gelişim* (Çev. G. Yüksel). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Santrock, J.W. (2018). *Eğitim psikolojisi* (Çev. D.M. Siyez). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sazak Pınar, E. (2014). Özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin görüşleri. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(2), 73-86.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi eğitim programı hangi yeterlilikleri kazandırmalıdır?. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1994), 21-30.
- Sevinç, M. (Ed.). (2005). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Smith, C.P. (2000). Content analysis and narrative analysis. In Harry T. Reis, & Charles M. Judd (Eds.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* (pp. 313-335). Cambridge: Cambridge University Press.
- Swick, K. J., & Williams, R. D. (2006). An Analysis of Bronfenbrenner's bio-ecological perspective for early childhood educators: Implications for working with families experiencing stress. *Early Childhood Education Journal*, 33(5), 371-378.
- Solmuş, T. (2008). *Bağlanma ve aşkın iki yüzü*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

- Solmuş, T. (2016). *Çocuk psikolojisi ve çizgi filmler*. Ankara: Nobel Yaşam.
- Sönmez, V. ve G. Alacapınar, F. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.
- Şahin, C. (2001). Sosyal beceri ve sosyal yeterlik. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 9-19.
- Şahin, S. ve Baç Karaaslan, T. (2006). Üç-altı yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 2, 74-80.
- Tagay, Ö., Baydan, Y. ve Voltan Acar, N. (2010). Sosyal beceri programının (BLOCKS) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 19-28.
- Topses, G. (2009). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Turhan, M. (1994). *Kültür değişimleri*. İstanbul: İfav Yayınları.
- Türköz, Y. (2007). *Okulöncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uçar, N.Y. (2010). *Okul öncesi öğretmenlerinin sosyal becerilerini etkileyen faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yağan Güder, S., Alabay, E. ve Güner, E. (2018). Okulöncesi öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları davranış problemleri ve kullandıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 17(1), 414-430.
- Yavuzer, H. (2011). *Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). *Eğitim psikolojisi gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Yaya K. A. (2000). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmede dramanın etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. ve Çapar, B. (2010). Orta öğretim öğrencilerinde benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1), 103-131.
- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin benlik saygılarının yaşam doyumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yukay, M. (2006). Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası ilişkilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmış sosyal beceri eğitim programının değerlendirilmesi. İçinde A. Oktay (Ed.), *1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı: 1* (s. 78-90). İstanbul: Yapa Yayıncılık.
- Yurtseven, L. ve Kurt, G. (2013). Okul öncesi eğitimin ve annelerin öykü kitabı okumasının çocukların sosyal beceri gelişimi ile ilişkisi. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 37(2), 99-119.
- Yüksel, G. (1999). *Sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zembat, R., Koçyiğit, S., Akşin Yavuz, E. ve Tunçeli, H. İ. (2018). Çocukların benlik algısı, mizaç ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 548-567.

Ekler

Ek 1: Öykülerde Yer Alan Kodlar

KODLAR

- Okuduğu kitapları yerine kaldırmamak
- Oyuncaklarını toplamamak
- Odanın dağınıklığı
- Kitap yığımına takılıp düşmesi
- Ayağa kalkamaması
- Ağlaması
- Öfkeli bakışlarla bakması
- Bacağının kırılmış olabileceği
- Utanması ve korkması
- 'Arkadaşıma kendimi affettirmeliyim' diye düşünmesi
- Özür dilemesi
- 'Sorun değil' demesi
- Dağınık eşyaları yüzünden kimsenin düşmesini istememesi
- Odasını toplaması
- Oyuncaklarını çekmecesine kaldırması
- Düzenli bir çocuk olmaya karar vermesi
- Kitaplarını kitaplığa yerleştirmesi
- Ayağı yerdeki kütüğe takılan kangurunun yuvarlanmaya başlaması
- Uçurumun kenarına gelmesi
- 'İmdat! Düşmek üzereyim, yardım edin!' diye bağırması
- Herkesin kızgınlıkla bakması
- Korkması ve uzaklaşması

Hiç kimsenin arkadaşlık yapmaması
Yukarı doğru çekmesi
Teşekkür etmesi
Ormandaki tüm hayvanların alkışlaması
Orman kurulunun pilot okuluna göndermesi
Kolunun bardağa değmesi
Boyalı suyun halının üzerine dökülmesi
Boyalı suyu kimin döktüğünü sorması
Kuzeninini döktüğünü söylemesi
Sinirlenmesi
İkisinin de yüzmeye gidemeyeceğini söylemesi
Konuşmaması
Kızgın bakışlarla bakması
Denize gidemeyecekleri için ağlaması
Yaptıkların düşünmesi
Üzmesi
Boyalı suyu kendisinin dökmesi
Doğruyu söylememesi
İçini pişmanlık kaplaması
Özür dilemesi
Boyalı suyu kendisinin döktüğünü söylemesi
Halıyı temizlemek istemesi
Vaktin bir hayli ilerlemesi
Yatma zamanının gelmesi
Biraz daha çizgi film seyretmek istemesi
Uyuması gerektiğini hatırlatması
'Sabah erken kalkamazsın' demesi

Filmi sonuna kadar izlemesi
Sabah uyanamaması
Geziyi kaçırmaması
Ağlaması
Erken yatmaya karar vermesi
Bisiklete binmek için izin istemeleri
İzin vermemesi
Dikkatli kullanacağına söz vermesi
'Sen de bizim topumuzla oynarsın' diye söylemesi
Tek başına canının sıkılması
Oyuna katılmak için izin istemesi
'Sen bize izin vermedin' tepkisi
'Haklısınız' demesi
'Bisikletimi sizinle paylaşmalıydım' demesi
Özür dilemesi
Bisiklete binmelerine izin vermesi
Bisiklete sırayla binmeleri
Paylaştığı için mutlu olması
Birlikte istop oynamaları
'Yaşasın arkadaşlık! Yaşasın paylaşmak!' diye bağırması
Öğretmenin çocuklara bahçe kaygan olabilir demesi
Öğretmenin dikkatli olup koşmamaları konusunda çocukları uyarması
Hızlıca koşması
Koşarken çarpması
Yere düşmesi
Başını taşa çarpması
Ağlaması

Alnının şişmesi
Korkması
Öğretmenin ne yaptığını sorması
'Önüme çıkmasaydı' demesi
İstemeyerek arkadaşına çarptığını söylemesi
Öğretmenin uyarısını hatırlatması
Taşın gözüne gelmiş olma ihtimali
Gözlerinin dolması
Pişman olması
Arkadaşı kendisine çarpsaydı hoşuna gitmeyeceği
Affetmesini dilemesi
Alnının şişmesi
Özür dilemesi
Arkadaşına kalkması için yardım etmesi
Affetmesi
Söz dinlemenin önemini anlaması
Arkadaşların sevgiyle sarılması
Gol atmak için uğraşması
Gol atamaması
Canının sıkın olması
Sessizce oturması
'Başaramıyorum' diye içinden geçirmesi
Mutsuz olması
Babasından çalıştırmasını istemesi
"Herkesin farklı konularda başarılı olacağını" söylemesi"
Güzel resimler yapabilmesi
Resim yarışmasına katılması

Birinci olması
Annesinin haklı olduğunu düşünmesi
Güzel resim yapabildiğini düşünmesi
Telaşlı olması
Uçurtmasını uçurmak için sabırsızlanması
Öğretmenin sırayla ve yavaşça inmeleri için uyarması
Çocukların sıraya girmesi
Sabırsız davranması
Merdivenlerde sırayı bozması
Uçurtmasıyla yere düşmesi
Kolunun acıması
Uçurtmanın kırılması
Öğretmenin hatalarını söylemesi
Üzgün olması
Özür dilemesi
Otobüsten sırayla inmesi
Neşesinin kaçması
Gözlerinin dolması
Kule yapması
Yorulması
Ter içinde kalması
Kendi kulesini beğenmemesi
Daha yüksek kule yaptığını düşünmesi
İçini kıskançlık kaplaması
Kuleyi yıkması
Şaşkına dönmesi
Umursamaz davranması

Gözlerinden yaş akması
Sinirlenmesi
Kulesini yıkmayı düşünmesi
Kendini haklı olarak düşünmesi
Hatalı ve yanlış davranmak istememesi
Öğretmeninin sözünü hatırlaması
Ne yapacağını düşünmesi
Arkadaşına bir şans daha vermesi
Arkadaşına sertçe bakması
Arkadaşına hatasını söylemesi
Kızgınlığını belirtmesi
Bir daha böyle yaparsa arkadaş olmayacağını söylemesi
Öğretmenine anlatacağını söylemesi
Utanması
Söz vermesi
Bağışlaması
Kendini affettirmeye çalışması
Kedinin peşinden koşmaları
Ne yapacağını şaşırması
Korkuyla kaçması
Ağacın tepesine çıkması
Ağlaması
Şaşırması
Ne yapacağını düşünmesi
Anne ve babasına olanları anlatması
Nasıl kurtaracaklarını düşünmeleri
Aklına bir fikir gelmesi

İtfaiyecilerden yardım istemeleri

Ağlaması

Üzgün olması

Yaptıklarından pişman olması

Kendi kendine ‘bir daha böyle davranmayacağım’ diye söz vermesi

Kedinin kurtulması

Kediye süt vermesi

Bir gözünün az görmesi

Gözlük takması

Gözünü bantla kapaması

Üzülmesi

Gözlük takmak istememesi

İkna etmesi

İkna olması

Alay etmesi

Kendini kötü hissetmesi

Okula gitmek istememesi

‘Gözümü açın!’ diye ağlaması

Annesinin haklısın, zor durumdasın diye olayı anladığını belirtmesi

Kuklalarla nasıl davranması gerektiğini öğretmesi

Alaylarını duymazlıktan gelmesi

Oyuna devam etmesi

Şaşırmaması

Alay etmeyi bırakması

Öğretmenin davranışından dolayı kutlaması

Öğretmenin daha önce yaşadığı olayı hatırlatması

Mahcup olması

Gösteride asker rolünde olması
Gösteri için şiir ezberlenecek olması
Annesinin şiiri çalışmak için yanına çağırması
Bilgisayar oyunu oynaması
Çalışmayı biraz sonra diyerek ertelemesi
Gösteriye az bir zaman kalması
Şiirini tekrar ederken aklının oyunda olması
Şiirini çok az çalışması
Sahnedeki şiirini unutması
Utanması
Şiirini ezberlemediği için pişman olması
Hayvanlarla oynamaya karar vermeleri
Oyuncaklarını alması
Davranıştan rahatsız olması
Uyarması
Aynı davranışa devam etmesi
Vermek istememesi
Tartışmanın büyümesi
Öfkelenmesi
Sorunu iyilikle çözmek istemesi
Anlaşma zamanı
Barış köşesi
Dürüstçe söze başlaması
Kızgınlığını belirtmesi
Hayvanları paylaşmayı önermesi
Ayrı halılarda oynamayı önermesi
'İzinsiz kimse birbirinin alanına girmesin' demesi

Düşünmesi

‘Yaptığım doğru değildi’ diyerek hatasını kabul etmesi

Çözümü kabul etmesi

El sıkışmaları

“Anlaşmak ne güzel! Yaşasın kardeşlik!” demesi

Görünüşünü beğenmemesi

Özenmesi

Arkadaşlarının yüzüne bakmaması

Kelebekler gibi olmak istemesi

Pembe kumaşla dikenlerini kapatması

Karşısına aslanın çıkması

Dikenlerini fırlatmaması

Yardım etmesi

Dikenlerini fırlatması

Dikenlerini sevmeye başlaması

Kelebek gibi olmayı hayal etmemesi

Herkesin kendine has güzelliğinin olması

Kimseye özenmemenin gerektiği

Pat-pat diye ceviz kırmaları

Ceviz kabuklarından tekneler yapmaları

Üfleyerek tekneleri yüzdürmeleri

“Keşke ben de onlar gibi yüzebilsem” demesi

“Ya yüzmeyi hiç öğrenemezsem” diye endişelenmesi

Masal anlatması

Süt kabının içine düşmeleri

Çırpınması, sıçraması

Başaramayacağını düşünmesi

Pes etmesi
Kurtulacağına inanması
Kabın kenarına sıkıca tutunması
Arka ayakları ile sütü tekmelemesi
Tereyağı kulesi oluşması
Tüm gücünü toplaması
Kulenin üstüne basıp dışarı çıkması
Arkadaşını kurtarması
Gayret etmesi
Denemesi
Pes etmemesi
Havuz gitmeye karar vermeleri
Sevinçten gözlerinin parlaması
Kollukları çıkarması
Havuz kenarına koyması
Nefes alması, suyun içine üflemesi
Pes etmeye niyetinin olmaması
Çalışkan kurbağa
“Başaracağım” demesi
Havuz kenarına tutunması
Ayaklarını çırpması
Suya hızlıca vurması
Vapur geçmiş gibi köpükler çıkarması
Keyifli olması
Babasının aferin demesi
Çok gayretli olduğunu söylemesi
Yüzme tahtasına tutunarak ayaklarını çırpması

Suyun üstünde kolluksuz durabilmesi

Rüyasının gerçek olması

Balıklar gibi yüzebilmesi

Gözünün penceredeki çocuğa takılması

Daha önce hiç görmemiş olması

Sapsarı saçlarının olması

Masmavi gözlerinin olması

Şehre yeni taşınmaları

Okula ilk başladığı günler

Kimseyi tanımadığı günler

Zamanla okulunu çok sevmesi

Alışma sırası

Yardımcı olmak

Avcı oyunu

Bahçeye çıkmak

Dağ aslanı olmak

Aslan olmayı istemek

Göz kırpması

Sınıftaki ilk günü

Misafir sayılması

Sevinçten havalara uçması

Sevincine ortak olması

Mutlu olması

Okula alışmak

Arkadaş canlısı

Ömür boyu unutmamak

Konuşmasını duyamaması

Kendi aralarında sohbet etmesi
Kendi aralarında gülmeleri
Çocukları uyarması
Rahatsız olmaları
Durumu fark etmeleri
Mahcup olmaları
Özür dilemeleri
Kendini oyuna verememesi
Dalgın olması
Aklının başka yerde olması
Pamukları yanlış yerlere üflemesi
'Dikkat et' diyerek uyarması
Gol atması
Sevinç çığılığı atması
Arkasını dönmesi
'Oyunun tadı kaçtı' deyip gitmesi
Olanları anlamlandıramaması
Kibar bir çocuk olması
Kaba davranması
Olanları anlatması
Hak vermesi
Hasta olduğunu söylemesi
Aklının annesinde olması
Arkadaşını ziyarete gitmesi
Göz göze gelmeleri
Yaptıklarına üzülmesi
Kalbini kırmamaya karar vermesi

Annesinin iyileşmesi

Herkesin mutlu olması

Ek 2: İncelenecek Öykü Kitaplarını Belirleme Anketi

ANKET

OKULÖNCESİ ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BECERİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ ANKETİ

Değerli Öğretmen Arkadaşım,

Elinizdeki bu anket formu, sizlerin sınıfınızda sosyal beceri öğretimine yönelik hangi masal kitaplarından faydalandığınızı incelemek amacıyla bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır. **Bu nedenle, ankette yer alan soruların doğru veya yanlış biçimde bir yanıtı yoktur.** Sizlerden istenen ankette yer verilen maddeleri dikkatli bir biçimde okuyup, sizin durumunuzu yansıtan en uygun seçeneği işaretlemenizdir.

Anket üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde, kişisel bilgilerinizi içeren yedi soru bulunmaktadır. İkinci bölümde, sınıfınızda eğitimi verdiğiniz sosyal becerileri belirlemeye yönelik üç soru, üçüncü bölümde ise sosyal beceri gelişimine faydası olduğu düşünülen masal kitaplarını belirlemeye yönelik üç soru bulunmaktadır. Anket yaklaşık 15 dakikada yanıtlanmaktadır. Her bir bölüm başlığının altında açıklamalara yer verilmiştir.

Bu anketten elde edilecek bilgilerin raporlaştırılmasında kesinlikle kimliğinizi ortaya çıkaracak bilgilere yer verilmeyecektir. Ankette yer alan sorulara içtenlikle yanıt vermeniz araştırma için önemlidir. Lütfen ankette boş madde bırakmayınız.

Araştırmaya katıldığınız ve bu anketi doldurduğunuz için sizlere teşekkür ederim.

Okulöncesi Öğretmeni Betül MUSLU

Adres:

Handegül Anaokulu

Telefon: 05433885972

Elektronik posta: b.muslu89@hotmail.com

TAVŞANLI / KÜTAHYA

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

Bu bölümde kişisel durumunuzla ilgili sorular yer almaktadır. Size uygun olan seçeneği X işareti koyarak işaretleyiniz.

Cinsiyetiniz

- Kadın
 Erkek

Yaşınız

- 22-29
 30-35
 36-40
 41-50
 51 ve üzeri

Yıl olarak kıdeminiz

- 0-5 yıl
 6-10 yıl
 11-15 yıl
 16 yıl ve üstü

Eğitim Durumunuz

- Lise
 Ön lisans
 Lisans
 Yüksek lisans
 Doktora

Mezun olduğunuz bölüm

- Okul öncesi öğretmenliği
 Çocuk gelişimi ve eğitimi
 Açık öğretim Fakültesi
 Diğer eğitim fakültesi
 Diğer (Lütfen yazınız)

Çalıştığınız Yaş Grubu

- 3-4 yaş grubu
 4-5 yaş grubu
 5- 6 yaş grubu

Öğrenci sayınız

- 10'dan az
 10-20 arası
 20-30 arası
 30 ve üzeri

BÖLÜM 2: SOSYAL BECERİLERİ BELİRLEME

Aşağıda, sosyal beceriler ile ilişkili olduğu düşünülen kimi özellikler listelenmiştir. Bu sosyal beceri listesinden sınıfınızda eğitime yer verdiklerinizi lütfen işaretleyiniz. İşaretleme herhangi bir sayı sınırı bulunmamaktadır. Ancak lütfen sadece eğitimine yer verdiğiniz sosyal becerileri işaretleyiniz.

- Akran baskısı ile başa çıkabilme
- Arkadaşlık kurma
- Atılganlık
- Başkalarını incitmeden hakkını arayabilme
- Değişikliklere uyum sağlayabilme
- Duygularını ifade edebilme
- Eleştiriye açık olma
- Empati yapabilme
- Grup etkinliklerine katılma
- Gruptaki çatışmaları çözümleme
- İletişim kurma
- İsteklerini erteleyebilme
- İşbirliği yapma
- Kendine güvenme
- Kendi sorumluluklarını yerine getirme
- Kızgınlık davranışını kontrol etme
- Kişilerarası problem çözme
- Kurallara uyma
- Liderlik yapabilme
- Otokontrol sağlama
- Paylaşımçı olma
- Saygılı olma
- Sırasını bekleme
- Sonuçları kabul etme
- Sorumluluklarını yerine getirme
- Uzlaşma
- Yardım isteme ve yardım etme
- Sınıfınızda vermeye çalıştığınız başka sosyal beceriler varsa ekleyiniz.....
-

Yukarıda listelenmiş olan sosyal becerilerden 5 tanesini önem sırasına göre yazınız.

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.

BÖLÜM 3: SOSYAL BECERİLERİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Sınıfınızda hangi sosyal becerileri geliştirmeye yönelik masal kitapları kullanıyorsunuz?
Yazınız.

Sınıfınızda kullandığınız hangi masal kitaplarının sosyal beceri eğitime katkı
sağladığını düşünüyorsunuz? Yayınevleriyle birlikte isimlerini yazınız.

Sosyal beceri eğitiminde kullanılmak üzere hangi masal kitaplarını önerirsiniz? İsimlerini
yazınız.

Ek 3: Araştırma İzin Belgesi

T.C.
TAVŞANLI KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 37118216-730.08.03-E.19040582
Konu : Betül MUSLU'nun Anket Çalışması

04/10/2019

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 26/09/2019 tarihli ve E.6952 sayılı yazımız.

İlgi yazınızda; "Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans programı 201381301208 nolu öğrencisi Betül MUSLU'nun "*Okul Öncesi Döneminde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi*" konulu anket çalışmasını tez çalışmasında kullanılmak üzere, ekte belirtilen uygulama ve ölçekleri Tavşanlı İlçesinde yer alan Anaokulu ve Anasınıfı Okul Öncesi öğretmenlerine uygulamak" istediği belirtilmiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, Müdürlüğümüze bağlı Anaokulu ve Anasınıfı Okul Öncesi öğretmenlerine uygulanmasına dair Olur yazısı yazımız ekinde sunulmuştur. Bilgilerinize arz ederim.

Yüksel KARA
Kaymakam

EK: Onay (1 sayfa)

Yeni Mah.Ş.A. Gaffar Okkan Cad. No :2 Tavşanlı/KÜTAHYA
Tel : 0 274 614 10 64 Faks: 0 274 614 36 96
e-Posta :tavsanli43@mcb.gov.tr İnternet :http://tavsanli.meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi için :Tuğba İLHAN
Temel Eğitim Hiz.Birimi-Bilg. İşt.
Dahili Tel : 128

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 8896-b016-3611-bab1-5ec3 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
TAVŞANLI KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 37118216-730.08.03-E.18826140
Konu : Betül MUSLU'nun Anket Çalışması

02.10.2019

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)'nın
26/09/2019 tarihli ve E.6952 sayılı yazısı.

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü'nün ilgi yazısında; "Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans programı 201381301208 nolu öğrencisi Betül MUSLU'nun "Okul Öncesi Döneminde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi" konulu anket çalışmasını tez çalışmasında kullanılmak üzere, ekte belirtilen uygulama ve ölçekleri Tavşanlı İlçesinde yer alan Anaokulu ve Anasınıfı Okul Öncesi öğretmenlerine uygulamak" istediği belirtilmiştir.

"Okul Öncesi Döneminde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi" konulu anket çalışmasının, Müdürlüğümüze bağlı Anaokulu ve Anasınıfı Okul Öncesi öğretmenlerine uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olur'larınıza arz ederim.

Süleyman AKAY
Şube Müdürü

OLUR
02.10.2019

Salim KARABOĞA
İlçe Millî Eğitim Müdürü

Yeni Mah.Ş.A. Gaffar Okkan Cad. No :2 Tavşanlı/KÜTAHYA
Tel : 0 274 614 10 64 Faks: 0 274 614 36 96
e-Posta :tavsanli43@meh.gov.tr İnternet :http://tavsanli.meh.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi için :Tuğba İLHAN
Temel Eğitim Hiz.Birimi-Bilg. İşlt.
Dahili Tel : 128

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meh.gov.tr> adresinden 2482-4859-32ab-ad07-a00f koda ile teyit edilebilir.

Ek 4: Etik Kurul İzin Belgesi

T. C.
KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

Toplantı Tarihi: 11/11/2019
Toplantı Sayısı: 2019/13

GÜNDEM 7 : Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 18.10.2019 tarih ve E-45916 sayılı yazısı gereğince; Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Betül MUSLU'nun "*Okul Öncesi Döneminde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi*" konulu tezinde kullanılmak üzere Tavşanlı İlçesinde bulunan ana okulu ve ana sınıfı okul öncesi öğretmenleri ile anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşme.

KARAR 7 : Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 18.10.2019 tarih ve E-45916 sayılı yazısı gereğince; Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Betül MUSLU'nun "*Okul Öncesi Döneminde Kullanılan Öykü Kitaplarının Sosyal Becerileri İçermesi Bakımından İncelenmesi*" konulu tezinde kullanılmak üzere Tavşanlı İlçesinde bulunan ana okulu ve ana sınıfı okul öncesi öğretmenleri ile anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşüldü.

Yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonucunda, çalışmada etik açıdan bir sakınca olmadığına ve uygulanabilirliğine oy birliği ile,

Karar verilmiştir.

Prof.Dr.Orhan ELMACI
Başkan

Evliya Çelebi Yerleşkesi Tavşanlı Yolu 10. Km 43100 KÜTAHYA Ayrıntılı bilgi için irtibat: Havva AĞARTAN Bilgisayar İşletmeni
Telefon: (0 274) 443 16 62 Faks: (0 274) 265 2247 Dahili: 1662

e-posta: bayek@dpu.edu.tr Elektronik Ağ: www.dumlupinar.edu.tr

Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Betül MUSLU
Doğum Tarihi : 30/03/1989
Doğum Yeri : Tavşanlı/KÜTAHYA
Adres : Yıldırım Beyazıt Mah. Yalçın 2. Sok. No:6
Tavşanlı/KÜTAHYA
e-Posta : b.muslu89@hotmail.com

Öğrenim Durumu

1995-1998 : Kuruçay İlkokulu
1998-2000 : Yıldırım Beyazıt İlkokulu
2000-2003 : Yıldırım Beyazıt Ortaokulu
2003-2007 : Tavşanlı Anadolu Lisesi
2009-2012 : Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü
2013-2019 : Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans (Devam ediyor)

İş Deneyimi

2012- Devam ediyor : MEB'e bağlı okullarda okul öncesi öğretmenliği

